IV

(Informazzjoni)

INFORMAZZJONI MINN ISTITUZZJONIJIET, KORPI, UFFIĊĊJI U AĠENZIJI TAL-UNJONI EWROPEA

IL-KUMMISSJONI EWROPEA

Komunikazzjoni Interpretattiva dwar id-Direttiva 2003/88/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill li tikkonċerna ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol

(2017/C 165/01)

WERREJ

Paġna

I. Introduzzjoni ... 4

A. Nilħqu l-isfidi ta' organizzazzjoni tax-xogħol li qiegħda tinbidel ... 4

B. Ġabra importanti ta' ġurisprudenza u proċess ta' rieżami komprensiv ... 5

C. Impenn imġedded sabiex jiġu appoġġati ċ-ċarezza u ċ-ċertezza legali ... 6

D. Ħarsa ġenerali lejn id-dispożizzjonijiet ewlenin ... 7

II. Il-bażi legali u l-għan tad-Direttiva ... 8

III. Kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva ... 9

A. Kamp ta' applikazzjoni personali ... 9

1. Applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva għall-"ħaddiema" ... 9

2. Applikazzjoni tad-Direttiva fil-każ ta' kuntratti konkorrenti ... 10

B. Kamp ta' applikazzjoni materjali — is-setturi kkonċernati ... 11

1. Prinċipju: id-Direttiva tapplika għas-setturi kollha ... 11

2. Deroga: esklużjoni f'sitwazzjonijiet eċċezzjonali ... 12

3. Il-baħħara ... 12

4. Setturi u ħaddiema soġġetti għal leġiżlazzjoni speċifika ... 13

C. Kamp ta' applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet ... 14

1. X'inhu (jew x'mhux) kopert? ... 14

2. Dispożizzjonijiet minimi ... 14

3. Non-rigressjoni ... 15

IV. Definizzjonijiet 16
A. Ħin tax-xogħol u perjodi ta' serħan 16
1. Definizzjoni ta' ħin tax-xogħol u ta' perjodi ta' serħan 16
2. L-applikazzjoni tad-definizzjoni tad-Direttiva għal perjodi ta' ħin speċifiċi 18
B. Ħin ta' billejl u ħaddiema ta' billejl 20
C. Xogħol bix-shift u ħaddiem bix-shift 21
D. Ħaddiem mobbli 21
E. Xogħol offshore 22
F. Serħan adegwat 22
V. Perjodi minimi ta' serħan 23
A. Serħan ta' kuljum 23
B. Il-waqfiet ta' mistrieħ 24
1. Tul tal-waqfa ta' mistrieħ 24
2. Il-ħin meta tittieħed il-waqfa ta' mistrieħ 24
3. Kundizzjonijiet tal-waqfa ta' mistrieħ 24
4. Obbligi ta' traspożizzjoni fuq l-Istati Membri 25
C. Serħan ta' kull ġimgħa 25
1. Perjodu minimu ta' 35 siegħa ta' serħan mingħajr interruzzjoni kull ġimgħa 25
2. Perjodu ta' serħan f'kull perjodu ta' 7 ijiem ("serħan ta' kull ġimgħa") 26
3. Serħan ta' kull ġimgħa fuq perjodu ta' referenza ta' 14-il jum 26
4. Perjodu mqassar ta' serħan ta' kull ġimgħa f'ċerti każijiet 26
VI. Ħin massimu ta' xogħol kull ġimgħa 27
A. Ħin massimu ta' xogħol kull ġimgħa 27
1. Liema ħin għandu jingħadd għall-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa 27
2. Massimu stabbilit għal 48 siegħa 28
3. Massimu mingħajr kundizzjonijiet 28
B. Il-massimu li jista' jiġi kkalkulat bħala medja 28
1. Kemm huwa twil il-perjodu ta' referenza? 28
2. X'ma huwiex inkluż fil-perjodu ta' referenza 28
3. X'jista' jiġi inkluż fil-perjodu ta' referenza 29
C. Dispożizzjoni b'effett dirett 29
VII. Leave annwali bil-ħlas 30
A. Id-dritt għal-leave annwali mħallas ta' kull ħaddiem 30
1. Leave bil-ħlas annwali minimu ta' 4 ġimgħat 31
2. Leave minimu għall-ħaddiema kollha, soġġett għall-ebda kundizzjoni 31
3. Ħlas matul il-leave annwali 33
4. Effett dirett tad-dritt għal-leave annwali bil-ħlas 33
B. Intitolament għal benefiċċju minflok il-leave annwali bil-ħlas 34
1. L-intitolament għal benefiċċji bħala kumpens 34

		2. L-ammont tal-benefiċċju	35
		3. Intitolament għal leave addizzjonali	35
	C.	L-interazzjoni bejn il-leave annwali bil-ħlas u tipi oħra ta' leave	35
		1. Leave tal-maternità	36
		2. Leave tal-ġenituri u tipi oħra ta' leave protetti mid-dritt tal-UE	36
		3. Leave tal-mard	36
		4. Tipi oħra ta' leave fuq livell nazzjonali	37
VIII.		Xogħol ta' billejl, xogħol bix-shift u mudelli tax-xogħol	38
	A.	It-tul tax-xogħol ta' billejl	38
		1. Il-limitu medju fuq ix-xogħol ta' billejl	38
		2. Limitu massimu fuq ix-xogħol ta' billejl li jinvolvi perikli speċjali jew strapazz fiżiku jew mentali kbir	39
	B.	Eżamijiet tas-saħħa u t-trasferiment ta' ħaddiema ta' billejl għal xogħol ta' matul il-jum	40
		1. Id-dritt tal-ħaddiema ta' billejl għal eżamijiet tas-saħħa	40
		2. It-trasferiment ta' ħaddiema ta' billejl għal xogħol ta' matul il-jum għal raġunijiet ta' saħħa	41
	C.	Garanziji għax-xogħol ta' billejl	41
	D.	Notifika tal-użu regolari ta' ħaddiema ta' billejl	42
	E.	Protezzjoni tas-sigurtà u tas-saħħa	42
	F.	Mudell tax-xogħol	43
IX.		Derogi	43
	A.	Id-deroga għall-"ħaddiema awtonomi"	44
		1. Il-kamp ta' applikazzjoni tad-deroga għall-"ħaddiema awtonomi"	44
		2. Il-konsegwenzi tad-deroga għall-"ħaddiema awtonomi"	45
	B.	Derogi li jitolbu mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti jew protezzjoni xierqa	46
		1. Id-deroga għal "ċerti attivitajiet" skont l-Artikolu 17(3)	46
		2. Id-deroga għax-xogħol bix-shift u x-xogħol imqassam	48
		3. Id-deroga għas-setturi kollha permezz ta' ftehim kollettiv	48
		4. Ir-rekwiżit ta' mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti jew, b'mod eċċezzjonali, ta' protezzjoni xierqa	49
		5. Derogi mill-perjodi ta' referenza	52
	C.	L-"esklużjoni fakultattiva" mill-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa	52
		1. Rekwiżit ta' traspożizzjoni ta' din id-dispożizzjoni	53
		2. Il-kundizzjonijiet marbuta	53
		3. Konsegwenzi tal-"esklużjoni fakultattiva"	54
	D.	Deroga speċifika għall-ħaddiema mobbli u x-xogħol offshore	55
		1. Ħaddiema mobbli	56
		2. Ħaddiema offshore	56
	E.	Deroga speċifika għal ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa	56
X.		Konklużjoni	58

I. **INTRODUZZJONI**

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol ([1]) (id-"Direttiva" jew id-"Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol") hija element ewlieni tal-acquis tal-Unjoni Ewropea (l-"UE"). Din saret wieħed mill-pilastri ewlenin tad-dimensjoni soċjali tal-Ewropa. L-ewwel Direttiva tal-applikazzjoni ġenerali fil-qasam tal-ħin tax-xogħol kienet adottata kważi 25 sena ilu. ([2])

Id-Direttiva tistabbilixxi d-drittijiet individwali għal kwalunkwe ħaddiem fl-UE u b'hekk tagħti espressjoni konkreta lill-Artikolu 31 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea (il-"Karta") li jirrikonoxxi bħala parti mil-"liġi primarja tal-UE" d-dritt ta' kull ħaddiem għal "*kondizzjonijiet tax-xogħol li jirrispettaw is-saħħa, is-sigurtà u d-dinjità tiegħu*" u għal "*limitazzjoni ta' sigħat massimi tax-xogħol, għal perijodi ta' mistrieħ kuljum u fil-ġimgħa u għal perjodu annwali ta' leave imħallas*".

Fil-fatt, id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tistabbilixxi rekwiżiti minimi ta' saħħa u sigurtà għall-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol rigward il-perjodi ta' serħan ta' kuljum, il-waqfiet ta' mistrieħ, is-serħan ta' kull ġimgħa, il-ħin massimu tax-xogħol ta' kull ġimgħa, il-leave annwali u aspetti tax-xogħol ta' billejl, ix-xogħol bix-shift u l-mudelli tax-xogħol.

Bħala drittijiet iggarantiti mill-Karta, il-limitazzjoni tas-sigħat massimi tax-xogħol, il-perjodi ta' serħan ta' kuljum u ta' kull ġimgħa u l-leave annwali bil-ħlas huma soġġetti għall-Artikolu 52 tal-Karta li jipprovdi li: "*Kull limitazzjoni fl-eżerċizzju tad-drittijiet u tal-libertajiet rikonoxxuti minn din il-Karta għandha tkun prevista mil-liġi u għandha tirrispetta l-essenza ta' dawk id-drittijiet u l-libertajiet. Bla ħsara għall-prinċipju ta' proporzjonalità, jistgħu jsiru limitazzjonijiet f'dawk il-każijiet biss fejn ikun meħtieġ u fejn ġenwinament jintlaħqu l-objettivi ta' interess ġenerali rikonoxxuti mill-Unjoni jew il-ħtieġa li jiġu protetti d-drittijiet u l-libertajiet ta' oħrajn.*".

A. ***Nilħqu l-isfidi ta' organizzazzjoni tax-xogħol li qiegħda tinbidel***

Id-Direttiva nnifisha daħlet fis-seħħ aktar minn għoxrin sena ilu, f'soċjetà fejn, b'mod ġenerali, l-impjieg kien aktar stabbli u l-organizzazzjoni tax-xogħol aktar standardizzata fejn ġurnata tax-xogħol normali kienet mid-"9 sal-5", u x-xogħol mobbli, ix-xogħol bix-shift jew ix-xogħol ta' billejl kienu l-eċċezzjoni aktar milli huma llum il-ġurnata.

Minn dak iż-żmien 'l hawn, rajna bidliet importanti fis-soċjetà u fl-ekonomija, fosthom żviluppi fl-ICT, bidliet fil-katini ta' valur globali, parteċipazzjoni akbar tan-nisa fis-suq tax-xogħol u sfidi demografiċi ġodda. Dan kellu impatt qawwi fuq id-dinja tax-xogħol. Matul is-snin, tfaċċaw forom ġodda ta' relazzjonijiet tal-impjiegi, b'żieda fl-impjiegi part-time u temporanji.

Il-ħaddiema qegħdin ifittxu dejjem aktar l-awtonomija, ħajja tax-xogħol aktar flessibbli kif ukoll il-benessri fuq il-post tax-xogħol. Mudelli kummerċjali ġodda fil-katini ta' valur globali, bi produzzjoni eżatt fil-ħin, jeħtieġu flessibbiltà akbar u xi drabi jwasslu għall-intensifikazzjoni tax-xogħol. B'riżultat ta' dan, l-ambjent tax-xogħol li qiegħed jinbidel u l-arranġamenti flessibbli tax-xogħol huma rikonoxxuti bħala l-ixprun ewlieni tal-bidliet fid-dinja tax-xogħol ([3]).

Id-diġitalizzazzjoni twassal għal frammentazzjoni akbar tax-xogħol, kemm fir-rigward tal-post kif ukoll tal-ħin. Madwar 30 % tal-persuni f'impjieg qegħdin jaħdmu f'aktar minn post wieħed, iżda 3 % biss qegħdin jagħmlu telexogħol mid-dar u 8 % huma esklussivament ħaddiema mobbli tal-ICT ([4]). Fl-istess ħin, it-teknoloġija diġitali qiegħda tiftaħ it-triq għal possibbiltajiet ġodda ta' monitoraġġ tal-ħin tax-xogħol.

B'mod parallel, il-kumpaniji jużaw arranġamenti ġodda għall-ħinijiet tax-xogħol, ħafna drabi żviluppati permezz ta' ftehimiet kollettivi, biex jirrispondu għall-ħtiġijiet speċifiċi tagħhom ([5]). Il-forom ġodda ta' impjieg bħax-xogħol mobbli bbażat fuq l-ICT u l-portafolji ta' xogħlijiet joffru vantaġġi sinifikanti għall-impjegati biex jorganizzaw il-ħin tax-xogħol tagħhom b'mod flessibbli, filwaqt li fl-istess ħin jinvolvu perikli bħaż-żieda fil-ħin tax-xogħol ([6]) u impatti possibbli fuq is-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema kkonċernati ([7]). Arranġamenti bħal dawn huma possibbli billi d-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tistabbilixxi standards minimi u għandha l-għan li *tevita l-impożizzjoni ta' limitazzjonijiet amministrattivi, finanzjarji u legali b'tali mod li jistgħu jimpedixxu l-ħolqien u l-iżvilupp ta' impriżi żgħar u ta' daqs medju* skont il-Premessa 2 tagħha.

([1]) Id-Direttiva 2003/88/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-4 ta' Novembru 2003 li tikkonċerna ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol (ĠU L 299, 18.11.2003, p. 9).
([2]) Id-Direttiva tal-Kunsill 93/104/KE tat-23 ta' Novembru 1993 dwar xi aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol (ĠU L 307, 13.12.1993, p. 18).
([3]) World Economic Forum, The Future of Jobs, 2016. 44 % tar-rispondenti mistħarrġa identifikaw dan bħala l-ixprun ewlieni għall-bidla fid-dinja tax-xogħol.
([4]) Eurofound, Is-Sitt (6) Stħarriġ Ewropew dwar il-Kundizzjonijiet tax-Xogħol: Rapport ta' Ħarsa Ġenerali, 2015, il-paġni 62 u 86.
([5]) Eurofound, New forms of employment, 2015, il-paġna 49.
([6]) Eurofound, New forms of employment, 2015, il-paġna 138.
([7]) Eurofound, New forms of employment, 2015, il-paġna 139.

L-aspirazzjonijiet għal aktar flessibbiltà mill-impjegaturi, f'ekonomija globalizzata u kompetittiva ħafna 24/7, u mill-impjegati, li b'mod partikolari jfittxu bilanċ aħjar bejn ix-xogħol u l-ħajja, iridu jiġu konċiljati mill-ġdid mar-riskji għas-saħħa u għas-sigurtà tal-ħaddiema f'termini tal-ħin tax-xogħol.

Dan huwa wieħed minn diversi elementi ttrattati fil-konsultazzjoni wiesgħa li l-Kummissjoni Ewropea bdiet fl-2016 mal-istituzzjonijiet tal-UE, mal-Istati Membri, mas-sħab soċjali, mas-soċjetà ċivili u maċ-ċittadini dwar il-Pilastru Ewropew tad-Drittijiet Ċivili.

Il-ħtieġa li jiġi assigurat ambjent tax-xogħol tajjeb għas-saħħa u sigur hija fil-qalba tal-proposta tal-Kummissjoni għall-Pilastru Ewropew tad-Drittijiet Soċjali. Il-konsultazzjoni wiesgħa dwar l-ewwel abbozz tal-Pilastru kkonfermat l-importanza ta' arranġamenti tal-ħin tax-xogħol adattati għall-forom ġodda tax-xogħol u li jippreservaw is-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema.

B'mod partikolari, il-kontribuzzjonijiet fir-rigward ta' forom ġodda tax-xogħol, is-saħħa u s-sigurtà u l-ħin tax-xogħol għamlu referenza, fuq naħa waħda, għall-flessibbiltà meħtieġa mill-impjegaturi sabiex jirrispondu bil-forza tax-xogħol tagħhom għaċ-ċirkustanzi ekonomiċi li qegħdin jinbidlu u fuq in-naħa l-oħra, għall-ħtieġa li jiġu ppreservati s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema billi jiġi mħares id-dritt tagħhom għal ħin tax-xogħol raġonevoli. Il-ħtieġa li l-qafas legali u l-ftehimiet kollettivi bejn l-imsieħba soċjali jappoġġaw il-bilanċ bejn ix-xogħol u l-ħajja u l-awtonomija fil-ġestjoni tal-ħin u l-arranġamenti tax-xogħol kienu kwistjonijiet rikorrenti oħra mqajma fit-tweġibiet.

Fl-Opinjoni tiegħu dwar it-tnedija ta' konsultazzjoni dwar il-Pilastru Ewropew tad-Drittijiet Soċjali, il-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew enfasizza l-ħtieġa li karrieri itwal tax-xogħol ikunu akkumpanjati "*minn approċċ ta' ċiklu tal-ħajja li jinkludi kundizzjonijiet tajbin tax-xogħol, inklużi politiki tas-saħħa u s-sigurtà u tal-ħin tax-xogħol*" ([8]). Il-Parlament Ewropew, fir-Riżoluzzjoni tiegħu tad-19 ta' Jannar 2017, fakkar b'mod speċifiku wkoll li "*d-dritt għal kundizzjonijiet tax-xogħol tajbin għas-saħħa u sikuri jinvolvi wkoll il-protezzjoni kontra r-riskji fuq il-post tax-xogħol kif ukoll limitazzjonijiet dwar il-ħin tax-xogħol u d-dispożizzjonijiet dwar il-perjodi minimi ta' serħan u leave annwali*" u "*iħeġġeġ lill-Istati Membri jimplimentaw bis-sħiħ il-leġiżlazzjoni rilevanti*" ([9]).

Barra minn hekk, il-ħtieġa ta' infurzar u implimentazzjoni aħjar tal-acquis eżistenti kienet suġġett rikorrenti fil-konsultazzjoni dwar il-Pilastru Ewropew tad-Drittijiet Soċjali. Bosta partijiet interessati semmew ukoll il-ħtieġa li jiżdied l-għarfien dwar id-drittijiet soċjali eżistenti u li tiġi appoġġata aħjar l-implimentazzjoni nazzjonali.

Din hija r-raġuni għaliex il-Kummissjoni qiegħda tippreżenta żewġ dokumenti: il-Komunikazzjoni Interpretattiva preżenti (il-"Komunikazzjoni") u r-rapport ta' implimentazzjoni ([10]) previst fl-Artikolu 24 tad-Direttiva. L-ewwel wieħed għandu l-għan li jżid iċ-ċertezza u ċ-ċarezza legali, filwaqt li t-tieni wieħed janalizza s-sitwazzjoni attwali fir-rigward tat-traspożizzjoni tad-Direttiva. Flimkien, dawn id-dokumenti jikkondividu l-għan li jippermettu lill-Istati Membri jassiguraw implimentazzjoni aħjar tad-Direttiva sabiex ikun assigurat li dawn iwasslu riżultati aħjar għaċ-ċittadini, għan-negozji u għall-awtoritajiet pubbliċi.

Din l-inizjattiva dwar il-kjarifika u l-implimentazzjoni tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol ([11]) hija parti integrali mill-implimentazzjoni tal-Pilastru Ewropew tad-Drittijiet Soċjali u tikkorrispondi għall-objettivi tal-Kummissjoni fir-rigward ta' applikazzjoni, implimentazzjoni u infurzar effettivi kif ippreżentati fil-Komunikazzjoni "*Id-Dritt tal-UE: Riżultati Aħjar permezz ta' Applikazzjoni Aħjar*" ([12]).

B. *Ġabra importanti ta' ġurisprudenza u proċess ta' rieżami komprensiv*

Din l-inizjattiva hija aktar u aktar rilevanti fid-dawl tan-numru ta' interpretazzjonijiet li ngħataw mill-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea ("il-Qorti"). Fil-fatt, mill-1993 lil hawn, aktar minn 50 sentenza u digriet tal-Qorti kellhom x'jaqsmu mad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol u interpretaw id-dispożizzjonijiet tagħha, inkluż il-kamp ta' applikazzjoni u l-limitazzjonijiet tal-flessibbiltà li tagħti.

([8]) L-Opinjoni tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar il-Komunikazzjoni tal-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew, lill-Kunsill, lill-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew u lill-Kumitat tar-Reġjuni, Tnedija ta' konsultazzjoni dwar il-Pilastru Ewropew tad-Drittijiet Soċjali, SOC/542-01902-00-03-ac, par. 3.23.

([9]) Ir-Riżoluzzjoni tal-Parlament Ewropew tad-19 ta' Jannar 2017 dwar Pilastru Ewropew tad-Drittijiet Soċjali, 2016/2095(INI).

([10]) Ir-Rapport tal-Kummissjoni dwar l-implimentazzjoni tad-Direttiva 2003/88/KE, COM(2017) 254, u r-rapport dettaljat, SWD(2017) 204.

([11]) Id-Dokument ta' Ħidma tal-Persunal tal-Kummissjoni, il-Programm dwar l-Idoneità u l-Prestazzjoni tar-Regolamentazzjoni REFIT u l-10 Prijoritajiet tal-Kummissjoni li Jakkumpanjaw id-dokument "Komunikazzjoni tal-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew, lill-Kunsill, lill-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew u lill-Kumitat tar-Reġjuni "Il-Programm ta' Ħidma tal-Kummissjoni 2017, It-twettiq bil-fatti ta' Ewropa li tipproteġi, li tagħti s-setgħa u li tiddefendi", SWD/2016/0400 final.

([12]) Il-Komunikazzjoni mill-Kummissjoni, Id-dritt tal-UE: Riżultati aħjar permezz ta' applikazzjoni aħjar, C(2016) 8600 (ĠU C 18, 19.1.2017, p. 10).

Il-ġurisprudenza fuq din l-iskala toħloq diffikultà għall-Istati Membri, l-impjegati u l-impjegaturi, partijiet interessati oħra bħall-imsieħba soċjali jew l-ispettorati tax-xogħol u għaċ-ċittadini interessati biex jifhmu l-kontenut u l-firxa eżatti tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva. Madankollu din il-ġurisprudenza hija fundamentali sabiex tiġi assigurata l-implimentazzjoni korretta tad-Direttiva billi l-fehim ħażin jew in-nuqqas ta' għarfien tal-aħħar żviluppi fil-ġurisprudenza jistgħu jwasslu għal kwistjonijiet ta' konformità u għal ilmenti jew litigazzjoni li jistgħu jiġu evitati.

Il-Komunikazzjoni preżenti ssegwi sensiela ta' tentattivi mingħajr suċċess mill-istituzzjonijiet tal-UE sabiex jirrieżaminaw id-Direttiva bejn l-2004 u l-2009 u hija wkoll il-qofol ta' proċess ta' rieżami komprensiv li twettaq matul dawn l-aħħar 7 snin.

Dan il-proċess ta' rieżami kien jinkludi konsultazzjoni f'żewġ stadji mas-Sħab Soċjali tal-UE fl-2010 kif ukoll konsultazzjoni pubblika u diversi studji esterni mwettqa fil-perjodu 2014-2015.

Fil-perjodu 2010-2012 ir-rieżami ġie sospiż minħabba n-negozjati bejn is-sħab soċjali transindustrijali, li kellhom l-għan li jirridisinjaw b'mod bilanċjat il-qafas legali fil-qasam tal-ħin tax-xogħol, u li ma kkonkludewx fi ftehim. Il-Kummissjoni reġgħet bdiet il-proċess ta' rieżami, li kien jinkludi konsultazzjoni pubblika, diversi studji esterni u l-valutazzjoni tal-għażliet għas-segwitu, fl-2013.

Meta jitqiesu l-elementi kollha li kienu inklużi f'dan il-proċess, waħda mill-konklużjonijiet tar-rieżami tal-Kummissjoni hija li d-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol għadha strument rilevanti. Id-diversi proċessi ta' konsultazzjoni wrew ukoll l-għarfien fost bosta partijiet interessati, tad-diffikultà biex wieħed jasal għal ftehim dwar Direttiva riveduta li tissodisfa l-pożizzjonijiet tal-partijiet kollha u li tippermetti riżultat bilanċjat.

Madankollu, ir-rieżami jikkonferma l-eżistenza ta' sfidi konkreti ħafna f'termini tal-implimentazzjoni tad-Direttiva minħabba l-mudelli tal-arranġamenti tax-xogħol li jevolvu kontinwament. Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol hija fil-fatt kumplessa sabiex tiġi implimentata minħabba n-nuqqas ta' ċarezza ta' xi wħud mid-dispożizzjonijiet tagħha, inklużi d-derogi tagħha, il-volum ta' ġurisprudenza diġà eżistenti u l-interazzjoni tat-test mal-bidliet kontinwi fid-dinja tax-xogħol.

C. *Impenn imġedded sabiex jiġu appoġġati ċ-ċarezza u ċ-ċertezza legali*

Għalhekk, f'konformità mal-approċċ il-ġdid tal-Kummissjoni "*Riżultati Aħjar permezz ta' Applikazzjoni Aħjar*" ([13]), din il-Komunikazzjoni għandha l-għan li tikkontribwixxi għal applikazzjoni, implimentazzjoni u infurzar effettivi tad-dritt eżistenti tal-UE u li tgħin lill-Istati Membri u lill-pubbliku jassiguraw li d-dritt tal-UE jiġi applikat b'mod effettiv.

L-għanijiet speċifiċi tagħha huma:

— li toffri ċertezza u ċarezza akbar lill-awtoritajiet nazzjonali dwar l-obbligi u l-flessibbiltajiet li hemm fid-Direttiva sabiex jitnaqqsu l-piżijiet u l-każijiet ta' ksur;

— li tgħin sabiex jiġu applikati aħjar id-dispożizzjonijiet tad-Direttiva fil-kuntest ta' arranġamenti tax-xogħol ġodda u flessibbli;

— li tassigura l-infurzar effettiv tal-istandards minimi eżistenti tal-UE kontenuti fid-Direttiva u għalhekk tappoġġa protezzjoni aħjar tas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema kontra r-riskji assoċjati ma' sigħat tax-xogħol eċċessivi jew mhux xierqa u perjodi ta' serħan mhux adegwati, għall-benefiċċju tal-partijiet kollha.

Il-Komunikazzjoni għandha l-għan li ġġib ċarezza u ċertezza legali għall-Istati Membri u partijiet interessati involuti oħra meta japplikaw id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol u li tassisti lill-awtoritajiet nazzjonali, lill-prattikanti legali u lis-sħab soċjali fl-interpretazzjoni tagħha. Għal dan il-għan, hija tiġbor flimkien f'dokument wieħed id-dispożizzjonijiet tad-Direttiva u l-ġurisprudenza tal-Qorti li interpretathom.

Barra minn hekk, il-Komunikazzjoni tippreżenta l-perspettiva tal-Kummissjoni dwar diversi aspetti. F'dan, il-Kummissjoni tibbaża kemm jista' jkun fuq il-ġurisprudenza eżistenti u tqis il-prinċipji ta' gwida għall-interpretazzjoni tad-dritt tal-UE: il-formulazzjoni ([14]), il-kuntest u l-għanijiet tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol ([15]). F'każijiet fejn

([13]) Il-Komunikazzjoni mill-Kummissjoni, Id-dritt tal-UE: Riżultati aħjar permezz ta' applikazzjoni aħjar, C(2016) 8600.

([14]) Fir-rigward tal-formulazzjoni tad-Direttiva, jista' jiġi rrimarkat mill-bidu nett li, kif irrikonoxxiet l-Avukat Ġenerali Kokott fl-osservazzjonijiet tagħha fil-kawża C-484/04, il-formulazzjoni tad-dispożizzjonijiet differenti tad-Direttiva hija inkonsistenti għall-aħħar jiddependi mill-verżjoni lingwistika u anki fi ħdan verżjonijiet lingwistiċi individwali. Dan ifisser li kwalunkwe analiżi tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva trid tqis mhux biss il-formulazzjoni f'dokument uniku iżda wkoll dik ta' diversi verżjonijiet sabiex tidentifika t-tifsira maħsuba tad-dispożizzjoni eżaminata. Ara l-Opinjoni tal-Avukat Ġenerali Kokott tad-9 ta' Marzu 2006, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej* vs *ir-Renju Unit tal-Gran Brittanja u l-Irlanda ta' Fuq*, C-484/04, ECLI:EU:C:2006:166, par. 62-64.

([15]) Ara l-Opinjoni tal-Avukat Ġenerali Kokott tad-9 ta' Marzu 2006, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej* vs *ir-Renju Unit tal-Gran Brittanja u l-Irlanda ta' Fuq*, C-484/04, ECLI:EU:C:2006:166, par. 22

dawn l-elementi ma jirreferux għal eżitu speċifiku, il-Kummissjoni tuża l-prinċipju *in dubio pro libertate* sabiex tagħti gwida dwar id-diskrepanzi possibbli fid-Direttiva u l-ġurisprudenza tagħha, waqt li żżomm f'moħħha l-għan tad-Direttiva biex ttejjeb is-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema fuq il-post tax-xogħol.

Il-Kummissjoni temmen li l-gwida tagħha tista' tkun ta' rilevanza partikolari għall-Istati Membri billi, fir-rwol tagħha bħala gwardjana tat-Trattati, il-Kummissjoni għandha s-setgħa li timmonitorja l-implimentazzjoni tad-dritt tal-UE u eventwalment li tibda jew tagħlaq proċeduri ta' ksur abbażi tad-dispożizzjonijiet kollha tad-Direttiva, inklużi dawk fejn għadha ma ngħatat l-ebda deċiżjoni tal-Qorti. L-għoti ta' informazzjoni b'mod trasparenti lill-Istati Membri kollha dwar il-perspettiva tal-Kummissjoni dwar ċerti aspetti mhux ċari tad-Direttiva jista' jippermettilhom li jeħduhom inkonsiderazzjoni meta jkunu qegħdin ifasslu l-leġiżlazzjoni nazzjonali tagħhom.

Fl-istess ħin, il-Kummissjoni tenfasizza li l-Komunikazzjoni ma torbotx u ma għandhiex il-ħsieb li toħloq regoli ġodda. Il-kompetenza finali għall-interpretazzjoni tad-dritt tal-UE hija tal-Qorti li fl-interpretazzjoni u fl-applikazzjoni tat-Trattati tassigura li l-liġi tiġi osservata. Din hija r-raġuni għaliex l-aspetti addizzjonali li għalihom il-ġurisprudenza hija limitata jew ma teżistix u fejn il-Kummissjoni tippreżenta l-pożizzjoni tagħha huma identifikati b'mod ċar permezz ta' paragrafi inkwadrati minn bordura doppja vertikali.

D. ***Ħarsa ġenerali lejn id-dispożizzjonijiet ewlenin***

Fir-rigward tal-kamp ta' applikazzjoni materjali tagħha, id-Direttiva tapplika għas-setturi kollha ta' attività, inklużi dawk li jittrattaw avvenimenti li, min-natura tagħhom stess, huma imprevedibbli, bħas-servizzi tat-tifi tan-nar jew is-servizzi tal-protezzjoni ċivili. Fil-fatt, il-Qorti sostniet li l-esklużjoni mill-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva kienet strettament limitata għal avvenimenti eċċezzjonali bħal "*diżastri naturali jew teknoloġiċi, attakki, inċidenti serji jew avvenimenti simili*" ([16]).

Rigward id-definizzjoni ta' ħin tax-xogħol, il-Qorti tat gwida speċifika b'mod partikolari fil-kawżi tagħha dwar *SIMAP*, *Jaeger* u *Dellas* ([17]). Hija sostniet li l-ħin li l-ħaddiema jagħmlu "on-call" għandu jitqies fit-totalità tiegħu bħala ħin tax-xogħol skont it-tifsira tad-Direttiva jekk dawn ikunu meħtieġa li jkunu preżenti fuq il-post tax-xogħol u li b'kuntrast, meta l-ħaddiema jridu jkunu f'pożizzjoni ta' kuntatt f'kull ħin iżda ma jkunux meħtieġa li jibqgħu f'post determinat mill-impjegatur, li jissejjaħ ukoll "ħin ta' standby", huwa biss il-ħin marbut mal-forniment attwali tas-servizzi li jrid jitqies bħala ħin tax-xogħol.

Rigward id-dispożizzjonijiet ewlenin stabbiliti mid-Direttiva, il-Komunikazzjoni ssemmi l-ġurisprudenza rilevanti kif ukoll tikkjarifika d-diversi possibbiltajiet għall-applikazzjoni li joħorġu mit-test tad-Direttiva nnifisha.

B'mod importanti, id-Direttiva tistabbilixxi ħin massimu ta' xogħol kull ġimgħa ta' 48 siegħa. Minbarra li tenfasizza li l-"ħin tax-xogħol" kollu jrid jingħadd biex jiġi ddeterminat dan il-limitu, il-Komunikazzjoni tfakkar li dan il-limitu huwa medja li tista' tiġi kkalkulata fuq perjodu ta' referenza sa 4 xhur anki f'sitwazzjonijiet fejn ma japplikawx id-derogi.

Dwar il-leave annwali bil-ħlas, il-Komunikazzjoni tippreżenta l-ġurisprudenza estensiva tal-Qorti li tkopri diversi aspetti li jvarjaw mill-obbligu li l-ħaddiema jingħataw id-dritt li jittrasferixxu l-leave annwali bil-ħlas li ma jkunux ħadu meta ma jkunx kellhom l-opportunità li jeżerċitaw dak id-dritt, pereżempju minħabba leave tal-mard ([18]) għall-kjarifika li perjodi addizzjonali ta' leave annwali bil-ħlas mogħtija mill-Istati Membri, lil hinn mill-4 ġimgħat mitluba mid-Direttiva, jistgħu jkunu soġġetti għal kundizzjonijiet stabbiliti fil-liġi nazzjonali ([19]).

Fid-Direttiva huma disponibbli wkoll numru sinifikanti ta' derogi li jippermettu li jiġu akkomodati r-rekwiżiti speċifiċi ta' ċerti attivitajiet jew setturi filwaqt li jipproteġu lill-ħaddiema kontra l-effetti avversi kkawżati minn sighat twal iżżejjed u mistrieħ inadegwat. Minħabba n-numru tagħhom u l-kundizzjonijiet differenti li huma soġġetti għalihom, huma jikkostitwixxu skema pjuttost kumplessa u l-Kummissjoni għalhekk tipprova tikkjarifika l-kundizzjonijiet għall-użu ta' dawn id-derogi kif ukoll id-dispożizzjonijiet u safejn huma permessi dawn id-derogi.

([16]) Id-digriet tal-14 ta' Lulju 2005, *Personalrat der Feuerwehr Hamburg* vs *Leiter der Feuerwehr Hamburg*, C-52/04, ECLI:EU:C:2005:467, par. 54.

([17]) Is-sentenza tat-3 ta' Ottubru 2000, *Sindicato de Médicos de Asistencia Pública (SIMAP)* vs *Conselleria de Sanidad y Consumo de la Generalidad Valenciana*, C-303/98, ECLI:EU:C:2000:528, par. 46-52. Is-sentenza tad-9 ta' Settembru 2003, *Landeshauptstadt Kiel* vs *Norbert Jaeger*, C-151/02, ECLI:EU:C:2003:437, par. 44-71.

([18]) Is-sentenza tal-10 ta' Settembru 2009, *Francisco Vicente Pereda* vs *Madrid Movilidad SA*, C-277/08, ECLI:EU:C:2009:542, par. 19.

([19]) Is-sentenza tal-24 ta' Jannar 2012, *Maribel Dominguez* vs *Centre informatique du Centre Ouest Atlantique u Préfet de la région Centre*, C-282/10, ECLI:EU:C:2012:33., par. 47-49. Is-sentenza tat-3 ta' Mejju 2012, *Georg Neidel* vs *Stadt Frankfurt am Main*, C-337/10, ECLI:EU:C:2012:263, par. 34-37.

Pereżempju, id-deroga permessa għall-haddiema awtonomi la tapplika awtomatikament u lanqas hija limitata għat-tliet kategoriji ta' ħaddiema elenkati fl-artikolu relatat (eżekuttivi amministraturi jew persuni oħra b'poteri awtonomi ta' teħid ta' deċiżjonijiet; ħaddiema parti mill-familja u ħaddiema li jiffiċċjaw f'ċerimonji reliġjużi fi knejjes u f'komunitajiet reliġjużi) iżda titlob li l-ħin tax-xogħol tal-ħaddiema kkonċernati ma jkunx imkejjel u/jew predeterminat fit-totalità tiegħu ([20]) jew li jkun jista' jiġi determinat mill-ħaddiema nfushom.

Barra minn hekk, fir-rigward tal-esklużjoni fakultattiva individwali mil-limitazzjoni tal-ħin tax-xogħol għal 48 siegħa fil-ġimgħa, il-Kummissjoni tfakkar li l-kunsens irid ikun individwali u ma jistax jiġi sostitwit b'kunsens mogħti mir-rappreżentanti ta' trejdjunjin pereżempju fil-kuntest ta' ftehim kollettiv ([21]) u li l-ħaddiema jridu jiġu protetti kontra kwalunkwe detriment, u mhux biss kontra tkeċċija meta ma jaqblux jew ma jibqgħux jaqblu ma' esklużjoni fakultattiva.

F'termini tal-format tagħha, il-Komunikazzjoni ssegwi safejn huwa possibbli l-ordni tal-kapitoli u l-artikoli tad-Direttiva. Madankollu, hija ma tittrattax l-Artikolu 17(5) dwar tobba waqt it-taħriġ u l-Artikoli 24, 25, 26 u 27 dwar ir-rapporti, ir-reviżjoni tal-operat tad-dispożizzjonijiet fir-rigward ta' ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa u ħaddiema kkonċernati bit-trasport tal-passiġġieri u t-tħassir. L-ewwel wieħed huwa eskluż minħabba li d-derogi skadew u tal-aħħar mhumiex ittrattati minħabba n-natura proċedurali tagħhom.

II. **IL-BAŻI LEGALI U L-GĦAN TAD-DIRETTIVA**

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol preċedenti tal-1993 ([22]) kienet ibbażata fuq l-Artikolu 118a tat-Trattat li jistabbilixxi l-Komunità Ewropea. Dan ippermetta li jiġu adottati rekwiżiti minimi għall-implimentazzjoni gradwali sabiex "*jinkoraġġixxu t-titjib, speċjalment fl-ambjent tax-xogħol, fir-rigward tas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema*".

Bi tweġiba għal kontestazzjoni għall-użu ta' din il-bażi legali, il-Qorti kkonfermat li din kienet tinkludi l-fatturi kollha, fiżiċi jew mod ieħor, li jistgħu jaffettwaw is-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema fl-ambjent tax-xogħol tagħhom, inklużi ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol. Id-Direttiva għalhekk kienet adottata b'mod korrett abbażi tiegħu ([23]).

B'riżultat ta' dan, id-Direttiva preżenti, li ħassret u ħadet post dik tal-1993, kienet adottata mill-Parlament Ewropew u l-Kunsill abbażi tal-Artikolu 137(2) suċċessur tat-Trattat li jistabbilixxi l-Komunità Ewropea ([24]). Dan jippermetti l-adozzjoni ta' direttivi li jistabbilixxu rekwiżiti minimi bil-għan li jiġi mtejjeb b'mod partikolari l-ambjent tax-xogħol sabiex jiġu protetti s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema.

Ħlief għaż-żieda fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva u t-tneħħija tad-dispożizzjoni preċedenti li l-mistrieħ ta' kull ġimgħa għandu "*inprinċipju, jinkludi l-Ħadd*", id-dispożizzjonijiet tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol li tapplika bħalissa huma mfassla f'termini li huma essenzjalment identiċi għal dawk tad-Direttivi preċedenti tal-1993 u tal-2000 ([25]). Għal din ir-raġuni, l-iżviluppi ppreżentati fil-Komunikazzjoni jqisu, fejn ikun xieraq, it-tweġibiet mogħtija mill-Qorti għall-kwistjonijiet imsemmija fid-Direttivi preċedenti. Sakemm ma jkunx stipulat mod ieħor, id-dispożizzjonijiet ippreżentati f'din il-Komunikazzjoni għalhekk huma meħuda mit-test attwalment applikabbli tad-Direttiva 2003/88/KE. Fejn meħtieġ, issir referenza għat-testi preċedenti ([26]).

([20]) Is-sentenza tas-7 ta' Settembru 2006, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej* vs *ir-Renju Unit tal-Gran Brittanja u l-Irlanda ta' Fuq*, C-484/04, ECLI:EU:C:2006:526, par. 20 Is-sentenza tal-14 ta' Ottubru 2010, *Francisco Vicente Pereda* vs *Madrid Movilidad SA*, C-428/09, ECLI:EU:C:2010:612, par. 41.

([21]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op cit.*, par. 74. Is-sentenza tal-5 ta' Ottubru 2004, Bernhard Pfeiffer, Wilhelm Roith, Albert Süß, Michael Winter, Klaus Nestvogel, Roswitha Zeller u Matthias Döbele vs Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV, C-397/01 sa C-403/01, ECLI:EU:C:2004:584, par. 80.

([22]) Id-Direttiva 93/104/KE.

([23]) Is-sentenza tat-12 ta' Novembru 1996, *Ir-Renju Unit tal-Gran Brittanja u tal-Irlanda ta' Fuq* vs *il-Kunsill tal-Unjoni Ewropea*, C-84/94, ECLI:EU:C:1996:431, par. 15-49. Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.* par. 93.

([24]) Issa l-Artikolu 153(2) tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea.

([25]) Is-sentenza tal-10 ta' Settembru 2015, *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.)* v *Tyco Integrated Security SL u Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA*, C-266/14, ECLI:EU:C:2015:578, para. 22; Is-sentenza tal-25 ta' Novembru 2010, *Francisco Vicente Pereda* vs *Madrid Movilidad SA*, C-429/09, ECLI:EU:C:2010:717, par. 32. Id-digriet tal-4 ta' Marzu 2011, *Nicuşor Grigore* v *Regia Națională a Pădurilor Romsilva — Direcția Silvică București*, C-258/10, ECLI:EU:C:2011:122, para. 39.

([26]) L-għan ta' din il-Komunikazzjoni Interpretattiva madankollu jibqa' li tippreżenta s-sitwazzjoni attwali tat-test applikabbli u d-dispożizzjonijiet modifikati għalhekk mhux se jiġu eżaminati sakemm ma jkunux rilevanti għall-iżviluppi. Dan huwa partikolarment il-każ għad-dispożizzjoni li tistabbilixxi li l-perjodu ta' mistrieħ ta' kull ġimgħa normalment għandu jkun il-Ħadd u għall-esklużjoni tas-setturi tat-trasport mid-Direttiva li ma għadhomx jeżistu bħala tali.

F'konformità mal-bażi legali tagħha, l-għan tad-Direttiva kif stabbilit fl-Artikolu 1(1) u f'diversi premessi tagħha ([27]) huwa li tistabbilixxi "*rekwiżiti minimi għas-sigurtà u s-saħħa fl-organizzazzazzjoni tal-ħin tax-xogħol*".

Il-bażi legali u l-għan tad-Direttiva huma prinċipji gwida fl-interpretazzjoni tagħha min-naħa tal-Qorti u għalhekk iridu jiġu kkunsidrati. Barra minn hekk, f'konformità mal-Premessa 4 tad-Direttiva, li tgħid li "*t-titjib tas-sigurtà, l-iġene u fis-saħħa tal-ħaddiema fil-post tax-xogħol huwa objettiv li m'għandux ikun subordinat sempliċement għal raġunijiet ekonomiċi*", il-Qorti rrifjutat li tikkunsidra l-konsegwenzi ekonomiċi u organizzattivi mqajma mill-Istati Membri dwar jekk il-ħin imqatta' "on-call" jikkwalifikax bħala ħin tax-xogħol ([28]).

III. KAMP TA' APPLIKAZZJONI TAD-DIRETTIVA

A. *Kamp ta' applikazzjoni personali*

1. Applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva għall-"ħaddiema"

Filwaqt li d-Direttiva ma tinkludix artikolu speċifiku li jistabbilixxi l-kamp ta' applikazzjoni personali tagħha, id-dispożizzjonijiet operattivi tagħha jirreferu għal "ħaddiem" (ħafna drabi għal "kwalunkwe ħaddiem" jew "kull ħaddiem").

Dan il-kunċett ta' "ħaddiem" mhuwiex definit fid-Direttiva nnifisha. Id-dokument ta' akkumpanjament għall-proposta għad-Direttiva tal-1993 dwar il-Ħin tax-Xogħol ([29]) issuġġerixxa li tkun tapplika d-definizzjoni fid-Direttiva 89/391/KEE ([30]), jiġifieri "*kwalunkwe persuna impjegata minn min iħaddem, inklużi dawk li jkunu għaddejjin minn taħriġ u apprentisti iżda iżda li jeskludi sefturi fid-djar*". Madankollu, il-Qorti dan irrifjutatu għar-raġuni li d-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol innifisha ma kienet tagħmel l-ebda referenza għal din id-dispożizzjoni tad-Direttiva 89/391/KEE. Hija eskludiet ukoll l-applikazzjoni ta' definizzjoni derivata mil-leġiżlazzjoni u/jew il-prattiċi nazzjonali ([31]).

Għall-kuntrarju, il-Qorti sostniet li dan il-kunċett ma setax jiġi interpretat b'mod differenti skont il-liġi tal-Istati Membri iżda kellu tifsira awtonoma speċifika għad-dritt tal-Unjoni Ewropea. Hija qieset li l-kunċett ta' ħaddiem ma setax jiġi interpretat b'mod restrittiv ([32]) u kkonkludiet li dan "*għandu jiġi ddefinit skont kriterji oġġettivi li jikkaratterizzaw ir-relazzjoni ta' impjieg b'kunsiderazzjoni għad-drittijiet u għad-dmirijiet tal-persuni kkonċernati. Issa, il-karatteristika essenzjali tar-relazzjoni ta' impjieg hija, skont il-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja, il-fatt li għal ċertu perijodu, persuna twettaq favur persuna oħra u taħt l-istruzzjonijiet tagħha, servizzi inkambju għal remunerazzjoni*" ([33]). Il-Qorti b'hekk rabtet l-interpretazzjoni ta' "ħaddiem" għall-iskopijiet tad-Direttiva 2003/88/KE ma' dik stabbilita mill-ġurisprudenza fil-kuntest tal-moviment liberu tal-ħaddiema kif stabbilit fl-Artikolu 45 tat-Trattat.

Il-Qorti ssostni li "*fil-kuntest tal-klassifikazzjoni fir-rigward tal-kunċett ta' ħaddiem, li huwa l-kompitu tal-qorti nazzjonali, din tal-aħħar għandha tibbaża ruħha fuq kriterji oġġettivi u tevalwa b'mod globali ċ-ċirkustanzi kollha tal-kawża li tinsab quddiemha, relatati kemm mal-attivitajiet ikkonċernati kif ukoll mar-relazzjoni bejn il-partijiet inkwistjoni.*" ([34]).

Madankollu, hija ħarġet gwida dwar l-applikazzjoni ta' dawn il-kriterji u stabbiliet li l-kategorija "ħaddiem" skont id-dritt tal-UE hija indipendenti minn dik nazzjonali ([35]). Pereżempju hija sostniet li l-impjegati f'korp irregolat bil-liġi pubblika jikkwalifikaw bħala "ħaddiema" irrispettivament mill-istatus tagħhom bħala impjegati taċ-ċivil ([36]). Hija rraġunat ukoll

([27]) Ara b'mod partikolari l-premessi 2 u 4.
([28]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 66-67.
([29]) Il-Memorandum ta' spjegazzjoni dwar il-proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295, p. 3.
([30]) Id-Direttiva tal-Kunsill 89/391/KEE tat-12 ta' Ġunju 1989 dwar l-introduzzjoni ta' miżuri sabiex jinkoraġġixxu titjib fis-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema fuq ix-xogħol, ĠU L 183, 29.6.1989, p. 1.
([31]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.* par. 27.
([32]) Id-digriet tas-7 ta' April 2011, *Dieter May* vs *AOK Rheinland/Hamburg — Die Gesundheitskasse*, C-519/09, ECLI:EU:C:2011:221, par. 21.
([33]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.* par. 28.
([34]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.* par. 29.
([35]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.* par. 30.
([36]) Id-digriet fil-kawża C-519/09, *op. cit.*, par. 25-26.

li ħaddiema okkażjonali u staġjonali impjegati b'kuntratti ta' terminu fiss li mhumiex soġġetti għal ċerti dispożizzjonijiet tal-kodiċi nazzjonali tax-xogħol jaqgħu fi ħdan il-kamp ta' applikazzjoni tal-kunċett ta' "ħaddiema" ([37]). Il-Qorti ddeċidiet ukoll li l-kunċett ta' ħaddiem jista' jkopri persuna ammessa f'ċentru ta' riabilitazzjoni tax-xogħol, irrispettivament mil-livell ta' produttività tal-persuna, l-oriġini tal-fondi marbuta mar-remunerazzjoni jew l-ammont limitat ta' remunerazzjoni ([38]).

Ma huwiex l-istatus tal-persuna skont il-liġi nazzjonali li huwa deċiżiv għall-applikabbiltà tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol. Għall-kuntrarju, l-applikabbiltà tagħha se tiddependi fuq jekk il-persuna kkonċernata tikkwalifikax bħala "ħaddiem" skont id-definizzjoni ġurisprudenzjali tal-UE ta' ħaddiem. Dan huwa bbażat fuq aspetti tal-arranġamenti konkreti tax-xogħol tiegħu/tagħha, b'mod partikolari fuq jekk il-persuna twettaqx attivitajiet effettivi u ġenwini taħt id-direzzjoni u s-superviżjoni ta' persuna oħra u għal remunerazzjoni.

Dan min-naħa tiegħu jfisser li ċerti persuni kwalifikati bħala "persuni li jaħdmu għal rashom" skont il-liġi nazzjonali jistgħu xorta waħda jiġu kklassifikati bħala "ħaddiema" mill-Qorti tal-Ġustizzja għall-finijiet tal-applikazzjoni tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol ([39]). Il-Qorti fil-fatt sostniet li *"l-kwalifika bħala "fornitur li jaħdem għal rasu", fir-rigward tad-dritt nazzjonali, ma jeskludix li persuna għandha tiġi kkwalifikata bħala "ħaddiem", fis-sens tad-dritt tal-Unjoni, jekk il-fatt li dan jaħdem għal rasu huwa biss fittizju, u b'hekk fir-realtà jaħbi relazzjoni ta' xogħol"* ([40]). Il-Qorti semmiet l-elementi li ġejjin bħala indikaturi possibbli tal-kwalifika ta' "ħaddiem": jekk il-persuna taġixxi taħt id-direzzjoni tal-impjegatur tagħha b'mod partikolari fir-rigward tal-libertà tagħha li tagħżel il-ħin, il-post u l-kontenut tax-xogħol tagħha ([41]), jekk il-persuna ma tikkondividix ir-riskji kummerċjali tal-impjegatur ([42]) u jekk hija tifforma parti integrali mill-impriża tal-impjegatur għat-tul ta' żmien ta' dik ir-relazzjoni ([43]).

Għalkemm sal-lum ma hemm l-ebda ġurisprudenza speċifika dwar is-sitwazzjoni tal-"voluntiera", "persuni f'taħriġ" jew ta' persuni b'kuntratti ta' żero sigħat jew skont il-liġi ċivili fir-rigward tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol, l-istess valutazzjoni, fuq il-bażi tal-kriterji ppreżentati hawn fuq, tista' twassal biex individwi taħt kwalunkwe forma ta' relazzjonijiet kuntrattwali jiġu kklassifikati bħala "ħaddiema" u għalhekk ikunu koperti mid-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol.

2. **Applikazzjoni tad-Direttiva fil-każ ta' kuntratti konkorrenti**

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tistabbilixxi rekwiżiti minimi għall-"ħaddiema". Madankollu, hija ma tindikax espliċitament jekk id-dispożizzjonijiet tagħha jistabbilixxux limiti f'każ ta' kuntratti konkorrenti ma' impjegatur wieħed jew aktar jew jekk dawn japplikawx għal kull relazzjoni ta' impjieg separatament. Il-Qorti għad ma kellhiex għalfejn tiddeċiedi dwar dan il-punt.

Kif indikat f'rapporti preċedenti ([44]), il-Kummissjoni tqis li, fid-dawl tal-objettiv tad-Direttiva li ttejjeb is-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema, il-limiti fuq il-ħin tax-xogħol medju ta' kull ġimgħa u l-mistrieħ ta' kuljum u ta' kull ġimgħa għandhom safejn huwa possibbli japplikaw għal kull ħaddiem. B'kont meħud tal-ħtieġa li jiġi assigurat li l-objettiv tas-saħħa u s-sigurtà tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol jingħata effett sħiħ, il-leġiżlazzjoni tal-Istati Membri għandha tipprovdi għal mekkaniżmi xierqa għall-monitoraġġ u l-infurzar.

Jista' jiġi rrimarkat ukoll li, f'konformità mal-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva ppreżentat hawn fuq, id-Direttiva ma tapplikax għal relazzjonijiet li fihom il-persuna ma tikkwalifikax bħala "ħaddiem" skont id-dritt tal-UE. Dan pereżempju jfisser li l-ħin tax-xogħol ta' "voluntiera" jew "persuni jaħdmu għal rashom" li ma jikkwalifikawx bħala "ħaddiema" mhuwiex kopert mid-Direttiva.

([37]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 30-32.
([38]) Is-sentenza tas-26 ta' Marzu 2015, *Gérard Fenoll* vs *Centre d'aide par le travail "La Jouvene" u Association de parents et d'amis de personnes handicapées mentales (APEI) d'Avignon*, C-316/13, ECLI:EU:C:2015:200, par. 29-41.
([39]) Ara b'analoġija, is-sentenza tal-4 ta' Diċembru 2014, FNV *Kunsten Informatie en Media* vs *Staat der Nederlanden*, C-413/13, ECLI:EU:C:2014:2411, par. 35- 37.
([40]) Is-sentenza fil-kawża C-413/13, *op. cit.*, par. 35.
([41]) Is-sentenza tat-13 ta' Jannar 2004, *Debra Allonby* vs *Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional u Secretary of State for Education and Employment*, C-256/01, ECLI:EU:C:2004:18, par. 72.
([42]) Is-sentenza tal-14 ta' Diċembru 1989, *The Queen* vs *Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Agegate Ltd*, C-3/87, ECLI:EU:C:1989:650, par. 36.
([43]) Is-sentenza tas-16 ta' Settembru 1999, *Proċedura kriminali* vs *Jean Claude Becu, Annie Verweire, Smeg NV u Adia Interim NV*, C-22/98, ECLI:EU:C:1999:419, par. 26.
([44]) Ir-Rapport mill-Kummissjoni dwar l-Istat tal-Implimentazzjoni tad-Direttiva tal-Kunsill 93/104/KE tat-23 ta' Novembru 1993 dwar xi aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, COM(2000) 787 final; ir-Rapport mill-Kummissjoni dwar l-implimentazzjoni mill-Istati Membri tad-Direttiva 2003/88/KE li tikkonċerna ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol u d-dokument ta' akkumpanjament, COM(2010) 802 final u SEC(2010) 1611 final.

B. ***Kamp ta' applikazzjoni materjali — is-setturi kkonċernati***

1. **Prinċipju: id-Direttiva tapplika għas-setturi kollha**

L-Artikolu 1 tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tistipula li:

"[…] 3. *Din id-Direttiva għandha tapplika għas-setturi kollha tal-attività, kemm pubblika u wkoll privata, fil-qofol tat-tifsira tal-Artikolu 2 tad-Direttiva 89/391/KEE, mingħajr preġudizzju għall-Artikoli 14, 17, 18 u 19 ta' din id-Direttiva.* […]"

L-Artikolu 2 tad-Direttiva 89/391/KEE dwar l-introduzzjoni ta' miżuri sabiex jinkoraġġixxu titjib fis-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema fuq ix-xogħol li għalih issir referenza jistipula li:

"*1. Din id-Direttiva għandha tgħodd għas-setturi ta' attività kollha, kemm pubbliċi u kemm privati (industrijali, agrikoli, kummerċjali, amministrattivi, ta' servizz, edukattivi, kulturali, ta' serħan eċċ.).*

2. Din id-Direttiva ma għandhiex tgħodd fejn karatteristiċi partikolari għal ċerti attivitajiet ta' servizzi pubbliċi speċifiċi, bħall-forzi armati jew il-pulizija, jew għal ċerti attivitajiet speċifiċi fis-servizzi tal-protezzjoni ċivili, b'mod inevitabbli jmorru kontra tagħha.

F'dak il-każ, is-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema għandhom ikunu żgurati safejn ikun possibbli fid-dawl tal-għanijiet ta' din id-Direttiva."

Skont il-ġurisprudenza stabbilita sewwa tal-Qorti, li tqis l-objettiv tad-Direttiva, jiġifieri li tinkoraġġixxi titjib fis-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema fuq il-post tax-xogħol, u l-formulazzjoni tal-Artikolu 2(1) tad-Direttiva 89/391/KEE, il-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol għandu jiġi interpretat b'mod wiesa' ([45]).

Minħabba f'hekk, l-esklużjoni mill-kamp ta' applikazzjoni stabbilit fl-Artikolu 2(2) tad-Direttiva 89/391/KEE trid tiġi interpretata b'mod restrittiv ([46]) u b'tali mod li l-ambitu tagħha jkun limitat għal dak li jkun strettament neċessarju sabiex jiġu salvagwardjati l-interessi li hija tippermetti lill-Istati Membri li jipproteġu ([47]).

Fil-punti dwar il-fatti, il-Qorti ddeċidiet li din l-esklużjoni ma tapplikax għas-setturi ta' attività kkunsidrati fl-intier tagħhom. L-għan biss tagħha huwa li tassigura l-operat xieraq tas-servizzi essenzjali għall-protezzjoni tas-saħħa pubblika, is-sigurtà u l-ordni f'każijiet, bħal katastrofi, li l-gravità u l-iskala tagħhom ikunu eċċezzjonali u li karatteristika tagħhom ikun il-fatt li jistgħu jesponu s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema għal riskju konsiderevoli u li, min-natura tagħhom, ma jippristawx ruħhom għall-ippjanar fir-rigward tal-ħin tax-xogħol ta' timijiet ta' ħaddiema tal-emerġenza ([48]).

Il-Qorti stabbiliet li għalkemm ċerti servizzi jridu jittrattaw avvenimenti li, min-natura tagħhom stess, huma imprevedibbli, l-attivitajiet li jinvolvu f'kundizzjonijiet normali u li jikkorrispondu wkoll għad-dmirijiet speċifikament assenjati għal servizz ta' dak it-tip xorta waħda jistgħu jiġu organizzati bil-quddiem, inklużi s-sigħat tax-xogħol tal-persunal u l-prevenzjoni tar-riskji għas-sigurtà u/jew għas-saħħa ([49]).

Għaldaqstant, l-esklużjoni mill-kamp ta' applikazzjoni ma tiddependix fuq jekk il-ħaddiema jkunux jappartjenu għal wieħed mis-setturi msemmija fid-Direttiva 89/391/KEE. Iżda pjuttost tiddependi fuq in-natura speċifika ta' ċerti kompiti individwali mwettqa mill-impjegati f'dawk is-setturi. Fid-dawl tal-ħtieġa li tiġi assigurata protezzjoni effettiva tal-komunità, kompiti bħal dawn jiġġustifikaw eċċezzjoni għar-regoli stabbiliti f'dik id-Direttiva.

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol għalhekk tapplika għall-attivitajiet tal-forzi armati, il-pulizija, jew is-servizzi tal-protezzjoni ċivili. Tapplika wkoll għal attivitajiet speċifiċi oħra tas-servizz pubbliku sakemm dawn jitwettqu f'ċirkustanzi normali.

([45]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.* par. 34. Is-Sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 22.

([46]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op cit.*, par. 35. Id-digriet tat-3 ta' Lulju 2001, *Confederación Intersindical Galega (CIG)* v *Servicio Galego de Saude (SERGAS)*, C-241/99, ECLI:EU:C:2001:371, para. 29; Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 52. Id-digriet fil-kawża C-52/04, *op. cit.*, par. 42. Is-Sentenza tat-12 ta' Jannar 2006, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej* vs *ir-Renju ta' Spanja*, C-132/04, ECLI:EU:C:2005:18, par. 22; Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, para. 24.

([47]) Id-digriet fil-kawża C-52/04, *op. cit.*, par. 44. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 54. Is-sentenza fil-kawża C-132/04, *op cit.*, par. 23.

([48]) Id-digriet fil-kawża C-52/04, *op. cit.*, par. 45. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 55.

([49]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 57. Id-digriet fil-kawża C-52/04, *op. cit.*, par. 46.

Fil-ġurisprudenza tagħha, il-Qorti ddeċidiet li d-Direttiva tapplika għall-attivitajiet ta' timijiet tal-kura primarja u għal persunal mediku u infermiera li jipprovdu servizzi f'timijiet tal-kura tas-saħħa primarja ([50]). Tapplika wkoll għal servizzi oħra li jirrispondu għal emerġenzi bħall-persunal mediku u infermiera f'timijiet tal-kura primarja u f'servizzi oħra li jittrattaw emerġenzi fuq barra ([51]), il-ħaddiema f'servizz mediku ta' emerġenza ([52]), il-forzi ta' intervent ta' ħaddiema tat-tifi tan-nar pubbliċi ([53]), il-pulizija muniċipali ([54]), jew il-persunal mhux ċivili ta' amministrazzjonijiet pubbliċi meta d-dmirijiet tagħhom jitwettqu f'ċirkustanzi normali ([55]).

2. **Deroga: esklużjoni f'sitwazzjonijiet eċċezzjonali**

L-esklużjoni mill-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva madankollu teżisti, u l-Qorti kkjarifikat li hija se tippermetti esklużjonijiet biss fil-każ ta' avvenimenti eċċezzjonali li fihom l-implimentazzjoni xierqa ta' miżuri mfassla sabiex jipproteġu l-popolazzjoni f'sitwazzjonijiet fejn il-komunità inġenerali tkun f'riskju serju titlob li l-persunal li jkun qiegħed jittratta sitwazzjoni ta' dak it-tip jagħti prijorità assoluta lill-objettiv ta' dawk il-miżuri sabiex dan ikun jista' jintlaħaq ([56]).

Dan ikun il-każ għal diżastri naturali jew teknoloġiċi, attakki, inċidenti serji jew avvenimenti simili, li l-gravità u l-iskala tagħhom jitolbu l-adozzjoni ta' miżuri indispensabbli għall-protezzjoni tal-ħajja, is-saħħa u s-sigurtà tal-komunità b'mod ġenerali, miżuri li l-implimentazzjoni xierqa tagħhom tkun ipperikolata kieku kellhom jiġu osservati r-regoli kollha stabbiliti fid-Direttivi 89/391 u 93/104 [id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol] ([57]).

L-esklużjoni interpretata mill-Qorti tirriżulta mill-Artikolu 2(2) tad-Direttiva 89/391/KEE. Dan isostni li "*Din id-Direttiva ma għandhiex tgħodd fejn karatteristiċi partikolari għal ċerti attivitajiet ta' servizzi pubbliċi speċifiċi, […] b'mod inevitabbli jmorru kontra tagħha*" (enfasi tal-Kummissjoni).

Il-Kummissjoni tqis li l-fattur determinanti hawnhekk għandu jkun in-natura tal-attivitajiet tal-ħaddiema fit-twassil ta' "attivitajiet ta' servizz pubbliku" maħsuba sabiex jiddefendu l-ordni pubblika u s-sigurtà ([58]) pjuttost milli s-sempliċi eżistenza ta' impjegatur tas-settur pubbliku jew ta' intervent pubbliku fil-finanzjament jew l-organizzazzjoni tas-servizz rilevanti.

Għalkemm il-Qorti għadha ma ddeċidietx dwar dan il-punt, ma jidhirx ġustifikat fil-każ tal-avvenimenti eċċezzjonali msemmija hawn fuq li jiġu eżentati temporanjament biss il-ħaddiema tas-settur pubbliku u tibqa' mistennija konformità stretta mad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva għall-ħaddiema tas-settur privat, pereżempju l-ħaddiema fi sptarijiet privati.

Fi kwalunkwe każ, il-Qorti enfasizzat li, anki fejn id-Direttiva ma tiġix applikata f'sitwazzjonijiet eċċezzjonali, hija titlob li l-awtoritajiet kompetenti jassiguraw is-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema 'safejn ikun possibbli ([59]).

3. **Il-baħħara**

L-Artikolu 1(3) tad-Direttiva jistipula li:

"[…] *Din id-Direttiva m'għandhiex tapplika għal baħħara, kif definiti fid-Direttiva 1999/63/KE mingħajr preġudizju għall-Artikolu 2(8) ta' din id-Direttiva.*[…]"

A contrario, din id-dispożizzjoni tfisser li d-Direttiva ġenerali dwar il-Ħin tax-Xogħol tapplika għal baħħara li mhumiex koperti mid-Direttiva tal-Kunsill 1999/63/KE ([60]).

([50]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op cit.*, par. 41.
([51]) Is-sentenza fil-kawża C-241/99, *op cit.*, par. 30.
([52]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 63.
([53]) Id-digriet fil-kawża C-52/04, *op. cit.*, par. 52. Is-sentenza fil-kawża C-429/09, *op cit.*, par. 57.
([54]) Is-sentenza tal-21 ta' Ottubru 2010, *Antonino Accardo et* vs *Comune di Torino*, C-227/09, ECLI:EU:C:2010:624, par. 39.
([55]) Is-sentenza fil-kawża C-132/04, *op. cit.*, par. 25-38.
([56]) Id-digriet fil-kawża C-52/04, *op. cit.*, par. 53. Is-sentenza fil-kawża C-132/04, op cit., par. 26.
([57]) Id-digriet fil-kawża C-52/04, *op. cit.*, par. 54. Is-sentenza fil-kawża C-132/04, *op cit.*, par. 27.
([58]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op cit.*, par. 36.
([59]) Id-digriet fil-kawża C-52/04, *op. cit.*, par. 56. Is-sentenza fil-kawża C-132/04, *op cit.*, par. 28.
([60]) Id-Direttiva tal-Kunsill 1999/63/KE tal-21 ta' Ġunju 1999 dwar il-Ftehim dwar l-organizzazzjoni tal-ħin ta' xogħol tal-baħħara konkluż mill-Assoċjazzjoni tal-Komunità Ewropea tas-Sidien tal-Bastimenti (AKESB) u l-Federazzjoni ta' l-Unjonijiet tal-Ħaddiema tat-Trasport (FUĦT) (ĠU L 167, 2.7.1999,p. 33).

Id-Direttiva tal-aħħar tistabbilixxi standards minimi għall-ħin tax-xogħol tal-baħħara. Skont il-Klawsola 1 tal-Anness għad-Direttiva 1999/63/KE, din tapplika għal *"baħħara abbord kull vapur li jbaħħar, kemm jekk ikun propjetà pubblika u kemm jekk ikun propjetà privata, li jkun irreġistrat fit-territorju ta' kwalunkwe Stat Membru u li jkun involut f'ħidmiet marittimi kummerċjali."* u li l-baħħara huma definiti mill-Klawsola 2 bħala *"kwalunkwe persuna li hija impjegata jew ingaġġata jew taħdem f'kwalunkwe kapaċità fuq bastiment li għalih japplika dan il-Ftehim"*.

Konsegwentement, ħaddiema abbord bastimenti li ma jkunux normalment involuti f'"ħidmiet marittimi kummerċjali" ma jkunux koperti mid-Direttiva 1999/63/KE. Fid-dawl tal-formulazzjoni tal-Artikolu 1(3) kif ippreżentata hawn fuq, il-Kummissjoni tqis li dawn il-ħaddiema jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol.

4. **Setturi u ħaddiema soġġetti għal leġiżlazzjoni speċifika**

L-Artikolu 14 tad-Direttiva jistabbilixxi wkoll li:

"Din id-Direttiva m'għandhiex tapplika meta strumenti oħrajn tal-Komunità jkun fihom ħtiġiet aktar speċifiċi li jirrigwardaw l-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol għal ċerti impjiegi jew attivitajiet tal-impjieg."

Abbażi tal-istrumenti preżenti tal-Unjoni, id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol ma tapplikax fejn ikunu jeżistu rekwiżiti aktar speċifiċi. Dan huwa l-każ għal:

— *Il-ħaddiema żgħażagħ*

Id-Direttiva tal-Kunsill 94/33/KE tat-22 ta' Ġunju 1994 dwar il-protezzjoni taż-żgħażagħ fuq ix-xogħol ([61]).

— *L-avjazzjoni ċivili*

Id-Direttiva tal-Kunsill 2000/79/KE tas-27 Novembru 2000 dwar il-Ftehim Ewropew fuq l-Organizzazzjoni tal-Ħinijiet tax-Xogħol ta' Ħaddiema Mobbli fl-Avjazzjoni Ċivili konkluż mill-Assoċjazzjoni tal-Linji tal-Ajru Ewropej (AEA), il-Federazzjoni Ewropea tal-Ħaddiema tat-Trasport (ETF), l-Assoċjazzjoni Ewropea tal-Kabini tal-Piloti (ECA), l-Assoċjazzjoni Ewropea tal-Linji tal-Ajru Reġjonali (ERA) u l-Assoċjazzjoni Internazzjonali tat-Trasportazzjoni bl-Arju (IACA) ([62]).

— *It-trasport bit-triq*

Id-Direttiva 2002/15/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-11 ta' Marzu 2002 dwar l-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol ta' ħaddiema li jwettqu attivitajiet mobbli tat-trasport fit-toroq ([63]) u r-Regolament (KE) Nru 561/2006 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-15 ta' Marzu 2006 dwar l-armonizzazzjoni ta ċerta leġiżlazzjoni soċjali li għandha x'taqsam mat-trasport bit-triq u li jemenda r-Regolamenti tal-Kunsill (KEE) Nru 3821/85 u (KE) Nru 2135/98 u li jħassar ir-Regolament tal-Kunsill (KEE) Nru 3820/85 ([64]).

— *Il-ferroviji transfruntiera*

Id-Direttiva tal-Kunsill 2005/47/KE tat-18 ta' Lulju 2005 dwar il-Ftehim bejn il-Komunità ta' Ferroviji Ewropej (CER) u l-Federazzjoni Ewropea għall-Ħaddiema tat-Trasport (ETF) dwar ċerti aspetti tal-kondizzjonijiet tax-xogħol ta' ħaddiema mobbli assenjati għal servizzi transkonfini interoperabbli fis-settur tal-ferroviji ([65]).

— *L-ilmijiet interni*

Id-Direttiva tal-Kunsill 2014/112/UE tad-19 ta' Diċembru 2014 li timplimenta l-Ftehim Ewropew dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol fit-trasport fl-ilmijiet navigabbli interni konkluż mill-Unjoni tan-Navigazzjoni Interna (EBU), l-Organizzazzjoni Ewropea tal-Kaptani (ESO) u l-Federazzjoni Ewropea tal-Ħaddiema tat-Trasport (ETF) ([66]).

B'mod simili għas-sitwazzjoni tal-baħħara, huwa meħtieġ li wieħed imur lura għall-kamp ta' applikazzjoni eżatt ta' dawn id-Direttivi billi, anki fis-setturi kkonċernati, xi ħaddiema jistgħu jiġu esklużi minnu u għalhekk jaqgħu taħt id-dispożizzjonijiet ġenerali tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol.

([61]) ĠU L 216, 20.8.1994, p. 12.
([62]) ĠU L 302, 1.12.2000, p. 57.
([63]) ĠU L 80, 23.3.2002, p. 35.
([64]) ĠU L 102, 11.4.2006, p. 1.
([65]) ĠU L 195, 27.7.2005, p. 15.
([66]) ĠU L 367, 23.12.2014, p. 86.

C. ***Kamp ta' applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet***

1. X'inhu (jew x'mhux) kopert?

Kif indikat fl-Artikolu 1(2) tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol, hija tapplika għal:

"[…] *(a)* *il-perjodi minimi ta' serħan ta' kuljum, serħan ta' kull ġimgħa u leave annwali, għal waqfien u ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa; u*

(b) ċerti aspetti tax-xogħol billejl, ix-xogħol bix-shift u t-tendenzi tax-xogħol."

A contrario, dan ifisser li l-ħin tax-xogħol "statutorju" tal-ħaddiema, jiġifieri t-tul ta' żmien legali tal-ġimgħa tax-xogħol li 'l fuq minnu l-impjegaturi ħafna drabi jridu jħallsu s-sahra, mhuwiex regolat mid-Direttiva u huwa mħolli f'idejn l-Istati Membri filwaqt li jiġi rrispettat il-limitu massimu għall-ħin tax-xogħol medju ta' kull ġimgħa stipulat fl-Artikolu 6 tad-Direttiva (Ara l-Kapitolu VI).

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol ma tittrattax ukoll il-kwistjoni tar-remunerazzjoni, inkluż il-livell tas-salarji u l-metodi tar-remunerazzjoni u d-diversi rati ta' ħlas li jistgħu jiġu stabbiliti fuq livell nazzjonali ([67]). Il-Qorti sostniet li dan kien ċar kemm mill-iskop kif ukoll mill-formulazzjoni tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva. Din hija konsegwenza ċara wkoll tal-Artikolu 153(5) tat-Trattat dwar il-funzjonament tal-Unjoni Ewropea ([68]). L-unika eċċezzjoni għal dan il-prinċipju rikonoxxuta mill-Qorti hija dik tal-ħlas li jrid jiġi assigurat matul il-leave annwali tal-ħaddiema (ara l-Kapitolu VII).

2. Dispożizzjonijiet minimi

F'konformità mal-bażi legali tagħha, id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tistabbilixxi standards minimi fl-oqsma msemmija hawn fuq. Id-dispożizzjonijiet minimi tagħha għandhom l-għan li jipprovdu "xibka tas-sigurtà" għas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema kkonċernati ([69]). Dawn huma vinkolanti għall-Istati Membri, li huma obbligati jassiguraw it-traspożizzjoni ta' dawn l-istandards minimi fl-ordni ġuridiku nazzjonali tagħhom. Madankollu, il-karattru minimu tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva jfisser ukoll li dan ma jimpedix lill-Istati Membri milli japplikaw jew jintroduċu dispożizzjonijiet nazzjonali li jkunu aktar favorevoli għall-protezzjoni tas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema.

L-Artikolu 15 tad-Direttiva jirreferi speċifikament għal dan l-aspett:

"Din id-Direttiva m'għandhiex taffettwa d-dritt tal-Istati Membri li japplikaw jew jintroduċu liġijiet, regolamenti jew dispożizzjonijiet amministrattivi aktar favorevoli għall-protezzjoni tas-saħħa u s-sigurtà ta' ħaddiema jew li jiffaċilitaw jew jippermettu l-applikazzjoni ta' ftehim kollettiv jew ta' ftehim oħrajn konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija li huma aktar favorevoli għall-protezzjoni tas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema."

Dan min-naħa tiegħu jfisser li, fejn il-ħaddiema jibbenefikaw minn protezzjoni addizzjonali skont il-liġi nazzjonali, huma l-Istati Membri li jridu jiddeċiedu dwar il-kundizzjonijiet u li l-interpretazzjonijiet tal-Qorti fir-rigward tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva ma japplikawx għad-dispożizzjonijiet aktar protettivi mogħtija fuq livell nazzjonali.

Fejn l-Istati Membri jużaw din l-għażla sabiex jimplimentaw jew japplikaw dispożizzjonijiet aktar protettivi, il-konformità mar-regoli stabbiliti mid-Direttiva trid tiġi aċċertata b'referenza biss għal-limiti stabbiliti minnha. Jibqa' l-obbligu tal-"*Istati Membri li jiggarantixxu l-osservanza ta' kull rekwiżit minimu impost minn din id-Direttiva*" ([70]).

([67]) Id-digriet tal-11 ta' Jannar 2007, *Jan Vorel* vs *Nemocnice Český Krumlov*, C-437/05, ECLI:EU:C:2007:23, paras. 32-35. Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 48-49. Id-digriet fil-kawża C-258/10, *op. cit.*, par. 81.

([68]) Is-sentenza tal-1 ta' Diċembru 2005, *Abdelkader Dellas et.* vs *Premier ministre u Ministre des Affaires sociales, du Travail et de la Solidarité*, C-14/04, ECLI:EU:C:2005:728, par. 38-39.

([69]) Il-Proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295, *op. cit.*, il-paġna 3.

([70]) Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op cit.*, par. 53.

3. **Non-rigressjoni**

Kif indikat hawn fuq, id-Direttiva tistabbilixxi dispożizzjonijiet minimi, li l-Istati Membri jridu jittrasponu fil-liġi nazzjonali.

Filwaqt li l-Istati Membri jgawdu grad ta' libertà fil-mod kif jittrasponu u jimplimentaw dawn id-dispożizzjonijiet, l-Artikolu 23 tad-Direttiva jistipula li:

"Mingħajr preġudizzju għad-dritt ta' Stat Membru li jiżviluppa, fid-dawl ta' ċirkostanzi li jinbidlu, leġiżlattiva differenti, dispożizzjonijiet regolatorji jew kuntrattwali fil-qasam tal-ħin tax-xogħol, sakemm il-ħtiġiet minimi li hemm provvediment dwarhom f'din id-Direttiva jkun hemm konformità magħhom, l-implimentazzjoni ta' din id-Direttiva m'għandhiex tikkostitwixxi bażi valida għat-tnaqqis tal-livell ġenerali tal-protezzjoni mogħtija lill-ħaddiema."

Filwaqt li l-Qorti ma kellhiex l-okkażjoni li tiddeċiedi dwar din id-dispożizzjoni f'termini tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol, hija ddeċidiet dwar dispożizzjoni simili inkluża fid-Direttiva dwar Xogħol għal Żmien Fiss ([71]), jiġifieri l-Klawżola 8(3), li tgħid li "*L-implimentazzjoni ta' dan il-ftehim m'għandhiex tikkostitwixxi bażijiet validi għat-tnaqqis tal-livell ġenerali ta' protezzjoni mogħti lill-ħaddiema fil-qasam tal-ftehim*".

F'dan il-kuntest, il-Qorti ddeċidiet li din il-klawżola ma setgħetx tiġi interpretata b'mod restrittiv minħabba l-għan tal-Ftehim li jtejjeb il-kundizzjonijiet tal-għajxien u tax-xogħol tal-ħaddiema kkonċernati ([72]).

Il-Qorti identifikat ukoll żewġ kriterji li għandhom jiġu eżaminati fir-rigward ta' dik il-klawżola ([73]):

— l-eżistenza ta' tnaqqis fil-"livell ġenerali ta' protezzjoni" u

— il-fatt li dan it-tnaqqis irid ikun marbut mal-"implimentazzjoni" tal-Ftehim.

Filwaqt li l-Qorti sostniet li huma l-qrati nazzjonali li jridu jiddeċiedu dwar l-eżistenza ta' tnaqqis fil-protezzjoni tal-ħaddiema ([74]), hija madankollu qieset li, f'termini tal-ewwel kriterju, il-fatt li t-tnaqqis jirrigwarda l-"livell ġenerali ta' protezzjoni" kien ifisser li "*huwa biss tnaqqis ta' daqs tali li jista' jaffettwa globalment il-leġiżlazzjoni nazzjonali* [...] *li jista' jaqa' taħt*" din id-dispożizzjoni ([75]).

Bħala t-tieni kriterju, il-Qorti kkunsidrat li l-konnessjoni mal-"implimentazzjoni tal-Ftehim" ma llimitat ruħha għat-traspożizzjoni oriġinali tad-Direttiva; iżda kopriet ukoll "kull miżura nazzjonali intiża sabiex tiggarantixxi li l-għan imfittex minnu jkun jista' jintlaħaq, inkluż fosthom dawk li, wara l-hekk imsejħa traspożizzjoni, jikkompletaw jew jemendaw ir-regoli nazzjonali diġà adottati" ([76]). Madankollu, hija kienet teskludi tnaqqis kopert minn testi ġustifikati mill-ħtieġa li jiġi inkoraġġit "*għan ieħor distint ta' din l-*[implimentazzjoni tal-Ftehim]" ([77]).

Il-Kummissjoni tqis li l-istess pożizzjoni tapplika għad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol, fid-dawl tal-għan tagħha li tipproteġi s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema u l-formulazzjoni simili tal-Artikolu 23 tagħha u l-Klawsola 8(3) tad-Direttiva dwar Xogħol għal Żmien Fiss. Dan ifisser li l-Artikolu 23 ma jistax jiġi interpretat b'mod restrittiv u li ż-żewġ kriterji ta' hawn fuq japplikaw għall-karatterizzazzjoni ta' tnaqqis fil-livell ġenerali ta' protezzjoni marbut mal-implimentazzjoni tad-Direttiva, li huwa pprojbit.

([71]) Id-Direttiva tal-Kunsill 1999/70/KE tat-28 ta' Ġunju 1999 dwar il-ftehim qafas dwar xogħol għal żmien fiss konkluż mill-ETUC, mill-UNICE u mis-CEEP, ĠU L 175, 10.7.1999, p. 43.
([72]) Is-sentenza tat-23 ta' April 2009, *Kiriaki Angelidaki et.* vs *Organismos Nomarchiakis Autodioikisis Rethymnis, Charikleia Giannoudi* vs *Dimos Geropotamou* u *Georgios Karabousanos u Sofoklis Michopoulos* vs *Dimos Geropotamou*, il-kawżi konġunti C-378/07 sa C-380/07, ECLI:EU:C:2009:250, par. 112-113.
([73]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-378/07 sa C-380/07, *op. cit.*, par. 126.
([74]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-378/07 sa C-380/07, *op. cit.*, par. 129.
([75]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-378/07 sa C-380/07, *op. cit.*, par. 140.
([76]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-378/07 sa C-380/07, *op. cit.*, par. 131.
([77]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-378/07 sa C-380/07, *op. cit.*, par. 133.

IV. DEFINIZZJONIJIET

A. *Ħin tax-xogħol u perjodi ta' serħan*

> L-Artikolu 2 jiddefinixxi l-"ħin tax-xogħol" u l-"perjodu ta' serħan" għall-għanijiet tad-Direttiva:
>
> *"Għall-għanijiet ta' din id-Direttiva, għandhom japplikaw id-definizzjonijiet li ġejjin:*
>
> *1. "ħin tax-xogħol" ifisser kwalunkwe perjodu li matulu l-ħaddiem ikun għax-xogħol, għad-dispożizzjoni ta' min jimpjegah u jwettaq l-attivitajiet jew id-doveri tiegħu, b'konformità mal-liġijiet nazzjonali u/jew prattiċi;*
>
> *2. "perjodu ta' serħan" ifisser kwalunkwe perjodu li ma jkunx il-ħin tax-xogħol;"*
>
> Skont il-Premessa 5 tad-Direttiva, il-kunċett ta' "serħan" għandu jkun espress f'unitajiet ta' ħin, jiġifieri f'jiem, f'sigħat u/jew frazzjonijiet tagħhom.

1. **Definizzjoni ta' ħin tax-xogħol u ta' perjodi ta' serħan**

F'termini tal-formulazzjoni tad-Direttiva, il-Qorti ddeċidiet li fil-loġika tad-Direttiva, il-ħin tax-xogħol għandu jinftiehem b'kuntrast mal-perjodu ta' serħan, billi t-tnejn jeskludu lil xulxin ([78]) u li d-Direttiva ma tipprovdix għal kategorija intermedjarja bejn il-perjodi ta' xogħol u dawk ta' serħan ([79]).

Il-Qorti sostniet li l-kunċetti ta' "ħin tax-xogħol" u ta' "perjodi ta' serħan" "*m'għandhomx jiġu interpretati skont ir-rekwiżiti tal-leġiżlazzjonijiet differenti tal-Istati Membri, iżda li huma jikkostitwixxu kunċetti tad-dritt Komunitarju li jeħtieġ li jiġu definiti skont karatteristiċi oġġettivi, b'referenza għas-sistema u l-għan tal-imsemmija direttiva, intiża li tistabbilixxi rekwiżiti minimi biex itejbu l-kundizzjonijiet tal-ħajja u tax-xogħol tal-ħaddiema. Fil-fatt, hija biss tali interpretazzjoni awtonoma li hija ta' natura li tassigura l-effett sħiħ ta' din id-direttiva kif ukoll applikazzjoni uniformi tal-imsemmija kunċetti fl-Istati Membri kollha*" ([80]).

Dan ifisser ukoll li l-Istati Membri ma jistgħux jiddeċiedu b'mod unilaterali l-kamp ta' applikazzjoni ta' dawn il-kunċetti ([81]). Dan huwa korroborat ulterjorment mill-fatt li d-Direttiva ma tippermetti l-ebda deroga mill-Artikolu 2 tad-Direttiva ([82]), li jistabbilixxi, fost affarijiet oħra, id-definizzjonijiet ta' "ħin tax-xogħol" u ta' "perjodu ta' serħan".

B'referenza għat-test tal-Artikolu 2(1) innifsu, il-ġurisprudenza tal-Qorti ([83]) u dokumenti storiċi ([84]), tliet kriterji kumulattivi jistabbilixxu jekk ċerti perjodi jitqisux bħala "ħin tax-xogħol":

— *il-ħaddiem ikun għax-xogħol*

Dan l-ewwel kriterju huwa wieħed spazjali li jikkorrispondi għal kundizzjoni li "l-ħaddiem ikun għax-xogħol" jew li huwa/hija jkun/tkun "preżenti fil-post tax-xogħol tiegħu/tagħha". Bl-Ingliż, din tammonta għal devjazzjoni żgħira mill-formulazzjoni eżatta tad-Direttiva. Din tista' tiġi spjegata minn differenza żgħira bejn il-verżjonijiet lingwistiċi differenti tad-Direttiva: bil-Franċiż hija tgħid "*le travailleur est au travail*" u bl-Ispanjol "*el trabajador permanezca en el trabajo*", mhux "le travailleur travaille" jew "el trabajador trabaja".

Billi hija neċessarja interpretazzjoni uniformi tad-dispożizzjonijiet tal-liġi Ewropea, it-test tad-Direttiva jrid jiġi interpretat u applikat fid-dawl tal-verżjonijiet li jeżistu fil-lingwi uffiċjali l-oħra. Jekk ikun hemm diverġenza, id-dispożizzjoni trid tiġi interpretata b'referenza għall-għan u l-iskema ġenerali tar-regoli li tifforma parti minnhom ([85]).

([78]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op cit.*, par. 47. Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 48; Id-digriet fil-kawża C-437/05, *op. cit.*, par. 24. Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op cit.*, par. 42. Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 25.

([79]) Id-digriet fil-kawża C-437/05, *op. cit.*, par. 25. Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op cit.*, par. 43. Id-digriet fil-kawża C-258/10, *op. cit.*, par. 43. Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 26.

([80]) Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op cit.*, par. 44. Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. Id-digriet fil-kawża C-437/05, *op. cit.*, par. 26. Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op cit.*, par. 27. Id-digriet fil-kawża C-258/10, *op. cit.*, par. 44.

([81]) Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op. cit.*, par. 45.

([82]) Id-digriet fil-kawża C-258/10, *op. cit.*, par. 45. Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 28.

([83]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 30, 35 u 43.

([84]) Il-Memorandum ta' Spjegazzjoni tal-Komunikazzjoni mill-Kummissjoni dwar l-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol fis-setturi u l-attivitajiet esklużi mid-Direttiva 93/104/KE tat-23 ta' Novembru 1993, 18 ta' Novembru 1998, COM(1998)662 final, par. 6.

([85]) Ara b'analoġija: is-sentenza tad-19 ta' April 2007, *UAB Profisa* vs *Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, C-63/06, ECLI:EU:C:2007:233, par. 13-15.

Fil-każ tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol, tali interpretazzjoni wasslet lill-Qorti sabiex tqis il-kriterju ta' "*il-ħaddiem ikun għax-xogħol*" bħala wieħed spazjali relatat mal-ħtieġa li l-ħaddiem ikun "fil-post tax-xogħol" jew "f'post determinat mill-impjegatur tiegħu". Dan kien interpretat b'mod ċar mill-Avukat Ġenerali Bot [86] u b'mod impliċitu mill-Qorti [87] li ripetutament irrimarkat li fattur deċiżiv fl-istabbiliment tal-"ħin tax-xogħol" huwa jekk il-ħaddiem ikunx meħtieġ li jkun fiżikament preżenti fil-post determinat mill-impjegatur [88].

Għandu jiġi nnotat li l-post determinat mill-impjegatur mhux bilfors ikun il-post tax-xogħol. Kif ippreżentat hawn taħt, il-Qorti sostniet ukoll li, f'ċerti każijiet, il-ħin tal-ivvjaġġar jista' jgħodd ukoll bħala ħin tax-xogħol billi l-ħin tax-xogħol ta' dawn il-ħaddiema ma jistax jiġi limitat għall-ħin li jqattgħu fil-bini tal-impjegatur tagħhom jew tal-klijenti bħal pereżempju fil-każ tal-ħaddiema mingħajr postijiet tax-xogħol fissi fil-kawża Tyco [89].

— *il-ħaddiem ikun għad-dispożizzjoni tal-impjegatur*

Dwar din il-kwistjoni, il-fattur deċiżiv huwa li l-ħaddiem ikun disponibbli sabiex jipprovdi servizzi immedjatament fil-każ ta' ħtieġa [88].

Dan huwa l-każ fejn il-ħaddiema jkunu legalment obbligati jobdu l-ordnijiet tal-impjegatur tagħhom u jwettqu l-attività tagħhom għal dak l-impjegatur. Min-naħa l-oħra, fejn il-ħaddiema jkunu jistgħu jiġġestixxu l-ħin tagħhom mingħajr limitazzjonijiet kbar u jsegwu l-interessi proprji tagħhom, dan jista' jipprova li l-perjodu taż-żmien inkwistjoni ma jikkostitwix ħin tax-xogħol [90].

— *il-ħaddiem irid ikun qiegħed iwettaq l-attività jew id-dmirijiet tiegħu*

F'termini ta' dan it-tielet kriterju, huwa importanti li jiġi rrimarkat li kemm l-intensità kif ukoll kwalunkwe nuqqas ta' kontinwità fl-attivitajiet imwettqa huma irrilevanti.

F'konformità mal-objettiv tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol li tassigura s-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema, il-Qorti ddeċidiet li, anki jekk l-attività attwalment imwettqa tvarja skont iċ-ċirkustanzi, il-fatt li [il-ħaddiema] huma obbligati li jkunu preżenti fil-post tax-xogħol sabiex jipprovdu s-servizzi professjonali tagħhom ifisser li huma jkunu qegħdin iwettqu d-dmirijiet tagħhom f'dak il-waqt [91]. Il-Qorti fil-fatt enfasizzat li l-intensità tax-xogħol imwettaq mill-impjegat u l-output tiegħu/tagħha mhumiex fost il-karatteristiċi determinanti ta' "ħin tax-xogħol" skont it-tifsira tad-Direttiva [92] u li l-ħin ikkonċernat jista' jikkwalifika bħala ħin tax-xogħol indipendentement mill-fatt li […] l-persuna kkonċernata ma teżerċitax attività professjonali kontinwa [93].

Fejn il-qrati nazzjonali jiġu mitluba jiddeċiedu dwar jekk ħin jikkwalifikax bħala ħin tax-xogħol jew perjodu ta' serħan, huma jridu jillimitaw l-analiżi tagħhom għad-dispożizzjonijiet tal-liġi nazzjonali. Huma għandhom jeżaminaw il-kundizzjonijiet li japplikaw fil-prattika għall-ħin tax-xogħol tal-ħaddiem ikkonċernat [94].

Fl-aħħar nett, f'konformità mal-formulazzjoni tad-Direttiva u l-ġurisprudenza tal-Qorti, jekk perjodu ta' ħin ma jissodisfax dawn il-kriterji, dan irid jitqies bħala "perjodu ta' serħan".

[86] L-Opinjoni tal-Avukat Ġenerali Bot tal-11 ta' Ġunju 2015, *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (CC.OO.)* vs *Tyco Integrated Security SL u Tyco Integrated Fire & Security Corporation Servicios SA*, C-266/14, ECLI:EU:C:2015:391, par. 31 u 48.
[87] Ara b'mod partikolari s-sentenza fil-kawża C-303/98, op. cit., par. 48 li fiha l-Qorti tqis li l-ewwel żewġ kundizzjonijiet ta' ħin tax-xogħol ("ikun għax-xogħol" u "għad-dispożizzjoni tal-impjegatur tiegħu") huma ssodisfati fil-każ tal-ħin imqatta' on call fiċ-ċentru tas-saħħa; ara wkoll is-sentenza fil-kawża C-266/14, op. cit., par. 43 li fiha l-Qorti, fir-rigward tal-applikazzjoni tal-kriterju "ikun ix-xogħol" għall-ħaddiema li jivvjaġġaw lejn/mingħand klijent, tgħid li "*il-post tax-xogħol ta' tali ħaddiema ma jistax jiġi limitat għal postijiet ta' intervent fiżiku ta' dawn il-ħaddiema għand il-klijenti tal-persuna li timpjegahom.*".
[88] Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.* par. 35. Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op cit.*, par. 48. Id-digriet fil-kawża C-437/05, *op. cit.*, par. 28. Id-digriet fil-kawża C-258/10, *op. cit.*, par. 63.
[89] Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 43-46.
[90] Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 36-37. Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 50.
[91] Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 48.
[92] Id-digriet fil-kawża C-437/05, *op. cit.*, par. 25. Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op cit.*, par. 43.
[93] Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 93.
[94] Id-digriet fil-kawża C-258/10, *op. cit.*, par. 50.

2. **L-applikazzjoni tad-definizzjoni tad-Direttiva għal perjodi ta' ħin speċifiċi**

a. *Il-ħin on-call u standby*

Is-sitwazzjoni fir-rigward tal-ħin "on-call" u "standby" irċeviet gwida speċifika mill-Qorti, b'mod partikolari fil-kawżi tagħha dwar *SIMAP, Jaeger* u *Dellas*, li kienu jirrigwardaw tobba f'timijiet tal-kura primarja u fl-isptar kif ukoll għalliem ta' persuni bi bżonnijiet speċjali fi stabbilimenti residenzjali għal żgħażagħ u adulti b'diżabilità ([95]).

F'dawk il-kawżi, il-Qorti sostniet li l-ħin li l-ħaddiema jkunu on-call għandu jitqies kollu kemm hu bħala ħin tax-xogħol skont it-tifsira tad-Direttiva jekk dawn ikunu meħtieġa li jkunu preżenti fil-post tax-xogħol. F'sitwazzjoni bħal din, il-ħaddiema kkonċernati huma meħtieġa li jkunu disponibbli sabiex jipprovdu s-servizzi tagħhom f'post determinat mill-impjegatur għat-tul sħiħ tal-perjodu. Il-ħaddiema huma soġġetti wkoll għal restrizzjonijiet ferm akbar billi jridu jibqgħu 'l bogħod mill-familja u l-ambjent soċjali tagħhom u għandhom anqas libertà li jiġġestixxu l-ħin li matulu ma jkunux meħtieġa s-servizzi professjonali tagħhom ([96]).

B'appoġġ għall-pożizzjoni tagħha, il-Qorti rrimarkat li l-esklużjoni tal-ħin on-call mill-ħin tax-xogħol jekk tkun meħtieġa l-preżenza fiżika timmina serjament l-objettiv li jiġu assigurati s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema billi dawn jingħataw perjodi minimi ta' serħan u pawsi adegwati ([97]).

Għandu jiġi nnotat li l-ħin on-call għandu l-istatus ta' "ħin tax-xogħol" irrispettivament minn jekk il-persuna fil-fatt taħdimx waqt il-perjodu on-call ([98]). Dan ifisser li jekk il-ħin on-call jinkludi l-inattività, din hija irrilevanti għall-istatus tiegħu bħala "ħin tax-xogħol" ([99]). Bl-istess mod, jekk tkun disponibbli kamra tal-mistrieħ għall-ħaddiema u huma jkunu jistgħu jistrieħu jew jorqdu matul il-perjodi meta ma jkunux meħtieġa s-servizzi tagħhom, dan ma jaffettwax l-istatus tal-ħin on-call bħala ħin tax-xogħol ([100]).

Dwar l-użu ta' sistemi ta' ekwivalenza li bihom jiġi stabbilit proporzjon għall-kontabilità tal-ħin on-call, il-Qorti ddeċidiet li jekk dawn is-sistemi ma jassigurawx il-konformità mar-rekwiżiti minimi kollha tas-sigurtà u s-saħħa, huma ma jkunux kompatibbli mad-Direttiva ([101]).

B'kuntrast, fejn il-ħaddiema jridu jkunu jistgħu jintlaħqu f'kull ħin iżda ma jkunux meħtieġa jibqgħu f'post determinat mill-impjegatur, huma jistgħu jiġġestixxu l-ħin tagħhom b'anqas restrizzjonijiet u jsegwu l-interessi tagħhom. F'sitwazzjonijiet bħal dawn, imsejħin ukoll "ħin ta' standby", huwa biss il-ħin marbut mal-għoti propju tas-servizzi — inkluż il-ħin li jieħdu sabiex jivvjaġġaw sal-post fejn jiġu pprovduti dawn is-servizzi — li jrid jitqies bħala ħin tax-xogħol skont it-tifsira tad-Direttiva ([102]).

b. *Il-ħin imqatta' minn ħaddiema mingħajr post tax-xogħol fiss biex jivvjaġġaw bejn l-ewwel u l-aħħar klijenti u d-djar tagħhom*

Fil-kawża *Tyco*, il-Qorti ddeċidiet dwar jekk il-ħin tal-ivvjaġġar lejn l-ewwel u mingħand l-aħħar klijent mill-ħaddiema mingħajr post tax-xogħol fiss jikkwalifikax bħala "ħin tax-xogħol" ([103]).

Din il-kawża kienet tikkonċerna tekniċi impjegati sabiex jinstallaw u jagħmlu manutenzjoni fuq tagħmir tas-sigurtà f'diversi postijiet fi ħdan żona ġeografika assenjata lilhom. Huma kienu jivvjaġġaw mill-anqas darba fil-ġimgħa lejn l-uffiċċji ta' kumpanija loġistika tat-trasport biex jiġbru t-tagħmir meħtieġ għax-xogħol tagħhom. Fi ġranet oħra, huma kienu jivvjaġġaw direttament mid-djar tagħhom lejn il-postijiet fejn kellhom iwettqu l-attivitajiet tagħhom.

Il-Qorti qieset li t-tliet kriterji ta' "ħin tax-xogħol" kienu ssodisfati. L-ewwel, hija sostniet li l-vjaġġi tal-ħaddiema biex imorru għand il-klijenti indikati mill-impjegatur tagħhom kienu mezz neċessarju sabiex jipprovdu servizzi tekniċi lill-klijenti. Minħabba f'hekk, hija kkonkludiet li dawn il-perjodi jridu jitqiesu bħala perjodi li matulhom il-ħaddiema jwettqu

([95]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.* Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.* Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op. cit.*
([96]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 65.
([97]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 49.
([98]) Id-digriet fil-kawża C-437/05, *op. cit.*, par. 27. Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op. cit.*, par. 46.
([99]) Id-digriet fil-kawża C-437/05, *op. cit.*, par. 28.
([100]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 60 u 64.
([101]) Is-sentenza fil-kawża C-14/04, op cit., par. 63.
([102]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, op cit., par. 50.
([103]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14 *op. cit.*.

l-attività jew id-dmirijiet tagħhom ([104]). It-tieni, f'termini tal-fatt li l-ħaddiema kkonċernati kienu jirċievu itinerarju għall-vjaġġi tagħhom u li ma setgħux jużaw il-ħin tagħhom b'mod liberu u jsegwu l-interessi tagħhom matul dak il-perjodu, il-Qorti sostniet li l-ħaddiema, anki matul dak il-ħin, kienu għad-dispożizzjoni tal-impjegatur tagħhom ([105]). It-tielet, il-Qorti kkonfermat li l-ħaddiema li jkunu qegħdin jivvjaġġaw lejn jew mingħand klijent u għalhekk ikunu qegħdin iwettqu d-dmirijiet tagħhom iridu jitqiesu wkoll li qegħdin jaħdmu waqt dawk il-vjaġġi. Minħabba li l-ivvjaġġar huwa parti integrali mill-fatt li wieħed ikun ħaddiem mingħajr post tax-xogħol fiss jew abitwali, il-post tax-xogħol ta' dawn il-ħaddiema ma jistax jiġi limitat għall-bini tal-klijenti tal-impjegatur tagħhom ([106]).

c. *Perjodi ta' żmien oħra*

Billi l-Qorti ddeċidiet biss dwar firxa limitata ta' perjodi li jikkwalifikaw bħala "ħin tax-xogħol", il-Kummissjoni tqis li huwa neċessarju li tipprovdi gwida fir-rigward ta' tipi oħra ta' perjodi. Dan li ġej jispjega fil-qosor il-fehmiet tal-Kummissjoni dwar il-kunċett ta' "ħin tax-xogħol" f'termini ta' perjodi ta' żmien oħra.

— Vjaġġi bejn appuntamenti matul il-ġurnata tax-xogħol

Il-kwistjoni tal-vjaġġi bejn xogħlijiet differenti matul il-ġurnata tax-xogħol mhijiex ittrattata fis-sentenza *Tyco*. Dan minħabba li, fil-kawża inkwistjoni, dawn il-perjodi kienu diġà ngħaddu bħala parti mis-sigħat tax-xogħol ta' kuljum ikkalkulati mill-impjegatur ([107]).

Madankollu, fid-dawl ta' din id-deċiżjoni u skont il-fatti eżatti tal-każ li fuqhom tintalab deċiżjoni, il-Kummissjoni tqis li l-vjaġġi bejn xogħlijiet differenti matul il-ġurnata tax-xogħol jikkwalifikaw ukoll bħala ħin tax-xogħol. Dan ikun il-każ jekk jiġu ssodisfati l-kundizzjonijiet li ġejjin:

— jekk il-vjaġġi kkonċernati jikkostitwixxu mezz neċessarju sabiex jiġu pprovduti s-servizzi lill-klijenti u għalhekk iridu jitqiesu bħala perjodi li matulhom il-ħaddiema jwettqu l-attività jew id-dmirijiet tagħhom;

— jekk matul dak il-ħin il-ħaddiema jkunu għad-dispożizzjoni tal-impjegatur tagħhom, li jfisser li huma jaġixxu fuq l-ordnijiet tal-impjegatur u ma jistgħux jużaw il-ħin tagħhom liberament sabiex isegwu l-interessi proprji tagħhom;

— jekk il-ħin li jqattgħu jivvjaġġaw jifforma parti integrali mix-xogħol tal-ħaddiema u l-post tax-xogħol ta' dawn il-ħaddiema għalhekk ma jistax jiġi limitat għall-bini tal-klijenti tal-impjegatur tagħhom;

— Vjaġġi irregolari tal-ħaddiema lejn post tax-xogħol differenti

Bl-istess raġunament bħal fil-każ tal-vjaġġi bejn appuntamenti differenti matul il-ġurnata tax-xogħol, jista' jitqies li, fid-dawl tal-kriterji hawn fuq imsemmija u l-objettiv tad-Direttiva li tipproteġi s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema, il-vjaġġi tal-ħaddiema li, minflok ma jmorru fil-post tax-xogħol prinċipali tagħhom, imorru direttament għall-appuntamenti jew f'post tax-xogħol differenti fuq talba tal-impjegatur tagħhom, għandhom jitqiesu bħala ħin tax-xogħol. Fil-fatt, matul dawn il-perjodi, is-sitwazzjoni tal-ħaddiema tista' tiġi mxebbha ma' dik tal-ħaddiema fil-kawża *Tyco* billi huma jintbagħtu mill-impjegaturi tagħhom f'post differenti minn dak li fih is-soltu jwettqu x-xogħol tagħhom ([108]).

— Vjaġġi lejn u mill-post tax-xogħol

Rigward il-ħin tal-ivvjaġġar ta' kuljum lejn post tax-xogħol fiss, ma hemm l-ebda indikazzjoni li tali perjodi għandhom jitqiesu bħala "ħin tax-xogħol" għall-finijiet tad-Direttiva.

([104]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 30-34.
([105]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 35-39.
([106]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 43-46.
([107]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 16.
([108]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14 *op. cit.*.

Il-ħaddiema b'post tax-xogħol fiss jistgħu jiddeterminaw id-distanza bejn id-dar u l-post tax-xogħol tagħhom u jistgħu jużaw u jorganizzaw il-ħin tagħhom liberament fit-triq tagħhom lejn u minn dak il-post tax-xogħol sabiex isegwu l-interessi proprji tagħhom. Is-sitwazzjoni għalhekk hija differenti minn dik tal-kawża *Tyco*, li fiha l-Qorti qieset li l-ħaddiema, li ma kellhomx post tax-xogħol fiss, kienu tilfu din l-abilità li jiddeterminaw liberament id-distanza bejn id-djar tagħhom u l-post normali tal-bidu u t-tmiem tal-ġurnata tax-xogħol tagħhom ([109]).

B. *Ħin ta' billejl u ħaddiema ta' billejl*

L-Artikolu 2(3) u (4) jistipula li:

"3. 'ħin ta' billejl' ifisser kwalunkwe perjodu ta' mhux anqas minn seba' sigħat, kif definiti bil-liġi nazzjonali, u li għandu jinkludi, fi kwalunkwe każ, il-perjodu ta' bejn nofsillejl u l-5.00;

4. 'ħaddiem ta' matul il-lejl' tfisser:

(a) minn naħa l-waħda, kwalunkwe ħaddiem, li, matul il-ħin tal-lejl, jaħdem mill-anqas tliet sigħat tal-ħin tax-xogħol ta' kuljum tiegħu bħala ħaġa normali; u

(b) min-naħa l-oħra, kwalunkwe ħaddiem li aktarx li matul il-lejl iwettaq ċertu proporzjon tal-ħin annwali tax-xogħol tiegħu, kif definit b'għażla tal-Istati Membri kkonċernati:

(i) bil-leġiżlazzjoni nazzjonali, b'segwiment ta' konsultazzjonijiet bejn iż-żewġ naħat tal-industrija; jew

(ii) ftehim kollettiv jew ftehim bejn iż-żewġ naħat tal-industrija fil-livell nazjonali jew reġjonali;"

Rigward id-definizzjoni ta' "ħin ta' billejl", il-kontenut tagħha huwa simili għal dak użat għal "xogħol ta' billejl" fil-Konvenzjoni dwar ix-Xogħol ta' billejl tal-Organizzazzjoni Internazzjonali tax-Xogħol (l-"ILO") ([110]). Id-definizzjoni finalment maqbula għad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol timponi fuq kull Stat Membru l-obbligu li jiddefinixxi perjodu ta' 7 sigħat fil-liġi nazzjonali tiegħu li jikkostitwixxi l-"ħin ta' billejl". Dan ifisser li kwalunkwe xogħol imwettaq matul dan il-perjodu, irrispettivament mit-tul tiegħu, jikkwalifika bħala xogħol ta' billejl.

Din id-definizzjoni hija kkumplimentata minn definizzjoni ta' "ħaddiem ta' billejl" li tistabbilixxi l-kriterji li ġejjin: (a) fejn il-ħaddiema jaħdmu mill-anqas 3 sigħat tal-ħin tax-xogħol ta' kuljum tagħhom matul il-ħin ta' billejl jew (b) fejn x'aktarx jaħdmu ċertu proporzjon tal-ħin tax-xogħol annwali tagħhom matul il-ħin ta' billejl.

Il-formulazzjoni bl-Ingliż tad-Direttiva tidher difettuża billi torbot il-kriterji (a) u (b) bil-konġunzjoni "u", li timplika li dawn jistgħu jkunu kumulattivi. Fl-istess waqt, iż-żewġ paragrafi huma introdotti separatament bil-frażi "minn naħa l-waħda" u "min-naħa l-oħra". Xi verżjonijiet lingwistiċi oħra ma jinkludux din il-konġunzjoni "u" ([111]), li jissuġġerixxi li l-kundizzjonijiet huma alternattivi. Dan it-tieni fehim jidher appoġġat mill-Qorti, li fis-sentenza tagħha fil-kawża SIMAP sostniet li l-Artikolu 2(4)(a) tad-Direttiva 93/104 jiddefinixxi ħaddiem ta' billejl bħala kull ħaddiem, li, tul il-ħin ta' billejl, jaħdem għall-inqas tliet sigħat tal-ġurnata tax-xogħol tiegħu bħala ħidma normali u li l-Artikolu 2(4)(b) jippermetti wkoll lil-leġiżlatur nazzjonali jew, fuq għażla tal-Istat Membru kkonċernat, iż-żewġ naħat tal-industrija fuq livell nazzjonali jew reġjonali li jittrattaw bħala ħaddiema ta' billejl ħaddiema oħra li jaħdmu matul il-ħin ta' billejl ċertu proporzjon tal-ħin tax-xogħol annwali tagħhom. ([112]).

Għalhekk, il-Kummissjoni tqis il-kriterji bħala alternattivi u li l-ħaddiema li jissodisfaw wieħed miż-żewġ kriterji jikkwalifikaw bħala "ħaddiema ta' billejl".

Il-proposta oriġinali ([113]) kienet tgħid espliċitament li l-ħaddiema ta' billejl jistgħu jagħmlu shifts. Dan jikkonferma li l-kategoriji differenti ma kinux maħsuba sabiex waħda teskludi lill-oħra iżda li ħaddiem jista' jkun "ħaddiem bix-shift" fl-istess ħin li jkun "ħaddiem ta' billejl". Filwaqt li l-Qorti ma approvatx b'mod ċar dan l-approċċ, hija ddeċidiet

([109]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 44.
([110]) L-Organizzazzjoni Internazzjonali tax-Xogħol, Il-Konvenzjoni dwar ix-Xogħol ta' Billejl, C171, 26 ta' Ġunju 1990.
([111]) Ara b'mod partikolari t-testi Franċiżi u Ġermaniżi tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol.
([112]) Is-Sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 55.
([113]) Il-Memorandum ta' spjegazzjoni dwar il-proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295, p. 3.

separatament u b'mod parallel fil-kawża tagħha dwar *SIMAP* li "tobba f'timijiet tal-kura primarja" jistgħu jitqiesu kemm bħala ħaddiema ta' billejl kif ukoll ħaddiema bix-shift. Dan impliċitament jirrikonoxxi li dawn il-ħaddiema jistgħu jkunu koperti miż-żewġ definizzjonijiet ([114]). F'sitwazzjoni bħal din, il-ħaddiema kkonċernati jibbenefikaw mill-miżuri protettivi kollha inerenti għall-kategoriji li għalihom ikunu jappartjenu.

C. ***Xogħol bix-shift u ħaddiem bix-shift***

L-Artikolu 2(5) u (6) jistipula li:

"5. *'xogħol bix-shift' ifisser kwalunkwe metodu tal-organizzazzjoni tax-xogħol bix-shift li permezz tagħha ħaddiema jkomplu wara xulxin fl-istess stazzjonijiet tax-xogħol skont ċerti tendenzi, inklużi t-tendenzi tar-rotazzjoni, u li jistgħu jkunu kontinwi jew mhux kontinwi, li jinvolvi għall-ħaddiema li jaħdmu f'ħinijiet differenti matul perjodu partikolari ta' jiem jew ġimgħat;*

6. *'ħaddiem bix-shift' tfisser kwalunkwe ħaddiem li l-iskeda tax-xogħol tiegħu hija parti minn xogħol bix-shift;"*

Id-definizzjonijiet ta' "xogħol bix-shift" u ta' "ħaddiem bix-shift" kienu soġġetti biss għal interpretazzjoni limitata ħafna mill-Qorti. Fis-sentenza tagħha fil-kawża *SIMAP*, il-Qorti sostniet li l-ħin tax-xogħol tat-tobba, organizzat sabiex il-ħaddiema jiġu assenjati suċċessivament għall-istess postijiet tax-xogħol fuq bażi rotazzjonali, jissodisfa r-rekwiżiti tad-definizzjoni ta' xogħol bix-shift ([115]). F'din il-kawża, il-ħaddiema, tobba fis-servizzi tas-saħħa pubblika, normalment kienu jaħdmu mit-8 ta' filgħodu sat-3 ta' waranofsinhar. Madankollu, huma kienu jwettqu wkoll perjodi on-call mit-3 ta' waranofsinhar sat-8 ta' filgħodu kull 11-il jum. Il-Qorti sostniet li dan il-ħin "on-call" fiċ-ċentru tas-saħħa jew il-ħin "standby" fejn il-ħaddiema riedu jkunu jistgħu jintlaħqu f'kull ħin kien jissodisfa d-definizzjoni ta' xogħol bix-shift fuq il-bażi li:

— il-ħaddiema kienu assenjati suċċessivament għall-istess postijiet tax-xogħol fuq bażi rotazzjonali;

— u li, anki jekk id-dmir jitwettaq f'intervalli regolari, it-tobba kkonċernati huma msejħa sabiex iwettqu x-xogħol tagħhom f'ħinijiet differenti fuq perjodu ta' ġranet jew ġimgħat partikolari.

F'dan il-każ, il-Qorti ma sostnietx li l-iskeda tax-xogħol "normali" tat-tobba kienet tammonta għal xogħol bix-shift, jista' jkun minħabba l-fatt li l-ħaddiema kienu jaħdmu fl-istess ħin u f'postijiet differenti ([116]).

Kif irrimarkat fit-test tad-definizzjoni, ix-"xogħol bix-shift" mhuwiex limitat għall-"mudell ta' rotazzjoni" magħruf sewwa li bih l-impjegati jaħdmu sett ta' sigħat għal perjodu u mbagħad jaqilbu għal sett differenti ta' sigħat ġeneralment organizzati bħala tliet perjodi ta' 8 sigħat f'ġurnata.

Fl-aħħar nett, kif indikat aktar 'il fuq, il-"ħaddiema bix-shift" jistgħu jkunu wkoll "ħaddiema ta' billejl". Ħaddiem li jkun kopert b'aktar minn definizzjoni waħda jrid jibbenefika mill-miżuri ta' protezzjoni marbuta ma' kull waħda minnhom.

D. ***Ħaddiem mobbli***

L-Artikolu 2(7) jistabbilixxi li:

"7. *'ħaddiem mobbli' jfisser kwalunkwe ħaddiem impjegat bħala membru ta' persunal tal-ivvjaġġar jew tat-titjir minn impriża li topera servizzi tat-trasport għall-passiġġieri jew il-merkanzija bit-triq, bl-ajru jew b'kanali tal-ilma interni;"*

Id-distinzjoni bejn persunal mobbli u persunal mhux mobbli għall-finijiet tal-applikazzjoni tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol kienet waħda mill-aspetti diskussi fil-preparazzjoni tad-Direttiva 2000/34/KE u introdotti fiha ([117]).

([114]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 53-64.
([115]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 59-64.
([116]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 61.
([117]) Il-Memorandum ta' Spjegazzjoni tal-Komunikazzjoni mill-Kummissjoni dwar l-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol fis-setturi u l-attivitajiet esklużi mid-Direttiva 93/104/KE tat-23 ta' Novembru 1993, 18 ta' Novembru 1998, COM(1998)662 final., il-punt 27.

Skont id-Direttiva 93/104/KE, kienu jeżistu dubji dwar jekk l-esklużjoni ta' ċerti setturi kellhiex tiġi applikata jew le għall-ħaddiema kollha f'dawn is-setturi jew għal dawk biss li kienu soġġetti għal obbligi speċifiċi ta' mobilità ([118]). Id-Direttiva emendatorja għalhekk kellha l-għan li tistabbilixxi ċerti dispożizzjonijiet speċifiċi għall-persunal mobbli filwaqt li tiggarantixxi li l-persunal mhux mobbli f'setturi b'ħaddiema mobbli jibbenefikaw minn organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol li tikkonforma mad-dispożizzjonijiet ġenerali.

Skont it-test ta' din id-Direttiva, il-kwalifika bħala "ħaddiema mobbli" hija limitata għal ħaddiema li fl-istess ħin:

— ikunu parti minn persunal tal-ivvjaġġar jew tat-titjir;

— jaħdmu għal impriża li topera servizzi tat-trasport għall-passiġġieri jew għall-merkanzija;

— jaħdmu fis-settur tat-trasport bit-triq, bl-ajru jew b'kanali tal-ilma interni.

It-tifsira tat-terminu "ħaddiema mobbli" hija speċifika għal din id-Direttiva u hija marbuta b'mod intrinsiku mal-kriterju tal-"ivvjaġġar jew titjir". Għandha l-għan li tqis il-kundizzjonijiet tax-xogħol distintivi u l-karatteristiċi partikolari tal-attivitajiet tal-ħaddiema kkonċernati (eż. jaħdmu u jgħixu fil-post tax-xogħol għal ċerti perjodi, prinċipalment bħala parti minn attivitajiet transfruntiera). Din hija differenti minn ħaddiema mobbli fis-sens ta' ħaddiema stazzjonati, migranti jew transfruntiera. Tfisser ukoll li mhux il-ħaddiema kollha li "jivvjaġġaw" jew "itiru" jikkwalifikaw bħala "ħaddiema mobbli".

Din id-definizzjoni tad-Direttiva 2003/88/KE hija marbuta mad-deroga introdotta mill-Artikolu 20 ta' din id-Direttiva għall-ħaddiema mobbli (ara aktar 'l isfel taħt il-punt IX.D.1).

Madankollu, kif indikat taħt il-punt III.B.4 hawn fuq, huma biss il-ħaddiema mobbli mhux koperti b'leġiżlazzjoni speċifika dwar it-trasport li jaqgħu taħt din id-Direttiva u d-derogi tagħha.

E. *Xogħol offshore*

L-Artikolu 2(8) jiddikjara li:

"8. *'xogħol offshore' ifisser xogħol imwettaq primarjament fuq jew minn installazzjonijiet offshore (inklużi r-riggijiet tat-tħaffir), direttament jew indirettament konnessi mal-esplorazzjoni, l-estrazzjoni jew l-esplojtazzjoni ta' riżorsi minerali, inklużi l-idrokarburi, u għadis b'konnessjoni ma' attivitajiet bħal dawn, sewwa jekk imwettqa minn installazzjoni offshore jew minn vapur;*"

Sal-lum, ma tidher li qamet l-ebda kwistjoni speċifika għal din id-definizzjoni u ma hemm l-ebda ġurisprudenza tal-Qorti.

F. *Serħan adegwat*

L-Artikolu 2(9) jistipula li

"9. *'serħan adegwat' ifisser li l-ħaddiema jkollhom perjodi regolari ta' serħan, li t-tul tagħhom huwa espress f'unitajiet ta' ħin u li huma suffiċjentement twal u kontinwi li jassiguraw li, bħala riżultat ta' għajja jew tendenzi oħrajn irregolari tax-xogħol, li ma joħolqux xi korriment għalihom, għal ħaddiema sħabhom jew għal oħrajn u li ma jkunux ta' ħsara għal saħħithom, la f'terminu qasir u lanqas f'terminu fit-tul.*"

Il-kunċett ta' serħan adegwat jissemma kemm fil-Premessa 5 tad-Direttiva li tgħid li "*Il-ħaddiema kollha għandu jkollhom perjodi adegwati ta' serħan*" kif ukoll fl-Artikoli 20 u 21 li jistabbilixxu derogi għall-ħaddiema mobbli u offshore kif ukoll

([118]) Madankollu jista' jiġi nnotat li l-Qorti eventwalment ikkjarifikat dan l-aspett fis-sentenza tagħha tal-4 ta' Ottubru 2001, *J.R. Bowden, J.L. Chapman and J.J. Doyle* vs *Tuffnells Parcels Express Ltd*, C-133/00, ECLI:EU:C:2001:514, fejn hija ddeċidiet li l-esklużjoni ta' ċerti setturi tat-trasport li kienet implikata fl-Artikolu 1(3) tad-Direttiva 93/104/KE kienet teskludi mhux biss lill-ħaddiema mobbli iżda lill-ħaddiema kollha f'dawn is-setturi mill-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva u l-applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet tagħha.

għall-ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa. Dan għalhekk jintuża fir-rigward ta' ħaddiema li mhumiex koperti mid-dispożizzjonijiet dwar il-perjodi ta' serħan stabbiliti fl-Artikoli 3-5. Dawn id-dispożizzjonijiet speċifiċi ta' deroga jgħidu li tali ħaddiema huma intitolati għal "serħan adegwat" bħala livell minimu ta' protezzjoni ([119]).

Fin-nuqqas ta' limiti numeriċi u n-nuqqas ta' ġurisprudenza dwar dan il-kunċett, il-Kummissjoni tqis li l-kunċett ta' "serħan adegwat" irid jiġi eżaminat fid-dawl taċ-ċirkustanzi speċifiċi li fihom jiġi applikat. B'mod partikolari jridu jiġu kkunsidrati l-ispeċifiċitajiet marbuta mal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol u l-kundizzjonijiet tax-xogħol tat-tliet tipi ta' ħaddiema kkonċernati: mobbli, offshore u ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa.

V. PERJODI MINIMI TA' SERĦAN

Id-dritt tal-ħaddiema għal perjodi minimi ta' serħan kuljum u kull ġimgħa huwa mnaqqax fl-Artikolu 31(2) tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea.

Il-premessa 5 tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tikkonferma l-importanza ta' dawn il-perjodi ta' serħan u tiddikjara li "*Il-ħaddiema kollha għandu jkollhom perjodi adegwati ta' serħan. Il-kunċett ta' "serħan" għandu jkun espress f'unitajiet ta' ħin, i.e. f'jiem, f'sigħat u/jew frazzjonijiet tagħhom. Il-ħaddiema tal-Komunità għandhom ikunu mogħtija l-perjodi minimi ta' serħan ta' kuljum, ta' kull ġimgħa u annwali u waqfien adegwati. […]*"

Fid-Direttiva, huma definiti tliet tipi ta' perjodi ta' serħan: serħan ta' kuljum (l-Artikolu 3), waqfiet ta' mistrieħ (l-Artikolu 4) u serħan ta' kull ġimgħa (l-Artikolu 5). L-Artikolu 7 jipprovdi wkoll għal perjodu ta' leave annwali bil-ħlas, li oriġinarjament kien imsejjaħ "serħan annwali" ([120]) u huwa diskuss aktar fil-Kapitolu VII.

Irid jingħad li jeżistu derogi għal dawn id-dispożizzjonijiet u li l-kundizzjonijiet għall-użu tagħhom u l-miżuri ta' protezzjoni marbuta magħhom huma spjegati fil-Kapitolu IX.

A. *Serħan ta' kuljum*

L-Artikolu 3 jistipula li:

"L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa ħalli jassiguraw li kull ħaddiem ikun intitolat għal perjodu minimu ta' serħan kuljum ta' 11-il siegħa konsekuttivi f'perjodu ta' 24 siegħa."

Ir-rekwiżit li kull ħaddiem jingħata 11-il siegħa konsekuttiva ta' mistrieħ huwa standard minimu u ħafna drabi jiġu pprovduti dispożizzjonijiet aktar protettivi mil-liġi nazzjonali li tittrasponi d-Direttiva, pereżempju li jagħtu lill-ħaddiema perjodu itwal ta' mistrieħ kuljum jew li jistabbilixxu ħin massimu ta' xogħol ta' kull jum. Il-Kummissjoni qisitu bħala "xibka tas-sigurtà" għas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema kkonċernati ([120]), li kienet tqis ukoll ir-rekwiżiti ekonomiċi u ċ-ċikli tax-xogħol bix-shift ([120]).

Il-11-il siegħa ta' serħan ta' kuljum iridu jkunu konsekuttivi. Dan ifisser li l-ħaddiema ma għandhomx jiġu interrotti fil-perjodu ta' serħan tagħhom sakemm l-Istat Membru ma jkunx ipprovda mod ieħor skont id-derogi permessi (ara l-Kapitolu IX).

Il-ħaddiema jridu jirċievu perjodu wieħed ta' serħan ta' kuljum għal kull perjodu ta' 24 siegħa. Madankollu, id-Direttiva ma tiddefinix dan il-perjodu bħala jum tal-kalendarju. Approċċ bħal dan *de facto* jammonta għall-impożizzjoni ta' skeda tax-xogħol li ma taqbilx mal-perjodi tax-xogħol normali ([121]).

([119]) L-Artikoli 20 u 21 jipprovdu rispettivament li l-ħaddiema mobbli, u l-ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa, mhumiex koperti mill-Artikoli 3, 4, jew 5, iżda li l-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri neċessarji sabiex jassiguraw li dawn il-ħaddiema xorta jkunu intitolati għal "*serħan adegwat*".

([120]) Il-Memorandum ta' spjegazzjoni dwar il-proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295, p. 3.

([121]) Dan iġiegħel lill-ħaddiema jaħdmu bejn 00.00 u s-13.00 u li jibbenefikaw mill-perjodu ta' serħan tagħhom bejn is-13.00 u 24.00 jew għall-kuntrarju li jistrieħu minn 00.00 sal-11.00 u li jaħdmu mill-11.00 sa 24.00.

Madankollu, billi tistabbilixxi qafas ta' perjodi ta' 24 siegħa, id-Direttiva timponi ċerta regolarità fil-perjodi ta' serħan ta' kuljum. F'dan ir-rigward, il-Qorti ddeċidiet li "*sabiex tkun żgurata protezzjoni effettiva tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiem, għandu, bħala regola ġenerali, ikun previst li perijodu ta' xogħol jalterna b'mod regolari ma' perijodu ta' mistrieħ*" ([122]). L-iskop tas-serħan ta' kuljum huwa li jippermetti lill-ħaddiema li jitilqu mill-ambjent tax-xogħol tagħhom għal numru ta' sigħat. Dawn iridu jkunu konsekuttivi u "*isegwu direttament perijodu ta' xogħol, sabiex jippermettulu jirrilassa u jelimina l-għeja kkaġunata mit-twettiq tad-dmirijiet tiegħu*" ([122]).

Dan ifisser li fejn ma jkunx hemm deroga, il-ħin tax-xogħol konsekuttiv ikun limitat għal 13-il siegħa (li minnhom trid titnaqqas il-waqfa ta' mistrieħ ippreżentata hawn taħt) u jrid ikun segwit minn tal-anqas 11-il siegħa konsekuttivi ta' mistrieħ. Skont id-dispożizzjonijiet "normali" tad-Direttiva, il-ħaddiema ma jistgħux iwettqu xogħol għal aktar minn 13-il siegħa konsekuttivi billi dan imur kontra l-għan ta' din id-dispożizzjoni. Reġimi bħal dawn għalhekk huma permessi biss skont il-kundizzjonijiet dettaljati fil-Kapitolu IX.

B. *Il-waqfiet ta' mistrieħ*

> L-Artikolu 4 jistipula li:
>
> *"L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa ħalli jassiguraw li, meta l-jum tax-xogħol ikun itwal min sitt sigħat, li kull ħaddiem ikun intitolat għal waqfien ta' serħan, li d-dettalji tiegħu, inkluż it-tul ta' żmien u t-terminu li fuqhom jingħata, ikunu stabbiliti fi ftehim kollettiv jew ftehim bejn iż-żewġ naħat tal-industrija jew, f'nuqqas ta' dan, b'leġiżlazzjoni nazzjonali."*

L-Artikolu 4 jintitola lill-ħaddiema għal waqfa ta' mistrieħ jekk il-ġurnata tax-xogħol tagħhom tkun itwal minn 6 sigħat. Madankollu, hija tħalli d-definizzjoni tat-tul u t-termini tagħha għall-ftehimiet kollettivi jew il-leġiżlazzjoni nazzjonali.

1. **Tul tal-waqfa ta' mistrieħ**

Il-premessa 5 tad-Direttiva tgħid li l-perjodi ta' serħan, li jinkludu l-waqfiet ta' mistrieħ, iridu jkunu espressi f'unitajiet ta' ħin, jiġifieri f'jiem, f'sigħat u/jew frazzjonijiet tagħhom, u li l-ħaddiema jridu jingħataw "*waqfien adegwati*" ([123]).

Il-Kummissjoni għalhekk tqis li l-waqfiet ta' mistrieħ li l-ħaddiema jridu jkunu intitolati għalihom iridu jkunu definiti b'mod ċar f'unitajiet ta' ħin u li, għalkemm it-tul tal-waqfa ta' mistrieħ irid ikun definit bi ftehim kollettiv jew mil-leġiżlazzjoni nazzjonali, waqfiet ta' mistrieħ qosra żżejjed imorru kontra d-dispożizzjonijiet tad-Direttiva.

2. **Il-ħin meta tittieħed il-waqfa ta' mistrieħ**

Bl-istess mod, għalkemm id-Direttiva tħalliha f'idejn il-ftehimiet kollettivi jew il-leġiżlazzjoni sabiex jiddefinixxu t-termini kif tingħata l-waqfa ta' mistrieħ, il-waqfa ta' mistrieħ għandha effettivament tippermetti lill-ħaddiema li jistrieħu matul il-jum tax-xogħol tagħhom meta dan tal-aħħar ikun itwal minn 6 sigħat. Il-ħin tagħha għalhekk għandu jiġi addattat għall-iskeda tal-ħaddiema u hija għandha sseħħ mhux aktar tard milli wara 6 sigħat.

3. **Kundizzjonijiet tal-waqfa ta' mistrieħ**

Il-"waqfa ta' mistrieħ" li l-ħaddiema huma intitolati għaliha skont l-Artikolu 4 tad-Direttiva għandha tikkostitwixxi "perjodu ta' serħan" kif jidher ċar kemm mill-inklużjoni tagħha fil-Premessa 5 kif ukoll fit-titolu tal-kapitolu "*Perjodi minimi ta' serħan*" li fih hija mdaħħla.

Fid-dawl tad-definizzjonijiet ta' "ħin tax-xogħol" u "perjodu ta' serħan", dan ifisser li l-ħaddiema ma għandhomx ikunu obbligati jibqgħu fl-istazzjonijiet tax-xogħol tagħhom, għad-dispożizzjoni tal-impjegatur jew iwettqu l-attività jew id-dmirijiet tagħhom. Waqfiet ta' mistrieħ fejn il-ħaddiema jitħallew jiġġestixxu l-ħin tagħhom mingħajr restrizzjonijiet kbar u li jsegwu l-interessi proprji tagħhom, ma jikkostitwux ħin tax-xogħol ([124]). Il-waqfiet ta' mistrieħ għalhekk ma

([122]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 95.
([123]) Dan il-kunċett ta' "*waqfien adegwati*" ssemma wkoll mill-Qorti pereżempju fis-sentenza tal-14 ta' Ottubru 2010, *Günter Fuß* vs *Stadt Halle*, C-243/09, ECLI:EU:C:2010:609, par. 32.
([124]) Is-sentenza fil-kawża C-266/14, *op. cit.*, par. 36-37. Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 50.

għandhomx għalfejn jingħaddu bħala "ħin tax-xogħol" billi huma jikkostitwixxu "perjodi ta' serħan". Il-liġi nazzjonali madankollu tista' tvarja billi, kif enfasizzat aktar 'il fuq, l-Istati Membri jistgħu japplikaw dispożizzjonijiet li jkunu aktar favorevoli għall-protezzjoni tas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema, pereżempju billi jgħoddu l-waqfiet ta' mistrieħ matul ġurnata tax-xogħol bħala "ħin tax-xogħol".

Għall-kuntrarju, perjodu li matulu l-ħaddiema jkunu mitluba mill-impjegatur tagħhom li jibqgħu fil-post tagħhom u li jkunu disponibbli sabiex jipprovdu servizzi jekk ikun meħtieġ, anki jekk l-attività tagħhom tkun żero, jikkwalifika bħala "ħin tax-xogħol" u għalhekk ma jissodisfax id-dritt tal-ħaddiema li jirċievu waqfa ta' mistrieħ matul il-ġurnata tax-xogħol tagħhom.

4. **Obbligi ta' traspożizzjoni fuq l-Istati Membri**

Id-Direttiva tippermetti li l-ftehimiet kollettivi jistabbilixxu t-tul u t-termini tal-waqfa ta' mistrieħ. Madankollu, l-obbligu li jittrasponu d-Direttiva huwa fuq l-Istati Membri ([125]). Għalhekk hija r-responsabbiltà tagħhom li jassiguraw li l-ħaddiema kollha, inklużi dawk li jistgħu ma jkunux koperti bi ftehimiet kollettivi, ikunu intitolati għal waqfa ta' mistrieħ.

Il-formulazzjoni tad-Direttiva tistabbilixxi li t-tul u t-termini tal-waqfa ta' mistrieħ ikunu definiti bi ftehimiet kollettivi jew mil-leġiżlazzjoni nazzjonali. Dan min-naħa tiegħu jfisser li t-testi tat-traspożizzjoni nazzjonali jistgħu ma jħallux it-tul u t-termini tal-waqfa ta' mistrieħ jiġu definiti bi ftehimiet individwali bejn il-ħaddiem u l-impjegatur ik-konċernat.

C. ***Serħan ta' kull ġimgħa***

L-Artikolu 5 jistipula li:

"L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa ħalli jassiguraw li, f'kull perjodu ta' sebat ijiem kull ħaddiem ikun intitolat għal perjodu minimu mingħajr interruzzjoni ta' serħan ta' 24 siegħa flimkien ma' 11-il siegħa serħan ta' kuljum kif li hemm referenza għalih fl-Artikolu 3.

Jekk objettivi, l-organizzazzjoni tal-kondizzjonijiet tekniċi jew tax-xogħol hekk jiġġustifikaw, perjodu minimu ta' serħan ta' 24 siegħa jista' jkun applikat."

Barra minn hekk, l-Artikolu 16 jistabbilixxi li:

"L-Istati Membri jistgħu jistabbilixxu:

(a) għall-applikazzjoni tal-Artikolu 5 (perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa), perjodu ta' referenza li ma jeċċedix 14-il jum; […]"

Id-Direttiva 93/104/KE preċedenti kellha formulazzjoni kemxejn differenti fl-Artikolu 5 billi kienet tinkludi s-sentenza li ġejja: "*Il-perjodu minimu ta' serħan imsemmi fl-ewwel sottoparagrafu għandu inprinċipju jinkludi l-Ħadd*". Madankollu, din id-dispożizzjoni kienet imħassra mill-Qorti, li qieset li l-obbligu li jiġi stabbilit il-Ħadd pjuttost milli kwalunkwe jum ieħor tal-ġimgħa bħala jum ta' serħan ma kienx ġustifikat fid-dawl tal-bażi legali użata għal din id-Direttiva, li tirrigwarda s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema ([126]). Is-sentenza mbagħad tneħħiet waqt l-emenda tad-Direttiva permezz tad-Direttiva 2000/34/KE ([127]).

Għalkemm il-ġurisprudenza sal-lum hija limitata dwar is-suġġett tas-serħan ta' kull ġimgħa, il-Kummissjoni xorta waħda tispjega l-konsiderazzjonijiet li ġejjin fid-dawl tal-formulazzjoni u l-għan tad-Direttiva.

1. **Perjodu minimu ta' 35 siegħa ta' serħan mingħajr interruzzjoni kull ġimgħa**

Kif innotat aktar 'il fuq, l-Artikolu 5 tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol jistipula li "f'kull perjodu ta' sebat ijiem" il-ħaddiema jgawdu perjodu ta' serħan ta' 24 siegħa flimkien mal-11-il siegħa ta' serħan ta' kuljum, li jfisser li dan il-perjodu ta' 11-il siegħa ta' serħan ta' kuljum ma jistax jitnaqqas mill-perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa.

([125]) L-Artikolu 288 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea jistipula li: "*Direttiva għandha torbot l-Istati Membri, f'dak li għandu x'jaqsam mar-riżultat li jrid jinkiseb, iżda tħalli l-għażla ta' forom u metodi f'idejn l-awtoritajiet nazzjonali.*"

([126]) Is-sentenza fil-kawża C-84/94, *op. cit.*

([127]) Id-Direttiva 2000/34/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ġunju 2000 li temenda d-Direttiva tal-Kunsill 93/104/KE li tikkonċerna ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol biex jitkoprew isetturi u attivitajiet esklużi minn dik id-Direttiva, ĠU L 195, 1.8.2000, p. 41.

Dan jammonta għal perjodu ta' serħan kontinwu ta' 35 siegħa.

Kif indikat aktar 'il fuq, dan ir-rekwiżit huwa provvediment minimu. L-Istati Membri huma liberi li jistabbilixxu perjodi addizzjonali jew itwal ta' serħan sakemm jiġi rrispettat dan il-minimu.

2. Perjodu ta' serħan f'kull perjodu ta' 7 ijiem ("serħan ta' kull ġimgħa")

L-Artikolu 5 jistabbilixxi li l-ħaddiema jridu jkunu intitolati għal perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa "f'kull perjodu ta' sebat ijiem". Fid-dawl tal-objettiv li tipproteġi s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema, id-Direttiva titlob ċerta regolarità tas-serħan ta' kull ġimgħa li l-ħaddiem huwa intitolat għalih.

Dan l-Artikolu jfisser li għandhom jiġu definiti perjodi ta' 7 ijiem. Il-Kummissjoni tqis li, f'kull wieħed minn dawn il-perjodi, il-ħaddiema għandhom ikunu intitolati għal serħan ta' kull ġimgħa. Madankollu, id-Direttiva ma tidhirx li te-siġi li s-serħan ta' kull ġimgħa jingħata fl-istess jum tal-ġimgħa f'kull perjodu ta' 7 ijiem. Għal darba oħra, għalkemm l-Istati Membri jistgħu jintroduċu dispożizzjonijiet aktar protettivi, id-Direttiva ma tipprekludix sistema li biha s-ser-ħan ta' kull ġimgħa jingħata lill-ħaddiem it-Tlieta matul il-Ġimgħa 1, imbagħad il-Ħamis fil-Ġimgħa 2, u l-Ħadd fil-Ġimgħa 3, eċċ.

Ir-rekwiżit huwa li, f'kull perjodu ta' 7 ijiem, ħaddiem irid ikun intitolat għal perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa. Huwa possibbli li dawk il-jiem ivarjaw skont il-perjodi kkonċernati, li jista' jwassal ukoll għal perjodi ta' xogħol kon-sekuttivi sa 12-il ġurnata, interrotti permezz tal-perjodi ta' serħan ta' kuljum ([128]).

3. Serħan ta' kull ġimgħa fuq perjodu ta' referenza ta' 14-il jum

Lil hinn mill-flessibbiltà deskritta hawn fuq dwar l-istabbiliment tal-perjodi ta' serħan ta' kull ġimgħa matul kull perjodu ta' 7 ijiem, l-Artikolu 16 tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol jippermetti li jiġi stabbilit perjodu ta' referenza ta' 14-il jum għas-serħan ta' kull ġimgħa. F'dan ir-rigward, il-proposta tal-Kummissjoni ([129]) indikat li l-perjodi ta' serħan proposti kienu jikkostitwixxu f'minimi raġonevoli li jqisu r-rekwiżiti ekonomiċi u ċ-ċikli tax-xogħol bix-shift, billi l-perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa jista' jiġi kkalkulat bħala medja fuq perjodu ta' ġimagħtejn. Dan iqis il-flessibbiltà neċessarja, kif murija mill-multiplikazzjoni tal-"ftehimiet dwar il-produttività" maqbula miż-żewġ naħat tal-industrija. ([129])

Dan ifisser li l-liġi nazzjonali tista' tippermetti li tittieħed il-medja tal-perjodi ta' serħan ta' kull ġimgħa ta' ġimagħtejn. Dan għalhekk jippermetti li l-ħaddiema jingħataw jew żewġ perjodi ta' 35 siegħa jew perjodu doppju wieħed ta' serħan ta' kull ġimgħa.

L-Artikoli 5 u 16 għal darba oħra jimponu ċerta regolarità billi jiggarantixxu li l-ħaddiema jkunu intitolati għal am-mont stabbilit ta' serħan f'kull perjodu ta' 14-il jum. Madankollu, huma ma jimponu l-ebda obbligu li dan is-serħan ikun fl-istess jiem matul kull perjodu ta' 14-il jum.

Dan ifisser li l-atti ta' traspożizzjoni nazzjonali għandhom jassiguraw li jingħataw żewġ perjodi ta' serħan ta' kull ġimgħa ta' 35 siegħa jew perjodu doppju wieħed ta' serħan ta' kull ġimgħa f'kull perjodu ta' 14-il jum.

4. Perjodu mqassar ta' serħan ta' kull ġimgħa f'ċerti każijiet

L-Artikolu 5, l-aħħar sentenza, jipprovdi għall-possibbiltà li s-serħan ta' kull ġimgħa jitnaqqas għal 24 siegħa minħabba kundizzjonijiet oġġettivi, tekniċi jew ta' organizzazzjoni tax-xogħol.

Sal-lum, din id-dispożizzjoni ma ġietx interpretata mill-ġurisprudenza tal-Qorti. Għalhekk huwa diffiċli wieħed jiddefinixxi l-kamp ta' applikazzjoni preċiż tagħha. Żewġ aspetti jistgħu madankollu jagħtu gwida għall-kjarifika ta' din id-dispożizzjoni.

([128]) Wieħed jista' jistenna deċiżjoni tal-Qorti dwar din il-kwistjoni fil-Kawża C-306/16.
([129]) Il-Memorandum ta' spjegazzjoni dwar il-proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295, p. 3.

L-ewwel nett, din id-dispożizzjoni kienet introdotta fil-pożizzjoni komuni bil-għan li tkopri l-problema possibbli tal-ħaddiema bix-shift li jaħdmu x-shift tard is-Sibt u x-shift kmieni t-Tnejn, jiġifieri li jirċievu biss 24 siegħa ta' serħan konsekuttiv ([130]). It-tieni, il-Qorti sostniet kemm-il darba li, fid-dawl tal-objettiv tad-Direttiva, l-esklużjonijiet mill-kamp ta' applikazzjoni tagħha u d-derogi mid-dispożizzjonijiet tagħha jridu jiġu interpretati b'mod restrittiv ([131]).

Għalkemm dawn il-konsiderazzjonijiet mhumiex deċiżivi u din id-deroga tista' tapplika wkoll għal każijiet differenti minn dak tal-ħaddiema bix-shift, l-użu tagħha jrid jiġi kkunsidrat bir-reqqa fuq bażi ta' każ b'każ.

VI. **ĦIN MASSIMU TA' XOGĦOL KULL ĠIMGĦA**

Id-dritt tal-ħaddiema għal limitazzjoni tas-sigħat massimi ta' xogħol huwa mnaqqax fil-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea.

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tista' titqies bħala li tagħti espressjoni konkreta lil dan id-dritt billi tistabbilixxi ħin massimu medju ta' xogħol kull ġimgħa fl-Artikolu 6:

"L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa ħalli jassiguraw li, skont il-ħtieġa tal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema:

(a) il-perjodu tal-ħin tax-xogħol ta' kull ġimgħa jkun limitat permezz ta' liġijiet, regolamenti jew dispożizzjonijiet amministrattivi jew bi ftehim kollettiv jew bi ftehim bejn iż-żewġ naħat tal-industrija;

(b) il-medja tal-ħin tax-xogħol għal kull perjodu ta' sebat ijiem, inkluża s-sahra, ma tkunx teċċedi t-48 siegħa."

Dan id-dritt huwa inkwadrat b'perjodu ta' referenza stabbilit fl-Artikolu 16:

"L-Istati Membri jistgħu jistabbilixxu:

[…] (b) għall-applikazzjoni tal-Artikolu 6 (perjodu massimu ta' xogħol ta' kull ġimgħa), perjodu ta' referenza li ma jeċċedix erba' xhur.

Il-perjodi ta' leave annwali bil-ħlas, mogħtija b'konformità mal-Artikolu 7, u l-perjodi tal-leave tal-mard, m'għandhomx ikunu inklużi jew inkella jkunu newtralizzati fil-kalkolazzjoni tal-medja; […]".

Fl-aħħar nett, filwaqt li l-limitazzjoni nnifisha tal-ħin tax-xogħol ta' kull ġimgħa hija soġġetta biss għal derogi fil-każ tal-"haddiema awtonomi" u għall-ħaddiema li jkunu qablu mal-"esklużjoni fakultattiva", id-derogi mill-perjodu ta' referenza permessi fl-Artikolu 16 huma possibbli f'każijiet oħra deskritti hawn taħt iżda ċirkoskritti mill-Artikolu 19 kif ippreżentat fil-Kapitolu IX hawn isfel.

L-istatus speċjali tal-limitazzjoni tal-ħin tax-xogħol ta' kull ġimgħa ġie enfasizzat ulterjorment mill-Qorti, li sostniet ripetutament li *"fir-rigward, kemm tal-kliem tad-*[Direttiva] *kif ukoll tal-għan u l-iskema tagħha, ir-rekwiżiti differenti li hija tipprovdi dwar is-suġġett tal-ħin massimu tax-xogħol u tal-ħin minimu ta' serħan jikkostitwixxu regoli tad-dritt soċjali Komunitarju ta' importanza partikolari li minnhom għandu jibbenefika kull ħaddiem bħala rekwiżit minimu neċessarju sabiex tiġi assigurata l-protezzjoni tas-sigurtà u tas-saħħa tiegħu"* ([132]).

A. ***Ħin massimu ta' xogħol kull ġimgħa***

1. **Liema ħin għandu jingħadd għall-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa**

Il-limitu massimu ta' kull ġimgħa japplika għall-kunċett ta' ħin tax-xogħol ippreżentat aktar 'il fuq u użat mill-Qorti ([133]).

([130]) Kif irrappurtat fil-Memorandum ta' Spjegazzjoni dwar il-proposta rieżaminata għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, 16 ta' Novembru 1993, COM(93)578 final — SYN 295, il-paġna 3, l-emenda Nru 5.

([131]) Dwar l-esklużjonijiet mill-kamp ta' applikazzjoni, ara: Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 35. Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.* par. 24. Dwar id-derogi, ara: Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op cit.*, par. 89. Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 40.

([132]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 100. Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op cit.*, par. 49; Id-digriet fil-kawża C-437/05, op. cit., par. 23.

([133]) Ara b'mod partikolari s-Sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 93-95. Is-sentenza fil-kawża C-14/04, *op. cit.*, par. 50.

Barra minn hekk, id-Direttiva tipprovdi espliċitament li s-sahra għandha tiġi inkluża fil-kalkolu tal-ħin tax-xogħol massimu medju ta' kull ġimgħa. Dan huwa konformi mad-definizzjoni ta' ħin tax-xogħol ippreżentata aktar 'il fuq, li ma tiddistingwix bejn ħin tax-xogħol "statutorju" u perjodi ta' ħin li jistgħu, pereżempju, jiġu kkwalifikati bħala "sahra" jew "ħin on-call" skont il-leġiżlazzjoni nazzjonali u jiġu ttrattati b'mod differenti b'mod partikolari għal skopijiet ta' remunerazzjoni.

2. Massimu stabbilit għal 48 siegħa

Il-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa huwa stabbilit għal 48 siegħa f'kull perjodu ta' sebat ijiem. Din id-dispożizzjoni tistabbilixxi standard minimu u l-Istati Membri jistgħu jipprovdu aktar protezzjoni kif ippreżentat hawn fuq.

3. Massimu mingħajr kundizzjonijiet

Fil-ġurisprudenza tagħha, il-Qorti enfasizzat li l-Istati Membri ma jistgħux jiddeterminaw b'mod unilaterali l-kamp ta' applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol u għalhekk l-Istati Membri ma jistgħux jorbtu kundizzjonijiet jew restrizzjonijiet għall-implimentazzjoni tad-dritt tal-ħaddiem skont l-Artikolu 6(2) tad-Direttiva li ma jaħdimx aktar minn 48 siegħa fil-ġimgħa ([134]).

Il-Qorti sostniet li l-effettività ta' dik id-dispożizzjoni għandha tiġi assigurata mill-Istati Membri. Pereżempju hija kkonkludiet li l-applikazzjoni ta' miżura li biha ħaddiem jiġi soġġett għal trasferiment obbligatorju f'servizz ieħor talli jkun talab ir-rispett tal-ħin massimu ta' xogħol ta' kull ġimgħa ċċaħħad l-effettività tad-dispożizzjoni billi "*il-biża' ta' miżura ta' ritaljazzjoni simili li kontriha ma hemm l-ebda rimedju ġudizzjarju tista' tiddiswadi lill-ħaddiema, li jqisu lilhom infushom leżi minn miżura meħuda minn min jimpjegahom, milli jeżerċitaw id-drittijiet tagħhom permezz ta' rimedji ġudizzjarji u, għalhekk, hija tali li tikkomprometti b'mod gravi l-kisba tal-għan tad-Direttiva*" ([135]).

Barra minn hekk, il-Qorti sostniet ukoll li l-qbiż ta' dak il-massimu kien jikkostitwixxi, fih innifsu, ksur ta' dik id-dispożizzjoni, mingħajr il-ħtieġa li jintwera li jkun ġie sofrut dannu speċifiku ([136]).

B. *Il-massimu li jista' jiġi kkalkulat bħala medja*

1. Kemm huwa twil il-perjodu ta' referenza?

Kif indikat mit-test tal-Artikolu 6, il-ħin tax-xogħol ta' kull ġimgħa użat sabiex tiġi ċċekkjata l-konformità mal-limitu massimu jista' jiġi kkalkulat bħala medja. L-Istati Membri jistgħu jistabbilixxu perjodu ta' referenza għall-kalkolu tal-ħin tax-xogħol medju ta' kull ġimgħa, fis-setturi u l-attivitajiet kollha, sa perjodu ta' 4 xhur.

Permezz ta' deroga, il-perjodi ta' referenza jistgħu f'ċerti każijiet jiġu estiżi soġġett għall-Artikolu 19. Aktar dettalji dwar il-kundizzjonijiet u l-firxa tad-derogi huma ppreżentati fil-Kapitolu IX. Fi kwalunkwe każ, fid-dawl tal-limitazzjonijiet għad-derogi mill-perjodu ta' referenza, il-Qorti rrikonoxxiet li il-perjodu ta' referenza ma jista' fl-ebda ċirkustanza jaqbeż it-12-il xahar u li kien għalhekk possibbli li tiġi determinata l-protezzjoni minima li trid tiġi pprovduta fi kwalunwke każ lill-ħaddiema ([137]).

2. X'ma huwiex inkluż fil-perjodu ta' referenza

Rigward il-perjodu ta' referenza użat għall-kalkolu tal-ħin tax-xogħol medju ta' kull ġimgħa, l-Artikolu 16 tad-Direttiva jistipula li "[…] *Il-perjodi ta' leave annwali bil-ħlas, mogħtija b'konformità mal-Artikolu 7, u l-perjodi tal-leave tal-mard, m'għandhomx ikunu inklużi jew inkella jkunu newtralizzati fil-kalkolazzjoni tal-medja* […]".

Dan ifisser li n-nuqqas ta' xogħol matul dawn il-perjodi ma jistax jintuża sabiex jikkumpensa perjodi oħra li matulhom il-ħin tax-xogħol matul il-ġimgħa jkun qabeż il-massimu.

([134]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 99. Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op cit.*, par. 52. Is-sentenza fil-kawża C-429/09, *op. cit.*, par. 34.
([135]) Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op. cit.*, par. 65-66.
([136]) Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op. cit.*, par. 53.
([137]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 69.

Rigward il-leave annwali bil-ħlas, dan jirrigwarda l-4 ġimgħat mogħtija mid-Direttiva. Madankollu, f'termini tad-dritt għal-leave tal-mard, il-"*modalitajiet ta' eżerċizzju […] mhumiex, fl-istat attwali tad-dritt Komunitarju, irregolati minn dan tal-aħħar*" ([138]). Għalhekk huwa neċessarju li wieħed jirreferi għad-definizzjoni(jiet) nazzjonali tal-leave tal-mard sabiex ikun jaf liema perjodi għandhom jiġu esklużi jew ikunu newtrali fil-kalkolu tal-ħin tax-xogħol medju ta' kull ġimgħa.

3. **X'jista' jiġi inkluż fil-perjodu ta' referenza**

Fid-dawl tal-formulazzjoni tal-Artikolu 16(b) u minkejja n-nuqqas ta' ġurisprudenza tal-Qorti dwar din il-kwistjoni, il-Kummissjoni tqis li, fejn il-liġi nazzjonali tintitola lill-ħaddiema għal perjodi addizzjonali ta' leave annwali bil-ħlas lil hinn mill-minimu ta' 4 ġimgħat, l-Istat Membru kkonċernat jibqa' liberu li jiddeċiedi dwar l-inklużjoni jew l-esklużjoni ta' dawn il-perjodi addizzjonali ta' leave annwali bil-ħlas meta jikkalkula l-ħin tax-xogħol medju ta' kull ġimgħa.

C. ***Dispożizzjoni b'effett dirett***

Il-Qorti qieset li l-Artikolu 6(2), flimkien mad-dispożizzjonijiet dwar il-perjodu ta' referenza, jissodisfa l-kundizzjonijiet kollha neċessarji sabiex jipproduċi effett dirett ([139]).

Minkejja l-aġġustamenti possibbli tal-perjodu ta' referenza applikabbli għall-ħin massimu ta' xogħol matul ġimgħa, il-Qorti sostniet li il-libertà permessa ma tagħmilhiex impossibbli li jiġu determinati drittijiet minimi u li d-dispożizzjonijiet kienu preċiżi u mingħajr kundizzjonijiet ([140]). Minħabba f'hekk, il-Qorti sostniet li l-Artikolu 6(2) tad-Direttiva jagħti d-dritt lill-individwi li permezz tiegħu l-perjodu ta' referenza għall-implimentazzjoni tat-tul massimu tal-ħin tax-xogħol tagħhom matul ġimgħa ma jridx jaqbeż it-12-il xahar ([141]).

Madankollu, id-Direttiva ma tistax minnha nnifisha timponi obbligi fuq individwu u għalhekk ma tistax tiġi applikata fi proċedimenti esklussivament bejn partijiet privati ("effett dirett orizzontali") ([142]).

Madankollu, fi kwalunkwe każ hija r-responsabbiltà tal-qrati nazzjonali li jipprovdu l-protezzjoni legali li individwu jikseb minn dik ir-regola u għalhekk li jinterpretaw il-liġi nazzjonali, safejn ikun possibbli, fid-dawl tal-formulazzjoni u l-għan tad-Direttiva, sabiex jintlaħaq ir-riżultat mixtieq ([143]).

Barra minn hekk, l-effett dirett ta' dispożizzjoni jippermetti wkoll liċ-ċittadini li jibbażaw direttament fuqha f'azzjonijiet kontra l-istat jew korpi pubbliċi li jkunu "emanazzjonijiet tal-istat" bħall-awtoritajiet reġjonali, l-ibliet jew il-komuni ([144]), inkluż fil-kapaċità tagħhom bħala impjegaturi, meta dawn ikunu naqsu milli jittrasponu dispożizzjoni fil-liġi nazzjonali jew ittrasponewha ħażin ([145]) ("effett dirett vertikali"). Dan min-naħa tiegħu jista' jwassal għall-applikazzjoni tal-prinċipju tar-responsabbiltà tal-Istat għat-telf jew id-dannu kkawżat lil individwi b'riżultat tal-ksur tad-dritt tal-UE. L-Istat imbagħad jista' jinżamm responsabbli u jkollu jagħti lill-individwi d-dritt għal rimedju taħt ċerti kundizzjonijiet, li jridu jiġu eżaminati mill-qrati nazzjonali ([146]).

Għandu jiġi rrimarkat li se tibqa' eċċezzjoni fejn l-Istat Membru kkonċernat ikun uża deroga rilevanti bħal dik għall-haddiema awtonomi, id-dispożizzjonijiet speċifiċi dwar haddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa jew l-esklużjoni fakultattiva individwali. Madankollu, din hija soġġetta għall-konformità mal-kundizzjonijiet kollha stabbiliti għad-derogi kkonċernati skont id-Direttiva ([147]).

([138]) Is-sentenza tal-20 ta' Jannar 2009, *Gerhard Schultz-Hoff* vs *Deutsche Rentenversicherung Bund* u *Stringer et* vs *Her Majesty's Revenue and Customs*, il-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, ECLI:EU:C:2009:18, par. 27.
([139]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 108-106. Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op cit.*, par. 59. Is-sentenza fil-kawża C-429/09, *op. cit.*, par. 35.
([140]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op cit.*, par. 68.
([141]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 70.
([142]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 108-109.
([143]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 110-113.
([144]) Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op cit.*, par. 61. Is-sentenza fil-kawża C-429/09, *op. cit.*, par. 38.
([145]) Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op cit.*, par. 56. Is-sentenza fil-kawża C-429/09, *op. cit.*, par. 38-39.
([146]) Is-sentenza fil-kawża C-429/09, *op. cit.*, par. 45-48.
([147]) Ara b'mod partikolari s-sentenza fil-kawża C-243/09, *op. cit.*, par. 58-59 dwar l-esklużjoni fakultattiva.

VII. LEAVE ANNWALI BIL-ĦLAS

Il-Qorti kkunsidrat id-dritt għal-leave annwali bil-ħlas bir-reqqa ħafna u b'mod partikolari sostniet li dan kien prinċipju partikolarment importanti tal-liġi soċjali Komunitarja u tal-Unjoni Ewropea ([148]).

Dan id-dritt kien stabbilit espressament ukoll fil-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, li għandha l-istess valur legali bħat-Trattati. L-Artikolu 31(2) tal-Karta jistipula li *"Kull ħaddiem għandu d-dritt għal limitazzjoni ta' sigħat massimi tax-xogħol, għal perjodi ta' mistrieħ kuljum u fil-ġimgħa u għal perjodu annwali ta' leaveimħallas"*.

A. *Id-dritt għal-leave annwali mħallas ta' kull ħaddiem*

L-Artikolu 7(1) jistipula li

"1. L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa ħalli jassiguraw li kull ħaddiem ikun intitolat għal-leave annwali bil-ħlas ta' mill-anqas erba' ġimgħat b'konformità mal-kondizzjonijiet għall-intitolament għal, u l-għoti ta', leave bħal dan stabbilit bil-leġiżlazzjoni nazzjonali u/jew bil-prattika."

Id-Direttiva ma tippermetti l-ebda deroga mill-Artikolu 7(1) ([149]). Il-Qorti stabbiliet li dan il-leave għandu għan doppju: li jippermetti lill-ħaddiem kemm li jistrieħ kif ukoll li jgawdi perjodu ta' rilassament u ta' rikreazzjoni ([150])

Il-Qorti ddeċidiet li l-intitolament għal-leave annwali ma jistax jiġi interpretat b'mod restrittiv ([151]) u li l-implimentazzjoni tiegħu mill-awtoritajiet nazzjonali kompetenti trid tkun konfinata fi ħdan il-limiti stabbiliti b'mod espliċitu mid-Direttiva 2003/88/KE ([152]).

([148]) Is-sentenza tas-26 ta' Ġunju 2001, *The Queen vs Secretary of State for Trade u Industry, ex parte Broadcasting, Entertainment, Cinematographic u Theatre Union (BECTU)*, C-173/99, ECLI:EU:C:2001:356, par. 43; Is-sentenza fil-kawża C-342/01, op. cit. par. 29. Is-sentenza tas-16 ta' Marzu 2006, C. D. Robinson-Steele v R. D. Retail Services Ltd and Michael Jason Clarke v Frank Staddon Ltd and J. C. Caulfield and Others v Hanson Clay Products Ltd, is-sentenzi konġunti C-131/04 u C-257/04, ECLI:EU:C:2006:177, para. 48; Is-sentenza tas-6 ta' April 2006, *Francisco Vicente Pereda* vs *Madrid Movilidad SA*, C-124/05, ECLI:EU:C:2006:244, par. 28. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, op. cit., par. 22. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, op cit., par. 18. Is-sentenza tat-22 ta' April 2010, *Francisco Vicente Pereda* vs *Madrid Movilidad SA*, C-486/08, ECLI:EU:C:2010:215, par. 28. Is-sentenza tal-15 ta' Settembru 2011, *Antonino Accardo et* vs *Comune di Torino*, C-155/10, ECLI:EU:C:2010:588, par. 17. Is-sentenza tat-22 ta' Novembru 2011, *Francisco Vicente Pereda* vs *Madrid Movilidad SA*, C-214/10, ECLI:EU:C:2011:761, par. 23. Is-sentenza fil-kawża C-282/10, *op cit.*, par. 16. Is-sentenza fil-kawża C-337/10, *op cit.*, par. 28. Is-sentenza tal-21 ta' Ġunju 2012, *Asociación Nacional de Grandes Empresas de Distribución (ANGED)* v *Federación de Asociaciones Sindicales (FASGA) and Others*, C-78/11, ECLI:EU:C:2012:372, para. 16; Is-sentenza tat-8 ta' Novembru 2012, *Alexander Heimann and Konstantin Toltschin* v *Kaiser GmbH*, joined cases C-229/11 and C-230/11, ECLI:EU:C:2012:693, para. 22; Is-sentenza tal-21 ta' Frar 2013, *Concepción Maestre García v Centros Comerciales Carrefour SA, C-194/12, ECLI:EU:C:2013:102, para. 16;* Is-sentenza tat-13 ta' Ġunju 2013, *Bianca Brandes v Land Niedersachsen, C-415/12, ECLI:EU:C:2013:398, para. 27;* Is-sentenza tat-22 ta' Mejju 2014, *Z.J. R. Lock* v *British Gas Trading Limited*, C-539/12, ECLI:EU:C:2014:351, para. 14; Is-sentenza tat-12 ta' Ġunju 2014, *Gülay Bollacke v K + K Klaas & Kock BV & Co. KG, C-118/13, ECLI:EU:C:2014:1755, para. 15;* Is-sentenza tal-11 ta' Novembru 2015, *Kathleen Greenfield* v *The Care Bureau Ltd*, C-219/14, ECLI:EU:C:2015:745, para.26; Is-sentenza tat-30 ta' Ġunju 2016, *Alicja Sobczyszyn* v *Szkoła Podstawowa w Rzeplinie*, C-178/15, ECLI:EU:C:2016:502, para. 19; Is-sentenza tal-20 ta' Lulju 2016, *Hans Maschek* v *Magistratsdirektion der Stadt Wien — Personalstelle Wiener Stadtwerke*, C-341/15, ECLI:EU:C:2016:576, para. 25.

([149]) Is-sentenza fil-kawża C-173/99, *op. cit.*, par. 41-43. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 24. Is-sentenza fil-kawża C-78/11, *op. cit.*, par. 16. Ara wkoll is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op. cit.*, par. 34. Il-Qorti żiedet fis-sentenza tagħha fil-kawżi konġunti C-131/04 u C-257/04, *op. cit.*, par. 52, li d-derogi minn dan id-dritt ma jistgħux isiru b'arranġament kuntrattwali.

([150]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 25. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op cit.*, par. 21. Is-sentenza fil-kawża C-486/08, *op. cit.*, para. 30; Is-sentenza fil-kawża C-214/10, *op cit.*, par. 31. Is-sentenza fil-kawża C-78/11, *op cit.*, par. 19. Is-sentenza fil-kawża C-194/12, *op. cit.*, para. 18; Is-sentenza fil-kawża C-178/15, *op. cit.* par. 23. Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.* par. 34.

([151]) Is-sentenza fil-kawża C-486/08, *op. cit.*, par. 29, Is-Sentenza fil-kawża C-78/11, *op. cit.*, par. 18, Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-229/11 u C-230/11, *op. cit.*, par. 22-23. Is-sentenza fil-kawża C-194/12, *op cit.*, par. 16. Is-sentenza fil-kawża C-415/12, *op cit.*, par. 29. Is-sentenza fil-kawża C-219/14, *op. cit.*, par. 28.

([152]) Is-sentenza fil-kawża C-173/99, *op. cit.*, par. 43. Is-sentenza fil-kawża C-342/01, *op cit.*, par. 29. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-131/04 u C-257/04, *op. cit.*, par. 48. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op cit.*, par. 18. Is-sentenza fil-kawża C-155/10, *op. cit.* par. 17. Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.* par. 19.

1. **Leave bil-ħlas annwali minimu ta' 4 ġimgħat**

Erba' ġimgħat ta' leave annwali bil-ħlas kull sena huwa l-provvediment minimu. Matul dak il-perjodu, "*ħaddiem għandu normalment jibbenefika minn mistrieħ effettiv, bl-intenzjoni ta' protezzjoni effikaċi tas-sigurtà tiegħu u tas-saħħa tiegħu*" ([153]).

L-intitolament ta' leave annwali huwa ta' erba' ġimgħat, li jfisser li l-ħaddiema jridu jinħelsu mill-obbligi tax-xogħol tagħhom għal erba' ġimgħat tal-kalendarju, irrispettivament minn jekk jaħdmux full-time jew part-time.

Meta l-erba' ġimgħat ta' leave annwali bil-ħlas jiġu konvertiti f'numru ta' jiem tax-xogħol li matulhom il-ħaddiem ikun meħlus mill-obbligi tiegħu tax-xogħol, "*il-kalkolu tad-drittijiet għal-leave annwali minimu bil-ħlas għandu, fis-sens tad-Direttiva 2003/88, isir skont il-ġranet jew is-sigħat u/jew il-frazzjonijiet ta' ġurnata jew ta' siegħa ta' xogħol li jitwettaq u li huma previsti fil-kuntratt ta' xogħol*" ([154]).

Il-Qorti ddeċidiet li "*għal dak li jirrigwarda l-kostituzzjoni tad-drittijiet għal leave mħallas, għandha ssir distinzjoni fir-rigward tal-perijodi li matulhom il-ħaddiem kien jaħdem skont ritmi ta' xogħol differenti, peress li n-numru ta' unitajiet ta' serħan annwali kkostitwiti skont in-numru ta' unitajiet ta' xogħol għandhom jiġu kkalkolati għal kull perijodu*" ([155]).

Fejn il-ħaddiema jaqilbu minn impjieg full-time għal part-time, il-Qorti ddeċidiet li ma jkunx kompatibbli mad-Direttiva li l-prinċipju ta' *pro rata temporis* jiġi applikat b'mod retrospettiv għad-dritt għal-leave annwali akkumulat matul perjodu ta' xogħol full-time billi dan ikun jinvolvi t-telf ta' xi drittijiet akkumulati ([156]). Għalhekk tnaqqis fis-sigħat tax-xogħol ma jistax inaqqas id-dritt għal-leave annwali li l-ħaddiem ikun diġà akkumula ([157]). Fis-sitwazzjoni kuntrarja fejn ħaddiem jaqleb minn part-time għal full-time, fi kwalunkwe każ irid jiġi kkalkulat intitolament ġdid għall-perjodu wara ż-żieda fis-sigħat tax-xogħol, skont il-prinċipju ta' *pro rata temporis* ([158]).

Id-Direttiva ma taffettwax id-dritt tal-Istati Membri li japplikaw dispożizzjonijiet li jkunu aktar favorevoli għall-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema ([159]), inkluż li jagħtu lill-ħaddiema aktar minn erba' ġimgħat ta' leave bil-ħlas kull sena. F'każijiet bħal dawn, l-Istati Membri jistgħu jistabbilixxu kundizzjonijiet differenti għall-intitolament għal u l-għoti tal-leave addizzjonali ([160]).

2. **Leave minimu għall-ħaddiema kollha, soġġett għall-ebda kundizzjoni**

L-Artikolu 7(1) jgħid li d-dritt għal-leave annwali bil-ħlas huwa mogħti lil kull ħaddiem. Il-Qorti sostniet li "kull ħaddiem" tinkludi l-ħaddiema li jkunu assenti mix-xogħol fuq leave tal-mard, għal żmien qasir jew twil, irrispettivament minn jekk fil-fatt ikunux ħadmu matul is-sena tal-leave ([161]).

Id-Direttiva tistipula li l-leave annwali bil-ħlas jingħata "*b'konformità mal-kondizzjonijiet għall-intitolament għal, u l-għoti ta', leave bħal dan stabbilit bil-leġiżlazzjoni nazzjonali u/jew bil-prattika*". Fl-istess waqt, il-Qorti sostniet li d-Direttiva tipprekludi lill-Istati Membri milli jillimitaw unilateralment l-intitolament għal-leave annwali bil-ħlas mogħti lill-ħaddiema kollha billi japplikaw kundizzjonijiet li fil-prattika jimpedixxu lil ċerti ħaddiema milli jibbenefikaw minnu ([162]). Pereżempju, il-Qorti sostniet li l-Istati Membri ma jistgħux jimponu fuq il-ħaddiema l-kundizzjoni ta' perjodu ta' 13-il ġimgħa ta' impjieg mhux interrott mal-istess impjegatur qabel ma jakkumulaw il-liv ([163]). Bl-istess mod, l-Istati Membri ma jistgħux jimponu kundizzjonijiet li jagħmluha impossibbli għal ċerti ħaddiema li jeżerċitaw id-dritt tagħhom għal-leave annwali bil-ħlas ([164]).

([153]) Is-sentenza fil-kawża C-173/99, *op cit.*, par. 44. Is-sentenza fil-kawża C- 342/01, *op. cit.*, para. 30; Is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op. cit.*, par. 29.
([154]) Is-Sentenza fil-kawża C-219/14, *op. cit.*, par 32.
([155]) Imsemmija wkoll fis-sentenza fil-kawża C-219/14, *op. cit.*, par 35.
([156]) Is-sentenza fil-kawża C-486/08, *op. cit.*, par. 32-34. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-229/11 u C-230/11, *op. cit.*, par. 35. Is-sentenza fil-kawża C-219/14, *op. cit.*, par. 37.
([157]) Is-sentenza fil-kawża C-486/08, *op cit.*, par. 32. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-229/11 u C-230/11, *op. cit.*, par. 35. Is-sentenza fil-kawża C-415/12, op. cit., par. 30. Is-Sentenza fil-kawża C-219/14, *op. cit.*, par 34.
([158]) Is-sentenza fil-kawża C-219/14, *op. cit.*, par. 38 u 44.
([159]) Is-sentenza fil-kawża C-342/01, *op. cit.*, par. 43.
([160]) Is-sentenza fil-kawża C-282/10, *op. cit.*, par. 47-48. Is-sentenza fil-kawża C-337/10, *op. cit.*, par. 34-37.
([161]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 40.
([162]) Is-sentenza fil-kawża C-173/99, *op. cit.*, par. 48-53. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, para 28.
([163]) Is-sentenza fil-kawża C-173/99, *op. cit.*, par. 64. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, para 28.
([164]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 48. Is-sentenza fil-kawża C-155/10, *op cit.*, par. 26. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op cit.*, par. 17. Is-sentenza fil-kawża C-118/13, *op. cit.*, par. 16.

L-Istati Membri madankollu għandhom xi libertà li jirregolaw il-mod kif jiġi eżerċitat id-dritt għal-leave annwali bil-ħlas. Dan jista' jinkludi, pereżempju, "*l-ippjanar tal-perijodi tal-liv, l-obbligu tal-ħaddiem li jinforma minn qabel lil min iħaddmu dwar il-perijodu tal-liv li huwa jkollu l-intenzjoni li jieħu, l-impożizzjoni ta' perijodu minimu ta' xogħol qabel ma jkun jista' jittieħed il-liv, il-kriterji għall-kalkolu proporzjonali tad-dritt għal-liv annwali meta r-relazzjoni tal-impjieg tkun ta' inqas minn sena, eċċ*" ([165]).

— *Intitolament għal u għoti tal-leave fil-perjodu bikri tal-impjieg*

Filwaqt li l-Istati Membri jistgħu, pereżempju, jorganizzaw il-mod li bih il-ħaddiema jistgħu jieħdu l-leave li għalih għandhom dritt matul l-ewwel ġimgħat tal-attività tagħhom ([166]), huma ma jistgħux jimponu perjodu minimu ta' xogħol mhux interrott għall-istess impjegatur qabel ma l-ħaddiema jkunu intitolati għal-leave annwali bil-ħlas ([167]).

— *L-iskedar tal-liv*

Id-Direttiva ma tirregolax l-iskedar tal-leave annwali bil-ħlas. Dan huwa mħolli għal-liġi nazzjonali, ftehimiet jew prattiċi kollettivi. Madankollu, kif spjegat hawn isfel, hija tistipula li ħaddiem li ma jkunx jista' jieħu l-leave ippjanat minħabba perjodu konfliġġenti ieħor ta' leave (leave tal-mard, leave tal-maternità jew perjodu ieħor ta' leave li l-għan tiegħu jkun differenti minn dak tad-dritt għal-leave annwali), huwa intitolat li jieħu dak il-leave annwali f'ħin ieħor, jekk ikun meħtieġ barra l-perjodu ta' referenza korrispondenti ([168]), b'ċerti limiti għall-perjodu ta' trasferiment fil-każ ta' leave tal-mard għal żmien twil ([169]).

— *Trasferiment u telf possibbli tal-liv*

Bl-istess mod, il-liġi nazzjonali tista' tistabbilixxi kundizzjonijiet għall-eżerċizzju tad-dritt għal-leave annwali bil-ħlas, inklużi l-kundizzjonijiet għat-trasferiment fi tmiem is-sena tal-leave.

Rigward it-trasferiment, il-Qorti sostniet li "*filwaqt li l-effett pożittiv ta' dan il-leave annwali mħallas għas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiem jinħass b'mod sħiħ jekk jittieħed fis-sena prevista għal dan il-għan, jiġifieri matul is-sena kurrenti, l-importanza ta' dan iż-żmien ta' mistrieħ f'dan ir-rigward ma tintilifx jekk jittieħed matul perijodu sussegwenti*" ([170]).

Il-Qorti elaborat dwar il-ħtieġa li jiġi pprovdut għat-trasferiment jekk il-ħaddiem li d-dritt tiegħu għal-leave annwali jintilef ma jkunx kellu l-opportunità li jeżerċita dak id-dritt ([171]). Il-Qorti sostniet li t-trasferiment huwa inevitabbli meta perjodi ta' leave iggarantiti mid-dritt tal-UE ([172]) jaħbtu ma' xulxin, u fil-każ ta' leave tal-mard ([173]).

It-telf tal-intitolament għal-leave huwa għaldaqstant limitat għal każijiet li fihom il-ħaddiem fil-fatt ikun kellu l-opportunità li jeżerċita dak id-dritt. Pereżempju, ma jistax jispiċċa fit-tmiem tal-perjodu ta' referenza stabbilit mil-liġi nazzjonali jekk il-ħaddiem kien fuq leave tal-mard is-sena tal-leave kollha jew parti minnha u ma kellux l-opportunità li jieħu l-leave annwali ([174]), ħlief għall-eċċezzjoni ammessa mill-Qorti li tippermetti li l-perjodu ta' trasferiment jkun limitat fil-każ ta' leave tal-mard għal żmien twil (ara l-Parti C).

([165]) Is-sottomissjoni tal-Kummissjoni fil-kawża C-173/99 li ssir referenza għaliha fl-Opinjoni tal-Avukat Ġenerali Tizzano tat-8 ta' February 2001, *The Queen* vs *Secretary of State for Trade and Industry, ex parte Broadcasting, Entertainment, Cinematographic and Theatre Union (BECTU)*, C-173/99, ECLI:EU:C:2001:81, par. 34 u fl-Opinjoni tal-Avukat Ġenerali Trstenjak tas-16 ta' Ġunju 2011, *Williams et* vs *British Airways plc*, C-155/10, ECLI:EU:C:2011:403, par. 37.
([166]) 171 Is-sentenza fil-kawża C-173/99, *op. cit.*, para. 61.
([167]) Is-sentenza fil-kawża C-173/99, op cit., par. 64.
([168]) Is-sentenza fil-kawża C-194/12, *op. cit.*.
([169]) Is-sentenza fil-kawża C-214/10, *op. cit.*
([170]) Is-sentenza fil-kawża C-178/15, *op cit.*, par. 33. Ara wkoll is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op. cit.*, par. 30. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 30. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op. cit.*, par. 24.
([171]) Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op cit.*, par. 19. Is-sentenza fil-kawża C-178/15, *op. cit.* par. 22.
([172]) Is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op. cit.*, par 24.
([173]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*
([174]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 43 u 55; Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op. cit.*, par. 19.

3. Ħlas matul il-leave annwali

Il-Qorti ssottolinjat li "*id-direttiva tittratta d-dritt għal leave annwali u d-dritt li jinkiseb ħlas f'dan ir-rigward bħala li jikkostitwixxu ż-żewġ naħat ta' dritt wieħed*", billi l-għan tal-ħlas matul il-leave annwali huwa "*sabiex jippermetti lill-ħaddiem jieħu effettivament il-leave li għalih huwa għandu d-dritt*" ([175]). B'riżultat ta' dan hija qieset li "*l-għan li jiġi rremunerat dan il-leave huwa li l-ħaddiem, matul l-imsemmi leave, jitqiegħed f'sitwazzjoni li hija, fir-rigward tas-salarju, paragunabbli mal-perijodi tax-xogħol*" ([176]).

Il-ħaddiem "*għandu jirċievi r-remunerazzjoni normali għal dan il-perijodu ta' mistrieħ*" ([177]) u "*it-tnaqqis tar-remunerazzjoni ta' ħaddiem fuq il-bażi tal-leave annwali mħallas tiegħu, li jista' jiskoraġġih milli jeżerċita effettivament id-dritt tiegħu għal dan il-leave, huwa kuntrarju għall-għan segwit mill-Artikolu 7*" ([178]), iż-żmien meta jsir it-tnaqqis huwa irrilevanti ([179]).

Il-Qorti sostniet li ħlasijiet għal-leave annwali fil-forma ta' pagamenti parzjali mifruxa fuq il-perjodu ta' xogħol annwali mhumiex kompatibbli mad-Direttiva. Hija saħqet li l-ħlasijiet għandhom isiru għal perjodu speċifiku li fih il-ħaddiem effettivament jieħu l-mistrieħ ([180]): il-punt li fih isir il-ħlas għal-leave annwali jrid ipoġġi lill-ħaddiem, matul dak il-leave, f'sitwazzjoni li tkun paragunabbli mal-perjodi ta' xogħol f'dak li jikkonċerna r-remunerazzjoni ([181]).

Fejn il-ħlas ikun magħmul minn diversi komponenti, il-Qorti qieset li hija meħtieġa analiżi speċifika sabiex tiġi determinata "*ir-remunerazzjoni regolari u għalhekk tal-ammont li l-ħaddiem għandu dritt għalih matul il-leave annwali tiegħu*" ([182]). Il-Qorti sostniet li l-komponenti tar-remunerazzjoni totali relatati mal-istatus professjonali u personali tal-ħaddiem iridu jitħallsu matul il-leave annwali bil-ħlas. Hija tat l-eżempju tal-allowances relatati mal-anzjanità, it-tul tas-servizz u mal-kwalifika professjonali ([183]).

Jekk l-allowances ikunu marbuta intrinsikament mat-twettiq ta' kompiti meħtieġa mill-kuntratt ta' impjieg tal-ħaddiem u jkunu kkalkulati bħala parti mir-remunerazzjoni totali tal-ħaddiem, huma jridu jiġu kkunsidrati fir-remunerazzjoni li l-ħaddiem ikun intitolat għaliha matul il-leave annwali ([184]). Bl-istess mod, il-kummissjoni riċevuta għat-twettiq ta' kompiti meħtieġa mill-kuntratt ta' impjieg, bħal kummissjoni fuq il-bejgħ, trid tiġi kkunsidrata fil-kalkolu tar-remunerazzjoni ([185]). Huma l-qrati nazzjonali li jridu jivvalutaw il-perjodu ta' referenza meqjus bħala rappreżentattiv għall-kalkolu tal-komponent medju pagabbli għal-leave annwali ([186]).

Madankollu, ma hemmx għalfejn jiġu kkunsidrati elementi tar-remunerazzjoni maħsuba sabiex ikopru esklussivament "*spejjeż okkażjonali jew inċidentali li jinqalgħu b'rabta mal-eżekuzzjoni tal-kompiti tal-ħaddiem skont il-kuntratt ta' xogħol tiegħu*" ([187]).

4. Effett dirett tad-dritt għal-leave annwali bil-ħlas

Il-Qorti sostniet li l-Artikolu 7 jissodisfa l-kriterji għal effett dirett, billi huwa mingħajr kundizzjonijiet, inekwivokali u preċiż ([188]). Dan ifisser li, jekk Stat Membru jkun naqas milli jittrasponi din id-dispożizzjoni fil-liġi nazzjonali jew ikun ittrasponiha ħażin, individwu jista' jmur quddiem il-qrati nazzjonali sabiex jinforza l-intitolament għall-ħlas ta' mill-anqas erba' ġimgħat leave annwali kontra l-Istat jew korpi pubbliċi, fil-kapaċità tagħhom jew bħala impjegaturi jew bħala awtoritajiet pubbliċi ([189]).

([175]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-131/04 u C-257/04, *op. cit.*, par. 49 u 58; Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 60. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 17.
([176]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-131/04 u C-257/04, *op. cit.*, par. 58-59.
([177]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-131/04 u C-257/04, *op. cit.*, par. 50. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 58. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 16.
([178]) Is-sentenza fil-kawża C-155/10, *op cit.*, par. 21. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.* par. 23.
([179]) Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 23.
([180]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-131/04 u C-257/04, *op. cit.*, par. 63.
([181]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-131/04 u C-257/04, *op. cit.*, par. 59-63.
([182]) Is-Sentenza fil-kawża C-155/10, *op. cit.*, par 22. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 27.
([183]) Is-sentenza fil-kawża C-155/10, *op cit.*, par. 27. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 30.
([184]) Is-sentenza fil-kawża C-155/10, *op cit.*, par. 24. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 29.
([185]) Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 32-33.
([186]) Is-sentenza fil-kawża C-155/10, *op cit.*, par. 26. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 34.
([187]) Is-sentenza fil-kawża C-155/10, *op. cit.* par. 25. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op. cit.*, par. 31.
([188]) Is-sentenza fil-kawża C-282/10, *op. cit.*, par. 33-35.
([189]) Is-sentenza fil-kawża C-282/10, *op. cit.*, par. 34-39.

Filwaqt li normalment ma huwiex possibbli jiġi invokat l-"effett dirett" ta' direttiva fi proċedimenti bejn partijiet privati, l-imħallfin nazzjonali jibqgħu obbligati li jinterpretaw il-leġiżlazzjoni nazzjonali, safejn ikun possibbli, b'konformità mad-dritt għal-leave annwali stabbilit fid-Direttiva ([190]).

Il-Kummissjoni tiġbed l-attenzjoni għall-fatt li l-"effett dirett orizzontali", jiġifieri l-"effett dirett" fi proċedimenti bejn partijiet privati, xorta jista' jiġi milqugħ mill-Qorti b'kont meħud tal-Artikolu 31(2) tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea u l-kwalifika tad-dritt għal-leave annwali bil-ħlas bħala prinċipju partikolarment importanti tal-liġi soċjali Komunitarja u tal-Unjoni Ewropea ([191]). Dan jimponi fuq il-qrati nazzjonali l-obbligu li jassiguraw l-effettività sħiħa ta' dak il-prinċipju, inkluż billi, jekk ikun meħtieġ, ma tiġix applikata kwalunkwe dispożizzjoni tal-leġiżlazzjoni nazzjonali li tmur kontra dak il-prinċipju ([192]).

Fi kwalunkwe każ, il-parti li tkun sofriet id-dannu minħabba li l-liġi domestika ma tikkonformax mad-Direttiva, tista' titlob rimedju għat-telf jew id-dannu kkawżat mill-Istat u tikseb id-dritt għal kumpens għat-telf imġarrab taħt ċerti kundizzjonijiet li għandhom jiġu eżaminati mill-qrati nazzjonali ([193]).

B. *Intitolament għal benefiċċju minflok il-leave annwali bil-ħlas*

L-Artikolu 7(2) jistipula li:

"2. *Il-perjodu minimu ta' leave annwali bil-ħlas ma jistax ikun mibdul b'pagament ta' benefiċċji bħala kumpens, apparti minn meta r-relazzjoni tal-impjieg tkun ġiet itterminata.*"

1. **L-intitolament għal benefiċċji bħala kumpens**

Id-Direttiva tippermetti benefiċċji bħala kumpens għal-leave annwali bil-ħlas li l-ħaddiem ikun intitolat għalih fid-data li jintemm l-impjieg u li ma jkunx ittieħed ([194]).

L-għan tal-benefiċċju bħala kumpens minflok l-intitolamenti pendenti għal-leave annwali huwa li jevita li t-terminazzjoni tar-relazzjoni ta' impjieg, billi ma jagħmilhiex aktar possibbli li jittieħed il-leave annwali bil-ħlas, twassal biex "*kull użu mill-ħaddiem ta' dan id-dritt, anki f'forma pekunjarja, ma jiġix eskluż*" ([195]).

Hemm stabbiliti żewġ kundizzjonijiet għall-intitolament għal benefiċċju bħala kumpens: "*minn naħa, li r-relazzjoni ta' impjieg tkun intemmet, min-naħa l-oħra, li l-ħaddiem ma jkunx ħa l-leave annwali kollu li għalih huwa kien intitolat fid-data meta din ir-relazzjoni ntemmet.*" ([194]). Id-Direttiva ma timponi l-ebda kundizzjoni addizzjonali. B'mod partikolari, il-Qorti ddeċidiet li ma għandha tkun meħtieġa l-ebda applikazzjoni minn qabel ([196]).

([190]) Is-sentenza tad-19 ta' Jannar 2010, *Seda Kücükdeveci* vs *Swedex GmbH & Co. KG*, C-555/07, ECLI:EU:C:2010:21, par. 47-48.

([191]) Is-sentenza fil-kawża C-173/99, *op cit.*, par. 43. Is-sentenza fil-kawża C-342/01, op. cit. par. 29. Is-sentenza fil-każijiet konġunti C-131/04 u C-257/04, op. cit., para. 48; Is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op cit.*, par. 28. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 22. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op cit.*, par. 18. Is-sentenza fil-kawża C-486/08, *op cit.*, par. 28. Is-sentenza fil-kawża C-155/10, *op cit.*, par. 17. Is-sentenza fil-kawża C-214/10, *op cit.*, par. 23. Is-sentenza fil-kawża C-282/10, *op cit.*, par. 16. Is-sentenza fil-kawża C-337/10, *op cit.*, par. 28. Is-sentenza fil-kawża C-78/11, *op cit.*, par. 16. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-229/11 u C-230/11, *op. cit.*, par. 22. Id-digriet fil-kawża C-194/12, *op. cit.*, par. 16. Id-digriet fil-kawża C-415/12, *op. cit.*, par. 27. Is-sentenza fil-kawża C-539/12, *op cit.*, par. 14. Is-sentenza fil-kawża C-118/13, *op cit.*, par. 15. Is-sentenza fil-kawża C-219/14, *op. cit.*, para. 26; Is-sentenza fil-kawża C-178/15, *op cit.*, par. 19. Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.*, par. 25.

([192]) Is-sentenza fil-kawża C-555/07, *op. cit*, paras. 50-51.

([193]) Is-sentenza fil-kawża C-282/10, *op. cit.*, par. 43, li tirreferi direttament għas-sentenza tad-19 ta' Novembru 1991, *Andrea Francovich u Danila Bonifaci et.* vs *ir-Repubblika Taljana*, il-kawżi konġunti C-6/90 u C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428.

([194]) Is-sentenza fil-kawża C-118/13, *op cit.*, par. 23. Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.*, par. 27.

([195]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 56. Is-sentenza fil-kawża C-337/10, *op cit.*, par. 29. Is-sentenza fil-kawża C-118/13, *op cit.*, par. 17; Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.*, par. 26.

([196]) Is-sentenza fil-kawża C-118/13, *op. cit.*, par. 27-28.

Kif enfasizzat il-Qorti, huwa biss fejn l-impjieg ikun ġie tterminat li l-Artikolu 7(2) jippermetti kumpens minflok il-leave annwali bil-ħlas: ħaddiem għandu normalment jibbenefika minn mistrieħ effettiv, bl-intenzjoni ta' protezzjoni effikaċi tas-sigurtà tiegħu u tas-saħħa tiegħu ([197]). B'kuntrast, "*il-possibbiltà ta' kumpens finanzjarju għal-leave annwali minimu trasferit joħloq inċentiv, inkompatibbli mal-iskop ta' din id-Direttiva, li dak li jkun jirrinunzja għal-leave ta' mistrieħ jew li jagħmel b'mod li l-ħaddiema jirrinunzjaw għal dan*" ([198]).

Jekk il-kuntratt ma jkunx intemm, ma jistax jitħallas benefiċċju bħala kumpens. Huwa irrilevanti jekk il-ħaddiem ma jkunx tħalla jieħu l-leave annwali għal raġunijiet relatati mal-produzzjoni jew l-organizzazzjoni tal-impriża ([199]).

Jekk il-kuntratt ikun intemm, ir-raġuni għat-terminazzjoni tiegħu hija irrilevanti ([200]). Sabiex tkun assigurata l-effettività ta' din id-dispożizzjoni tad-Direttiva, benefiċċju minflok il-leave annwali bil-ħlas ikun dovut ukoll jekk il-ħaddiem ikun talab li jittermina r-relazzjoni ta' impjieg ([201]), jirtira ([202]) jew saħansitra jmut ([203]).

2. **L-ammont tal-benefiċċju**

Id-Direttiva ma tistabbilix kif għandu jiġi kkalkulat il-benefiċċju minflok il-perjodu minimu ta' leave annwali bil-ħlas.

Il-Qorti madankollu ddeċidiet li l-Istati Membri jridu jassiguraw li l-kundizzjonijiet stabbiliti mil-liġi nazzjonali jqisu l-limiti li joħorġu mid-Direttiva nnifisha. Huma jridu jesiġu li l-benefiċċju bħala kumpens "*jiġi kkalkolat b'mod li l-imsemmi ħaddiem ikun f'sitwazzjoni paragunabbli ma' dik li huwa kien ikun kieku eżerċita l-imsemmi dritt matul il-perijodu tar-relazzjoni ta' impjieg tiegħu*" ([204]). Dan ifisser li r-remunerazzjoni normali tal-ħaddiem, li normalment trid tkompli matul il-leave annwali, hija deċiżiva ([205]) fil-kalkolu tal-benefiċċju bħala kumpens għal-leave annwali mhux meħud sat-tmiem tar-relazzjoni ta' impjieg ([206]).

3. **Intitolament għal leave addizzjonali**

Jekk l-Istati Membri jipprovdu għal perjodu addizzjonali ta' leave annwali li jaqbeż l-4 ġimgħat mitluba mid-Direttiva, huma jistgħu jiddeċiedu jekk jipprovdux jew le benefiċċju bħala kumpens lill-ħaddiema li ma jkunux tħallew jieħdu dak il-leave matul ir-relazzjoni ta' impjieg tagħhom u jistgħu jistabbilixxu l-kundizzjonijiet ta' dak l-intitolament addizzjonali ([207]).

C. ***L-interazzjoni bejn il-leave annwali bil-ħlas u tipi oħra ta' leave***

Il-Qorti sostniet li "*leave ggarantit bid-dritt komunitarju ma jistax jeffettwa d-dritt li jittieħed leave ieħor iggarantit b'dan id-dritt*" ([208]), inkluż eventwalment, fil-każ tal-aggregazzjoni ta' diversi perjodi ta' leave, it-trasferiment inevitabbli tal-leave annwali jew parti minnu għas-sena ta' wara ([209]).

Fil-każ ta' drittijiet għal-leave irregolati mil-liġi nazzjonali, il-Qorti sostniet li l-għan tal-leave għandu jiġi valutat sabiex jinstiltu konklużjonijiet dwar il-koinċidenza eventwali ma' leave annwali bil-ħlas.

([197]) Is-sentenza fil-kawża C-173/99, *op cit.*, par. 44. Is-sentenza fil-kawża C-342/01, *op. cit.*, par. 29-30. Is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op cit.*, par. 29. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 23. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op cit.*, par. 20. Is-sentenza fil-kawża C-486/08, *op. cit.*, par. 31.
([198]) Is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op. cit.*, par. 32.
([199]) Is-sentenza fil-kawża C-194/12, *op. cit.*, par. 28-29.
([200]) Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.*, par. 28.
([201]) Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.*, par. 29.
([202]) Is-sentenza fil-kawża C-337/10, *op. cit.*, par. 31.
([203]) Is-sentenza fil-kawża C-118/13, *op. cit.*, par. 24.
([204]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 57-60.
([205]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-229/11 u C-230/11, *op. cit.*, par. 25.
([206]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 61.
([207]) Is-sentenza fil-kawża C-337/10, *op. cit.*, par. 36-37. Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.*, par. 39.
([208]) Is-sentenza tal-14 ta' April 2005, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej* v *Il-Gran Dukat tal-Lussemburgu,* C-519/03, ECLI:EU:C:2005:234, para. 33; Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 26.
([209]) Is-sentenza fil-kawża C-519/03, *op cit.*, par. 33. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 26.

1. **Leave tal-maternità**

Il-Qorti sostniet li l-għanijiet tal-leave tal-maternità u tal-leave annwali bil-ħlas huma differenti: l-ewwel wieħed għandu l-għan li jipproteġi l-kundizzjoni bijoloġika tal-mara waqt u wara t-tqala u li jipproteġi r-relazzjoni speċjali bejn mara u t-tarbija tagħha fil-perjodu ta' wara t-twelid ([210]). Din l-interpretazzjoni hija meqjusa neċessarja "*sabiex tiġi żgurata l-osservanza tad-drittijiet marbuta mal-kuntratt ta' xogħol ta' ħaddiema fil-każ ta' leave tal-maternità*" ([211]).

Għalhekk "*impjegata trid tkun tista' tieħu l-leaveannwali tagħha matul perjodu li ma jkunx il-perjodu tal-leave tal-maternità, inkluż f'każ fejn il-perjodu tal-leave tal-maternità jaħbat mal-perjodu ġenerali ta' leave annwali stabbilit, permezz ta' ftehim kollettiv, għall-forza tax-xogħol sħiħa*" ([212]). Din il-formulazzjoni tissuġġerixxi li dan huwa prinċipju assolut, u li, b'differenza mis-sitwazzjoni tal-leave tal-mard (ara aktar 'l isfel), it-trasferiment tal-leave annwali bil-ħlas ma jistax jiġi limitat. Fil-fatt, il-Qorti saħqet li "*leave ggarantit bid-dritt komunitarju ma jistax jeffettwa d-dritt li jittieħed leave ieħor iggarantit b'dan id-dritt*" ([213]).

Fid-dawl tad-direttiva li tipproteġi ħaddiema nisa tqal u ħaddiema nisa li welldu reċentement jew li qed ireddgħu ([214]), il-Qorti żiedet li dan japplika mhux biss għal-leave bil-ħlas annwali minimu ta' erba' ġimgħat, iżda wkoll għal kwalunkwe leave addizzjonali previst mil-liġi nazzjonali. ([215]).

2. **Leave tal-ġenituri u tipi oħra ta' leave protetti mid-dritt tal-UE**

Jekk jiġu introdotti forom oħra ta' leave fid-dritt tal-UE, il-Kummissjoni tqis li jkun japplika l-prinċipju stabbilit mill-Qorti li "*leave ggarantit bid-dritt tal-Komunità ma jistax jeffettwa d-dritt li jittieħed leave ieħor iggarantit b'dan id-dritt*" ([216]). Jekk perjodi ta' tipi differenti ta' leave protetti mid-dritt tal-UE jaħbtu flimkien, dan jista' jinvolvi t-trasferiment tal-leave annwali, jew ta' parti minnu, għas-sena ta' wara.

3. **Leave tal-mard**

B'kuntrast mad-dritt għal-leave tal-maternità, id-dritt għal-leave tal-mard u l-kundizzjonijiet għall-eżerċizzju ta' dak id-dritt ma humiex regolati bid-dritt tal-UE. Madankollu l-Qorti tistabbilixxi limiti għal-liġi nazzjonali, meta l-leave annwali bil-ħlas u l-leave tal-mard jaħbtu flimkien.

Dan jibni fuq l-għanijiet differenti tat-tnejn. L-għan tad-dritt għal-leave annwali bil-ħlas huwa li jippermetti lill-ħaddiem li jistrieħ u jgawdi perjodu ta' rilassament u divertiment. L-għan tad-dritt għal-leave tal-mard huwa li jippermetti lill-ħaddiem jirkupra minn marda li ma tkunx ħallietu jkun tajjeb għax-xogħol ([217]).

a. *L-intitolament fil-każ tal-leave tal-mard*

Kif intqal aktar 'il fuq, il-ħaddiema li jkunu fuq leave tal-mard jibqgħu intitolati li jakkumulaw il-leave annwali bil-ħlas, billi ma hijiex kundizzjoni tal-leave annwali bil-ħlas li l-ħaddiem irid ikun ħadem matul il-perjodu ta' referenza ([218]).

b. *L-eżerċizzju tad-dritt fil-każ tal-leave tal-mard*

Il-Qorti sostniet b'mod ċar li huwa l-Istat Membru li jrid jiddeċiedi jekk jawtorizzax jew jipprojbix it-teħid ta' leave annwali matul perjodu ta' leave tal-mard ([219]).

([210]) Is-sentenza fil-kawża C-342/01, *op. cit.*, par. 32.
([211]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 27.
([212]) Is-sentenza fil-kawża C-342/01, *op. cit.*, par. 41.
([213]) Is-Sentenza fil-kawża C-342/01, *op. cit.*, par. 32-33. Is-sentenza fil-kawża C-519/03, *op cit.*, par. 33. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 26. Is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op. cit.*, par. 24.
([214]) Id-Direttiva tal-Kunsill 92/85/KEE tad-19 ta' Ottubru 1992 dwar l-introduzzjoni ta' miżuri biex jinkoraġġixxu t-titjib fis-saħħa u s-sigurtà fuq il-post tax-xogħol għall-ħaddiema nisa tqal u ħaddiema li welldu reċentement, jew li qed ireddgħu, ĠU L 348, 28.11.1992, p. 1.
([215]) Is-sentenza fil-kawża C-342/01, *op. cit.*, par. 45.
([216]) Is-sentenza fil-kawża C-519/03, *op cit.*, par. 33. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 26.
([217]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 25. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op cit.*, par. 21. Is-sentenza fil-kawża C-78/11, *op cit.*, par. 19. Is-sentenza fil-kawża C-194/12, *op cit.*, par. 19. Is-sentenza fil-kawża C-178/15, *op. cit.*, par. 25.
([218]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 41. Is-sentenza fil-kawża C-282/10, *op cit.*, par. 20. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-229/11 u C-230/11, *op. cit.*, par. 24.
([219]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 28-31; Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op. cit.*, par. 25.

Madankollu, jekk il-ħaddiem ma jkunx jixtieq jieħu l-leave annwali matul dak il-perjodu, il-leave annwali għandu jingħata għal perjodu differenti ([220]). B'mod partikolari, dan ifisser li ħaddiem li jkun fuq leave tal-mard waqt perjodu ta' leave annwali ppjanat, għandu d-dritt li jieħu dak il-leave annwali fi żmien differenti, fuq talba tiegħu jew tagħha ([221]), irrispettivament minn jekk il-leave tal-mard jibdiex qabel jew matul il-leave annwali mħallas ippjanat ([222]).

Filwaqt li l-interessi tal-impjegatur jistgħu jiġu kkunsidrati fl-iskedar tal-leave tal-ħaddiem, ma jistgħux jinxteħtu dubji dwar l-intitolament għal-leave annwali f'data aktar tard ([223]). Għalhekk l-impjegatur irid jagħti lill-ħaddiem perjodu differenti ta' leave annwali kompatibbli ma' dawk l-interessi, mingħajr ma jeskludi minn qabel perjodu barra l-perjodu ta' referenza għal-leave annwali inkwistjoni ([224]).

c. *Trasferiment fil-każ tal-leave tal-mard*

Fejn il-ħaddiem ikun kien marid matul is-sena tal-leave kollha jew parti minnha, jista' jkun li ma jkunx seta' jieħu l-leave annwali bil-ħlas, għalkemm xorta waħda kien intitolat għalih.

Kif intqal aktar 'il fuq, filwaqt li l-Qorti sostniet li "*l-effett pożittiv ta' dan il-leave annwali mħallas għas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiem jinħass b'mod sħiħ jekk jittieħed fis-sena prevista għal dan il-għan, jiġifieri matul is-sena kurrenti*", hija madankollu tal-opinjoni li dak il-perjodu ta' dan iż-żmien ma jkunx intilef jekk jittieħed matul perijodu sussegwenti ([225]). Għalhekk, fejn ħaddiem li jkun kien fuq leave tal-mard għas-sena tal-leave kollha jew parti minnha ma jkunx kellu l-opportunità li jieħu l-leave annwali bil-ħlas, il-Qorti sostniet li d-dritt għal-leave annwali bil-ħlas ma jistax jispiċċa fit-tmiem tal-perjodu ta' referenza ([226]) iżda li l-ħaddiem għandu jitħalla jittrasferih, billi jekk ikun meħtieġ jiskedah barra l-perjodu ta' referenza għal-leave annwali ([227]).

L-Istati Membri jistgħu jillimitaw il-perjodu li fih jista' jiġi trasferit il-leave annwali bil-ħlas ([228]). Il-Qorti rrikonoxxiet li d-dritt għall-akkumulazzjoni tal-intitolamenti għal-leave annwali bil-ħlas miksuba matul l-inkapaċità għax-xogħol mhuwiex mingħajr limitu ([228]).

Madankollu, il-Qorti sostniet ukoll li "*kull perijodu ta' trasferiment tal-leave għandu jkun sostanzjalment itwal mit-tul tal-perijodu ta' referenza li għalih ingħata*" ([229]). Għalhekk hija sostniet li perjodu ta' 9 xhur għat-trasferiment, jiġifieri iqsar mill-perjodu ta' referenza li għalih jirreferi, ma kienx jassigura l-effett pożittiv tal-leave annwali bil-ħlas bħala perjodu ta' serħan u għalhekk ma setax jintuża sabiex tiġi determinata l-iskadenza tal-intitolament għal-leave annwali bil-ħlas ([230]). B'kuntrast, hija aċċettat perjodu ta' trasferiment ta' 15-il xahar ([231]).

d. *Benefiċċju bħala kumpens fil-każ ta' leave tal-mard sakemm tintemm ir-relazzjoni ta' impjieg*

Fil-każ ta' ħaddiem li jkun fuq leave tal-mard għas-sena tal-leave kollha jew parti minnha u/jew ta' perjodu ta' trasferiment sakemm jintemm l-impjieg, il-Qorti sostniet li mhuwiex kompatibbli mal-Artikolu 7(2) li jiġi prekluż il-pagament ta' benefiċċju bħala kumpens għal-leave annwali bil-ħlas li ma jkunx ittieħed ([232]).

4. **Tipi oħra ta' leave fuq livell nazzjonali**

Fejn il-ħaddiema jkunu intitolati għal forom oħra ta' leave taħt il-leġiżlazzjoni nazzjonali, l-għan tal-leave huwa l-fattur determinanti sabiex jiġi deċiż kif għandha tiġi mmaniġġata kwalunkwe koinċidenza tal-leaave annwali bil-ħlas.

([220]) Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op. cit.*, par. 25.
([221]) Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op cit.*, par. 22. Is-sentenza fil-kawża C-78/11, *op cit.*, par. 20. Is-sentenza fil-kawża C-194/12, *op cit.*, par. 19. Is-sentenza fil-kawża C-178/15, *op. cit.*, par. 26.
([222]) Is-sentenza fil-kawża C-78/11, *op. cit.*, par. 21.
([223]) Is-sentenza fil-kawża C-194/12, *op. cit.*, par. 24.
([224]) Is-sentenza fil-kawża C-78/11, *op cit.*, par. 23. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op cit.*, par. 23. Is-sentenza fil-kawża C-194/12, *op. cit.*, par. 23.
([225]) Is-sentenza fil-kawża C-124/05, *op. cit.*, par. 30.
([226]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 38-49. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op. cit.*, par. 19.
([227]) Is-sentenza fil-kawża C-78/11, *op cit.*, par. 23. Is-sentenza fil-kawża C-277/08, *op. cit.*, par. 23.
([228]) Is-sentenza fil-kawża C-214/10, *op. cit.*, par. 28-35.
([229]) Is-sentenza fil-kawża C-214/10 *op. cit.*, par. 38-40.
([230]) Is-sentenza fil-kawża C-337/10, *op. cit.*, par. 41-43. Is-sentenza fil-kawża C-214/10, *op. cit.*, par. 38.
([231]) Is-sentenza fil-kawża C-214/10, *op cit.*, par. 44.
([232]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-350/06 u C-520/06, *op. cit.*, par. 62. Is-sentenza fil-kawża C-337/10, *op cit.*, par. 30. Is-sentenza fil-kawża C-341/15, *op. cit.*, par. 31.

Fil-każ tal-"leave ta' konvalexxenza", il-Qorti sostniet li l-konsiderazzjonijiet imsemmija għal-leave tal-mard kienu japplikaw, u stabbiliet il-prinċipju li fejn l-għanijiet tal-leave mogħti fuq livell nazzjonali u dawk tal-leave annwali bil-ħlas ikunu differenti, hemm obbligu li l-ħaddiem ikkonċernat jingħata perjodu differenti ta' leave annwali ([233]).

Madankollu l-Qorti qieset li fil-każ ta' tip speċifiku ta' leave mogħti bil-liġi nazzjonali, huma l-qrati nazzjonali li jridu jiddeċiedu jekk l-għan ta' dak id-dritt kienx differenti mill-għan tad-dritt għal-leave annwali bil-ħlas, kif interpretat mill-Qorti u fid-dawl tal-gwida tagħha u l-fatturi fuq livell nazzjonali li jirregolaw l-għoti tal-leave ([234]).

VIII. **XOGĦOL TA' BILLEJL, XOGĦOL BIX-SHIFT U MUDELLI TAX-XOGĦOL**

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tirrikonoxxi n-natura partikolari tax-xogħol ta' billejl u ta' ċerti forom tqal ta' organizzazzjoni tax-xogħol ([235]). Minbarra d-dispożizzjonijiet ġenerali dwar il-perjodi ta' serħan u l-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa, id-Direttiva għalhekk tinkludi dispożizzjonijiet speċifiċi dwar ix-xogħol ta' billejl, ix-xogħol bix-shift u mudelli oħra tax-xogħol li huma spjegati hawn taħt.

A. ***It-tul tax-xogħol ta' billejl***

> L-Artikolu 8 tad-Direttiva jistabbilixxi li:
>
> *"L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri kollha meħtieġa sabiex jassiguraw li:*
>
> *(a) is-sigħat normali tax-xogħol għall-ħaddiema ta' bil-lejl ma jkunux jeċċedu l-medja ta' tmien sigħat fi kwalunkwe perjodu ta' 24 siegħa;*
>
> *(b) il-ħaddiema ta' matul il-lejl li x-xogħol tagħhom jinvolvi perikolu speċjali jew dak fiżiku iebes jew ta' strapazz mentali ma jaħdmux għal aktar minn tmien sigħat fi kwalunkwe perjodu ta' 24 siegħa li matulhom huma jwettqu x-xogħol ta' matul il-lejl.*
>
> *Għall-iskopijiet tal-punt (b), xogħol li jinvolvi perikolu speċjali jew dak fiżiku iebes jew ta' strapazz mentali għandu jkun definit bil-leġiżlazzjoni nazzjonali u/jew prattika jew bi ftehim kollettiv jew ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija, billi jittieħed akkont tal-effetti speċifiċi u l-perikoli tax-xogħol matul il-lejl."*

Dan l-Artikolu jistabbilixxi żewġ limiti differenti għall-ħaddiema ta' billejl: wieħed applikabbli għall-ħaddiema kollha ta' billejl u ieħor applikabbli għall-ħaddiema ta' billejl li x-xogħol tagħhom jinvolvi perikli speċjali jew strapazz fiżiku jew mentali kbir. Għall-kunċett ta' "xogħol ta' billejl", wieħed jirreferi għad-definizzjoni ppreżentata fil-Kapitolu IV.B.

1. **Il-limitu medju fuq ix-xogħol ta' billejl**

Id-Direttiva tillimita l-ħin tax-xogħol medju tal-ħaddiema kollha ta' billejl għal 8 sigħat f'kull perjodu ta' 24 siegħa.

a. *Il-limitu fuq il-"ħin tax-xogħol"*

Dan il-limitu japplika għas-sigħat tax-xogħol tal-"ħaddiema ta' billejl". Għalhekk jirreferi għall-ħin tax-xogħol kollu, u mhux biss għall-"ħin ta' billejl" (ara l-Kapitolu IV).

Barra minn hekk, għalkemm l-Artikolu 8 jirreferi għas-"sigħat normali tax-xogħol", id-definizzjonijiet ta' "ħin tax-xogħol" u "perjodi ta' serħan" fil-Kapitolu IV, u l-Premessa 8 tad-Direttiva, jimplikaw li l-"ħin tax-xogħol" kollu, inkluża s-sahra, għandhom jingħaddu għal dan il-limitu fuq il-ħin tax-xogħol.

([233]) Is-sentenza fil-kawża C-178/15, *op. cit.*, par. 32.
([234]) Is-sentenza fil-kawża C-178/15, *op. cit.*, par. 24-31.
([235]) Id-Direttiva 2003/88/KE, il-Premessa 7: *"Ir-riċerka wriet li l-ġisem uman huwa aktar sensittiv matul il-lejl għal disturbi ambjentali u wkoll għal ċerti tipi tqal ta' organizzazzjoni u li perjodi twal ta' xogħol matul il-lejl jistgħu jkunu ta' detriment għas-saħħa ta' ħaddiema u jistgħu jipperikolaw is-sigurtà tagħhom fil-post tax-xogħol".*

Billi dan il-limitu huwa medja, l-Istati Membri jistgħu jiddeċiedu dwar il-perjodu ta' referenza. Skont l-Artikolu 16(c), il-perjodu ta' referenza għandu jiġi definit wara konsultazzjoni maż-żewġ naħat tal-industrija jew direttament permezz ta' ftehimiet kollettivi jew ftehimiet fuq livell nazzjonali jew reġjonali.

b. *Il-medja fuq "perjodu ta' referenza"*

Il-proposta oriġinali li jiġi stabbilit perjodu ta' referenza ta' mhux aktar minn 14-il jum ([236]) ma tidhirx fid-Direttiva kif adottata. Il-perjodu ta' referenza huwa determinat mill-Istati Membri u/jew mill-imsieħba soċjali mingħajr l-ebda limitu espliċitu.

Madankollu, fid-dawl tal-objettiv tad-Direttiva li tistabbilixxi rekwiżiti minimi tas-saħħa u s-sigurtà, u tal-ħtieġa li tinżamm l-effettività tad-dispożizzjoni dwar ix-xogħol ta' billejl, il-perjodu ta' referenza għax-xogħol ta' billejl għandu jkun sostanzjalment iqsar minn dak użat għall-ġimgħa massima tax-xogħol. Fil-fatt, l-istabbiliment tal-istess perjodi ta' referenza għat-tnejn jirrendi *de facto* d-dispożizzjoni dwar ix-xogħol ta' billejl inutli, billi l-konformità mal-ġimgħa tax-xogħol medja ta' 48 siegħa u mal-perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa tassigura awtomatikament medja ta' ħin tax-xogħol ta' kuljum ta' 8 sigħat.

Skont l-Artikolu 16(c), jekk il-perjodu minimu ta' serħan ta' kull ġimgħa jaqa' fi ħdan il-perjodu ta' referenza għall-kalkolu tax-xogħol ta' billejl, dan ma jiġix inkluż fil-kalkolu tal-medja. Il-premessi 5 u 7 tad-Direttiva jgħidu li "*il-ħaddiema kollha għandhom ikollhom perjodi adegwati ta' serħan*" u li "*perjodi twal ta' xogħol matul il-lejl jistgħu jkunu ta' detriment għas-saħħa tal-ħaddiema*". B'kuntrast, il-perjodu ta' serħan ta' kuljum, li jillimita b'mod naturali l-ħin tax-xogħol tal-ħaddiema kkonċernati u jassigura li dawn jibbenefikaw minn perjodi regolari ta' mistrieħ, huwa inkluż fil-kalkolu tal-medja.

2. **Limitu massimu fuq ix-xogħol ta' billejl li jinvolvi perikli speċjali jew strapazz fiżiku jew mentali kbir**

a. *Limitu assolut*

Il-limitu assolut ta' 8 sigħat japplika għas-sigħat tax-xogħol tal-"ħaddiema ta' billejl". Għalhekk jinkludi l-ħin tax-xogħol kollu (eż. is-sahra), u mhux biss ix-"xogħol ta' billejl".

B'differenza mil-limitu medju, il-limitu massimu fuq dan it-tip speċifiku ta' xogħol ta' billejl skont l-Artikolu 8(b) japplika għal "kwalunkwe perjodu ta' 24 siegħa". Huwa ma jistax jiġi kkalkulat bħala medja. Dan ifisser li filwaqt li l-ħaddiema kkonċernati jistgħu jagħmlu anqas xogħol f'ċertu perjodu ta' 24 siegħa, huma qatt ma jistgħu jaqbżu l-massimu ta' 8 sigħat f'ħinijiet oħra meta jwettqu xogħol ta' billejl.

Madankollu, b'differenza mil-limitu medju li japplika għas-sigħat tax-xogħol kollha tal-ħaddiema ta' billejl, dan il-limitu assolut japplika biss għall-ħin li matulu l-ħaddiema kkonċernati fil-fatt iwettqu xogħol ta' billejl. Dan ifisser li jekk "ħaddiem ta' billejl li x-xogħol tiegħu jinvolvi perikli speċjali jew strapazz kbir" ma jwettaqx xogħol ta' billejl f'perjodu speċifiku ta' 24 siegħa, ma jkunx il-limitu assolut ta' 8 sigħat li japplika għal dak il-perjodu iżda l-limitu medju. Għalhekk il-ħaddiem jista' jaħdem għal aktar minn 8 sigħat jekk huwa ma jwettaqx xogħol ta' billejl matul dak il-perjodu.

b. *Xogħol li jinvolvi perikli speċjali*

Id-Direttiva ma tiddefinix il-kunċetti ta' "perikli speċjali jew strapazz fiżiku jew mentali kbir". Tistipula li dawn għandhom jiġu definiti bil-leġiżlazzjoni u/jew il-prattika nazzjonali jew bi ftehim kollettiv jew ftehimiet konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija.

Id-Direttiva tistipula li, jiġi kif jiġi definit ix-xogħol li jinvolvi perikli speċjali jew strapazz fiżiku jew mentali kbir, dan għandu jqis l-effetti u l-perikli speċifiċi tax-xogħol ta' billejl. Bħala gwida, wieħed jista' jirreferi għall-Premessa 7, li

([236]) Il-Proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, 20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295.

ssemmi d-"disturbi ambjentali" u "ċerti tipi tqal ta' organizzazzjoni tax-xogħol" bħala li jista' jkollhom effetti detrimentali fuq is-saħħa tal-ħaddiema kkonċernati. Il-proposta oriġinali tal-Kummissjoni għamlet referenza għax-xogħol bl-imqietgħa, ix-xogħol fil-linja tal-assemblaġġ jew ix-xogħol b'pass prestabbilit, bħala eżempji f'dan ir-rigward ([237]).

B. *Eżamijiet tas-saħħa u t-trasferiment ta' ħaddiema ta' billejl għal xogħol ta' matul il-jum*

L-Artikolu 9 jimponi l-obbligi li ġejjin fuq l-Istati Membri:

"1. L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri kollha meħtieġa sabiex jassiguraw li:

(a) il-ħaddiema ta' matul il-lejl huma intitolati għal eżami tas-saħħa b'xejn qabel l-assenjar tagħhom u minn hemm 'il quddiem f'intervalli regolari;

(b) il-ħaddiema ta' matul il-lejl li jsofru minn problemi tas-saħħa rikonoxxuti bħala li huma konnessi mal-fatt li huma jwettqu xogħol ta' matul il-lejl huma ttrasferiti kull meta jkun possibbli lejn xogħol ta' matul il-jum li għalih huma adattati.

2. L-eżami tas-saħħa b'xejn imsemmi fil-paragrafu 1(a) għandu jikkonforma mal-konfidenzjalità medika.

3. L-eżami tas-saħħa b'xejn li hemm referenza għalih filparagrafu 1(a) għandu jkun imwettaq fi ħdan is-sistema tas-saħħa nazzjonali."

1. Id-dritt tal-ħaddiema ta' billejl għal eżamijiet tas-saħħa

a. Eżami tas-saħħa qabel jiġu assenjati

L-Artikolu 9 tad-Direttiva jintitola lill-"ħaddiema ta' billejl" kollha taħt l-Artikolu 2(4) (ara l-Kapitolu IV aktar 'il fuq) għal eżami tas-saħħa qabel ma jiġu assenjati.

Din id-dispożizzjoni hija paragunabbli ma' dik fl-Artikolu 4 tal-Konvenzjoni 171 tal-ILO li tistipula li "*Fuq talba tagħhom, il-ħaddiema għandu jkollhom id-dritt li jagħmlu eżami tas-saħħa bla ħlas u li jirċievu parir dwar kif inaqqsu jew jevitaw il-problemi tas-saħħa assoċjati max-xogħol tagħhom: (a) qabel ma jibdew xogħol bħala ħaddiema ta' billejl;* […]".

L-eżami tas-saħħa jrid isir <u>qabel</u> ma l-ħaddiem jiġi assenjat għal xogħol ta' billejl, jiġifieri qabel ma l-ħaddiem ikkonċernat jibda jwettaq ix-xogħol ta' billejl.

B'differenza mill-Konvenzjoni tal-ILO, id-Direttiva ma tirreferix għat-talba ta' ħaddiem iżda tintitola lill-ħaddiema ta' billejl kollha għal eżamijiet tas-saħħa qabel ma jibdew xogħol.

b. Eżami tas-saħħa f'intervalli regolari

Il-"ħaddiema ta' billejl" huma intitolati wkoll għal eżamijiet tas-saħħa "f'intervalli regolari". Dawn l-intervalli tħallew mhux definiti u għalhekk huma l-Istati Membri li jridu jiddeċiduhom.

Fil-proċess ta' adozzjoni għad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol tal-1993, il-Parlament Ewropew ([238]) ippropona kontroll wieħed fis-sena sal-età ta' 40 sena u żewġ kontrolli fis-sena wara dik l-età. Dan kien aċċettat mill-Kummissjoni ([239]) iżda ma ġiex adottat fit-test finali ([240]).

([237]) Il-Proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, 20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295.

([238]) Il-Parlament Ewropew, Deċiżjoni dwar il-pożizzjoni komuni stabbilita mill-Kunsill bil-ħsieb tal-adozzjoni ta' direttiva dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol (C3- 0241/93 — SYN 295) (ĠU C 315, 22.11.1993).

([239]) L-emenda tal-Kummissjoni għall-Proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, 23 ta' April 1991, COM(91)130 final — SYN 295.

([240]) Id-Direttiva 93/104/KE.

c. L-eżamijiet tas-saħħa jridu jkunu b'xejn

Filwaqt li d-Direttiva tistipula li l-eżamijiet tas-saħħa jridu jkunu b'xejn għall-ħaddiem, hija ma tistabbilix jekk l-ispejjeż għandhomx jintrefgħu mill-impjegatur jew minn parti terza, bħas-servizzi tas-saħħa okkupazzjonali, u għalhekk huma l-Istati Membri li jridu jiddeċiedu.

d. Kunfidenzjalità medika

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol titlob li l-eżamijiet tas-saħħa b'xejn li l-ħaddiema huma intitolati għalihom qabel ma jiġu assenjati x-xogħol u mbagħad f'intervalli regolari jikkonformaw mal-kunfidenzjalità medika.

B'differenza mill-Konvenzjoni tal-ILO, id-Direttiva ma tagħmel l-ebda eċċezzjoni espliċita għas-sejbien ta' inkapaċità għax-xogħol ta' billejl ([241]).

e. Il-possibbiltà li l-eżamijiet jitwettqu bħala parti mis-sistema tas-saħħa nazzjonali

Id-Direttiva tgħid li dawn l-eżamijiet tas-saħħa jistgħu jitwettqu fi ħdan is-sistema tas-saħħa nazzjonali, iżda ma tesiġix dan.

2. **It-trasferiment ta' ħaddiema ta' billejl għal xogħol ta' matul il-jum għal raġunijiet ta' saħħa**

Din id-dispożizzjoni hija paragunabbli mal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni 171 tal-ILO ([242]) u titlob li, fejn il-ħaddiema jsofru minn problemi tas-saħħa marbuta max-xogħol tagħhom ta' billejl, kull meta jkun possibbli huma jiġu trasferiti għal xogħol ta' matul il-jum li għalih ikunu tajbin.

Id-Direttiva ma tidħolx fid-dettalji tal-proċedura jew kif għandhom jiġu ppruvati l-problemi tas-saħħa u r-rabta max-xogħol ta' billejl. Dawn għalhekk jistgħu jiġu deċiżi fuq livell nazzjonali.

Rigward il-pożizzjonijiet li fihom għandhom jiġu trasferiti l-ħaddiema, id-Direttiva titlob biss li jkun xogħol li jkunu tajbin għalih u li jkun "xogħol ta' matul il-jum". It-trasferiment għandu jseħħ "kull meta jkun possibbli".

B'differenza mill-Konvenzjoni tal-ILO ([242]), id-Direttiva ma ssemmix sitwazzjonijiet fejn ma jkunx possibbli trasferiment, u lanqas ma tispeċifika l-benefiċċji jew il-protezzjoni kontra t-tkeċċija għal ħaddiema li għalihom ma jkun possibbli l-ebda trasferiment minkejja problemi tas-saħħa marbuta max-xogħol ta' billejl.

C. ***Garanziji għax-xogħol ta' billejl***

L-Artikolu 10 jistipula li:

"L-Istati Membri jistgħu jimponu li x-xogħol ta' ċerti kategoriji ta' ħaddiema ta' matul il-lejl ikun suġġett għal ċerti garanziji, skont il-kondizzjonijiet stabbiliti bil-leġiżlazzjoni nazzjonali u/jew prattika, fil-każ ta' ħaddiema li jkollhom riskji għas-sigurtà u s-saħħa tagħhom marbuta max-xogħol ta' matul il-lejl."

Din id-dispożizzjoni tippermetti lill-Istati Membri li jżidu l-miżuri ta' protezzjoni applikabbli għal ċerti "kategoriji ta' ħaddiema ta' billejl". Hija ma tippermettix derogi iżda pjuttost tipprovdi espliċitament li jistgħu jiġu stabbiliti miżuri ta' protezzjoni addizzjonali.

Informazzjoni mill-fajl ta' adozzjoni għad-Direttiva tissuġġerixxi li l-intenzjoni tal-Parlament Ewropew għal din id-dispożizzjoni kienet li tippermetti l-protezzjoni tan-nisa tqal jew l-ommijiet fl-ewwel 6 xhur wara li jwelldu jew jadottaw tarbija ([243]). Il-formulazzjoni tal-Artikolu 10, madankollu, hija miftuħa u l-Istati Membri jistgħu jiddeċiedu liberament dwar il-kategoriji soġġetti għal dawn il-garanziji u n-natura tal-garanziji.

([241]) L-Organizzazzjoni Internazzjonali tax-Xogħol, Il-Konvenzjoni dwar ix-Xogħol ta' Billejl, C171, 26 ta' Ġunju 1990, l-Artikolu 4(2).
([242]) L-Organizzazzjoni Internazzjonali tax-Xogħol, Il-Konvenzjoni dwar ix-Xogħol ta' Billejl, C171, 26 ta' Ġunju 1990, l-Artikolu 6.
([243]) Il-Parlament Ewropew, Deċiżjoni dwar il-pożizzjoni komuni stabbilita mill-Kunsill bil-ħsieb tal-adozzjoni ta' direttiva dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol (C3- 0241/93 — SYN 295) (ĠU C 315, 22.11.1993).

D. ***Notifika tal-użu regolari ta' ħaddiema ta' billejl***

L-Artikolu 11 jistabbilixxi li:

"L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa sabiex jassiguraw li min iħaddem, li regolarment juża l-ħaddiema ta' billejl, li jwassal din l-informazzjoni għall-attenzjoni tal-awtoritajiet kompetenti jekk huma hekk jitolbu."

Il-proposta oriġinali ([244]) kienet titlob lill-impjegaturi jinforma sistematikament lill-awtoritajiet tas-saħħa u s-sigurtà dwar l-użu regolari ta' ħaddiema ta' billejl, fid-dawl tal-effetti ħżiena tax-xogħol ta' billejl fuq is-saħħa ([245]).

It-test finali jillimita r-rekwiżit ta' informazzjoni lill-awtoritajiet kompetenti għall-każijiet fejn l-awtoritajiet jitolbu dan. Dan ifisser li filwaqt li l-Istati Membri xorta jistgħu jitolbu lill-impjegaturi jinformaw lill-awtoritajiet dwar l-użu regolari ta' ħaddiema ta' billejl bħala parti mid-dikjarazzjonijiet sistematiċi, id-Direttiva ma timponix dan l-obbligu. Hija titlob biss li l-awtoritajiet kompetenti jiddeċiedu dwar is-sitwazzjonijiet li fihom l-awtoritajiet iridu jiġu infurmati.

Dan id-dmir li jinfurmaw lill-awtoritajiet japplika għall-impjegaturi li jużaw "regolarment" ħaddiema ta' billejl. Il-kamp ta' applikazzjoni eżatt tat-terminu "regolarment" mhuwiex definitt mid-Direttiva, u lanqas ma kien is-suġġett ta' proċedimenti fil-Qorti.

Hija l-fehma tal-Kummissjoni li d-dispożizzjonijiet tal-liġi nazzjonali li jimponu obbligu ġenerali fuq l-impjegaturi sabiex jikkomunikaw informazzjoni dwar il-ħaddiema tagħhom, il-ħin tax-xogħol u l-organizzazzjoni tax-xogħol, jistgħu jikkorrispondu għal dan ir-rekwiżit.

E. ***Protezzjoni tas-sigurtà u tas-saħħa***

L-Artikolu 12 tad-Direttiva jistabbilixxi li:

"L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri kollha meħtieġa sabiex jassiguraw li:

(a) ħaddiema tal-lejl u ħaddiema tax-shift ikollhom protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa xierqa għan-natura tax-xogħol tagħhom;

(b) servizzi jew faċilitajiet ta' protezzjoni u prevenzjoni xierqa fir-rigward tas-sigurtà u s-saħħa ta' ħaddiema tal-lejl u ta' ħaddiema tax-shift li huma ekwivalenti għal dawk applikabbli għal ħaddiema oħrajn u li jkunu disponibbli fi kwalunwe waqt."

Din id-dispożizzjoni tikkonċerna kemm lill-ħaddiema ta' billejl kif ukoll lill-ħaddiema bix-shift u titlob li l-Istati Membri jassiguraw protezzjoni xierqa tas-saħħa u s-sigurtà tagħhom u d-disponibbiltà f'kull ħin, ta' servizzi jew faċilitajiet ta' protezzjoni u prevenzjoni ekwivalenti għal dawk applikabbli għal ħaddiema oħra.

L-ewwel inċiż jitlob li l-ħaddiema li jwettqu xogħol billejl u bix-shift jibbenefikaw minn miżuri xierqa mfassla skont in-natura tax-xogħol tagħhom. Il-premessa 7 issemmi l-fatt li "*l-ġisem uman huwa aktar sensittiv matul il-lejl għal disturbi ambjentali u wkoll għal ċerti tipi tqal ta' organizzazzjoni tax-xogħol*". Il-proposta tal-Kummissjoni kienet tgħid ukoll li l-għan kien li jitqiesu n-natura aktar iebsa ta' dawn il-forom ta' xogħol u l-problemi li ġeneralment iseħħu meta jinbidlu ċ-ċikli tax-xogħol bix-shift ([246]). Fid-dawl ta' dan, l-Artikolu 12 ifisser li l-protezzjoni mogħtija lill-ħaddiema għandha tqis kemm il-fatt li l-ħaddiema jwettqu xogħol ta' billejl jew bix-shift, kif ukoll il-kundizzjonijiet li fihom iwettqu x-xogħol tagħhom. Rigward liema miżuri ta' protezzjoni jistgħu jittieħdu, il-Memorandum ta' Spjegazzjoni tal-Kummissjoni ta l-eżempju tal-iskedar tal-perjodi u l-waqfiet ta' mistrieħ ([246]), iżda d-Direttiva ma tispeċifikax.

([244]) Il-Proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295.

([245]) Il-Memorandum ta' spjegazzjoni dwar il-proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295, par. 28.

([246]) Il-Memorandum ta' spjegazzjoni dwar il-proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295, p. 29.

It-tieni inċiż jista' jiġi marbut mal-Premessa 10, li tgħid li "*l-organizzazzjoni u l-funzjonament tas-servizzi u r-riżorsi tal-protezzjoni u l-prevenzjoni għandhom ikunu effiċjenti*". Il-metodi li l-Istati Membri jadottaw sabiex jissodisfaw l-obbligi tagħhom jistgħu jkunu marbuta ma' dawk stabbiliti fl-Artikolu 5 tal-Konvenzjoni 171 tal-ILO, li tgħid: Għandu jkun hemm faċilitajiet xierqa tal-ewwel għajnuna disponibbli għall-ħaddiema li jaħdmu billejl, inklużi arranġamenti li bihom, dawn il-ħaddiema, fejn ikun hemm bżonn, ikunu jistgħu jittieħdu malajr f'post fejn ikun jista' jingħata trattament xieraq. Madankollu, id-Direttiva hija aktar wiesgħa, billi ma tkoprix biss il-protezzjoni iżda tirreferi wkoll għas-servizzi u l-faċilitajiet ta' prevenzjoni. Il-livell eżatt tar-rekwiżiti se jiddependi fuq il-faċilitajiet ta' protezzjoni u prevenzjoni stabbiliti għax-xogħol ta' matul il-jum fl-Istati Membri u direttivi oħra tal-UE dwar is-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema ([247]).

F. ***Mudell tax-xogħol***

L-Artikolu 13 jistabbilixxi li:

"L-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa sabiex jassiguraw li min iħaddem li jkollu l-intenzjoni li jorganizza x-xogħol skont ċerta tendenza billi jieħdu akkont tal-prinċipju ġenerali tal-adattazzjoni tax-xogħol għall-ħaddiem, bil-għan, partikolarment, ħalli jtaffu l-monotonija tax-xogħol u x-xogħol b'rata predeterminata tax-xogħol, dipendenti mit-tip tal-attività, u tal-ħtiġiet tas-sigurtà u tas-saħħa, speċjalment fir-rigward tal-waqfien matul il-ħin tax-xogħol."

Din id-dispożizzjoni hija partikolarment rilevanti għax-xogħol bix-shift iżda mhux espressament limitata għalih. Hija titlob li l-Istati Membri jassiguraw lill-impjegaturi jqisu l-"prinċipju ġenerali tal-adattazzjoni tax-xogħol għall-ħaddiem" meta jistabbilixxu mudell ġdid tax-xogħol jew jibdlu wieħed eżistenti. Id-Direttiva hawnhekk tenfasizza l-importanza tal-waqfiet ta' mistrieħ, iżda ma tillimitax il-kamp ta' applikazzjoni tal-miżuri ta' protezzjoni li għandhom jittieħdu.

IX. **DEROGI**

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol hija test kumpless, billi hija tfittex li tipprovdi grad ta' flessibbiltà xieraq għal attivitajiet differenti, filwaqt li tassigura livell solidu ta' protezzjoni minima. Din il-flessibbiltà hija mnaqqxa fid-derogi tad-Direttiva, li huma numerużi u varjati kemm fir-rigward tal-ħaddiema u s-setturi kkonċernati kif ukoll fir-rigward tad-dispożizzjonijiet li minnhom huma permessi derogi.

Billi l-biċċa l-kbira tad-drittijiet żviluppati fid-Direttiva huma protetti wkoll bl-Artikolu 31 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, huwa importanti li jiġi enfasizzat li f'dan il-kuntest, japplika l-Artikolu 52 li jistipula li "*Kull limitazzjoni fl-eżerċizzju tad-drittijiet u tal-libertajiet rikonoxxuti minn din il-Karta għandha tkun prevista mil-liġi u għandha tirrispetta l-essenza ta' dawk id-drittijiet u l-libertajiet. Bla ħsara għall-prinċipju ta' proporzjonalità, jistgħu jsiru limitazzjonijiet f'dawk il-każijiet biss fejn ikun meħtieġ u fejn ġenwinament jintlaħqu l-objettivi ta' interess ġenerali rikonoxxuti mill-Unjoni jew il-ħtieġa li jiġu protetti d-drittijiet u l-libertajiet ta' oħrajn.*".

Id-derogi mid-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol għandhom ukoll l-elementi komuni li ġejjin:

L-ewwel nett, sabiex jintużaw, huma jridu jiġu trasposti b'mod validu. Il-Qorti sostniet li: "*Peress li d-derogi previsti fid-derogi inkwistjoni huma fakultattivi, id-dritt tal-Unjoni ma jimponix li l-Istati Membri għandhom jimplementawhom fil-liġi nazzjonali.*" ([248]) Hija ddeċidiet li sabiex jużaw l-opzjoni li jidderogaw minn ċerti dispożizzjonijiet, "*l-Istati Membri huma mitluba jiddeċiedu li jagħmlu użu minn din l-għażla*" ([248]).

Il-Qorti madankollu esprimiet il-fehma li "*sakemm, anki fin-nuqqas ta' miżuri ċari li jittrasponu* [Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol], *il-liġi nazzjonali applikabbli għal attività partikolari tosserva l-kundizzjonijiet stabbiliti fl-Artikolu 17 tagħha, dik il-liġi tkun konformi mad-direttiva u ma hemm xejn li jimpedixxi lill-qrati nazzjonali milli japplikawha.*" ([249]). Dan ifisser li fejn il-liġi

([247]) B'mod partikolari d-Direttiva 89/391/KEE u d-Direttiva tal-Kunsill 89/654/KEE tat-30 ta' Novembru 1989 dwar il-ħtiġiet minimi ta' sigurtà u ta' saħħa fuq il-post tax-xogħol (ĠU L 393, 30.12.1989, p.1).

([248]) Is-sentenza fil-kawża C-227/09, *op. cit.*, par. 51.

([249]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 44.

nazzjonali tissodisfa l-kundizzjonijiet tad-deroga, hija tista' tiġi applikata anki jekk ma tippreżentax ruħha espliċitament bħala li qiegħda tittrasponi d-derogi previsti fid-Direttiva. L-Istati Membri għandhom, madankollu, jassiguraw li l-prinċipji ġenerali tad-dritt tal-UE jiġu osservati, inkluż il-prinċipju taċ-ċertezza legali u, bħala konsegwenza, li d-dispożizzjonijiet li jippermettu derogi fakultattivi juru l-preċiżjoni u ċ-ċarezza meħtieġa sabiex jissodisfaw ir-rekwiżiti li jirriżultaw mill-imsemmi prinċipju ([250]).

It-tieni, "*bħala eċċezzjonijiet għas-sistema tal-Unjoni fil-qasam tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol previsti fid-Direttiva 2003/88, l-imsemmija derogi għandhom jingħataw interpretazzjoni li tillimita l-portata tagħhom għal dak li huwa strettament neċessarju sabiex jiġu ssalvagwardjati l-interessi li dawn id-derogi jippermettu li jiġu protetti*" ([251]). Dan ma jfissirx biss li d-derogi huma limitati għall-każijiet li fihom huma mogħtija b'mod espliċitu mid-Direttiva iżda wkoll li l-kamp ta' applikazzjoni ta' kull deroga huwa limitat għad-dispożizzjonijiet elenkati b'mod eżawrjenti fiha ([252]).

It-tielet, id-derogi għandhom jiġu implimentati "*suġġetta għal kundizzjonijiet stretti sabiex tiġi żgurata protezzjoni effikaċi tas-sigurtà u tas-saħħa tal-ħaddiema*" ([253]).

Filwaqt li d-Direttiva diġà tistabbilixxi numru ta' kundizzjonijiet għal kull waħda mid-dispożizzjonijiet ta' deroga, il-Kummissjoni tqis li meta diversi aspetti tal-protezzjoni prevista fid-Direttiva jiġu emendati permezz tal-użu kumulattiv ta' derogi, jistgħu jkunu meħtieġa aktar miżuri ta' protezzjoni sabiex jitħares l-għan tad-Direttiva li tipproteġi s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema.

A. ***Id-deroga għall-"ħaddiema awtonomi"***

L-Artikolu 17(1) jistabbilixxi d-deroga li ġejja:

"*1. F'dak li jirrigwarda l-prinċipji ġenerali tal-protezzjoni tas-sigurtà u tas-saħħa tal-ħaddiema, l-Istati Membri jistgħu jagħtu deroga mill-Artikoli 3 sa 6, 8 u 16 meta, minħabba l-karatteristiċi speċifiċi tal-attività kkonċernata, it-tul tal-ħin tax-xogħol ma jkunx imkejjel u/jew predeterminat jew jista' jkun determinat mill-ħaddiema nfushom, u partikolarment fil-każ ta':*

(a) eżekuttivi amministraturi jew persuni oħrajn b'poteri awtonomi ta' teħid ta' deċiżjonijiet;

(b) ħaddiema parti mill-familja; jew

(c) ħaddiema li juffiċċjaw f'ċerimonji reliġjużi fi knejjes u f'komunitajiet reliġjużi."

1. **Il-kamp ta' applikazzjoni tad-deroga għall-"ħaddiema awtonomi"**

L-Artikolu 17(1) tad-Direttiva jippermetti derogi "*meta, minħabba l-karatteristiċi speċifiċi tal-attività kkonċernata, it-tul tal-ħin tax-xogħol ma jkunx imkejjel u/jew predeterminat jew jista' jkun determinat mill-ħaddiema nfushom*".

Kif irrimarkat hawn fuq, l-Artikolu 17(1) irid jiġi interpretat b'mod li l-kamp ta' applikazzjoni tiegħu jkun limitat għal dak li huwa strettament neċessarju sabiex jiġu salvagwardjati l-interessi li dawk id-derogi jippermettu li jiġu protetti ([254]).

Din id-deroga tkopri żewġ tipi prinċipali ta' sitwazzjoni u t-tnejn iridu jiġu valutati "*minħabba l-karatteristiċi speċifiċi tal-attività kkonċernata*". Għalhekk, fil-fehma tal-Kummissjoni, deroga bħal din ma tistax tiġi applikata b'mod wiesa' għal kategorija sħiħa ta' ħaddiema.

L-ewwel kriterju għal din id-deroga jgħid li "*it-tul tal-ħin tax-xogħol ma jkunx imkejjel u/jew predeterminat*". It-tieni wieħed jitlob li l-ħaddiema jkunu jistgħu jiddeterminaw it-tul tal-ħin tax-xogħol tagħhom huma stess.

([250]) Is-sentenza fil-kawża C-227/09, *op. cit.*, par. 55.
([251]) Is-sentenza fil-kawża C-227/09, *op cit.*, par. 58. Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 40.
([252]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op cit.*, par. 89. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 77.
([253]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 77. Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op. cit.*, par. 34.
([254]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 39-40.

Fir-rigward taż-żewġ kriterji ta' kwalifika, il-Qorti sostniet li mill-formulazzjoni tagħha kien evidenti li din hija applikabbli biss għall-ħaddiema li l-ħin tax-xogħol kollu tagħhom mhuwiex imkejjel jew predeterminat jew jista' jiġi ddeterminat mill-ħaddiema nfushom minħabba t-tip ta' attività kkonċernata ([255]) (enfasi tal-Kummissjoni). Dan ifisser li d-deroga ma tapplikax għal ħaddiema li l-ħin tax-xogħol tagħhom ma jkunx imkejjel jew predeterminat biss b'mod parzjali jew jista' jiġi determinat mill-ħaddiema nfushom biss b'mod parzjali.

Fil-kawża tagħha *Isère*, il-Qorti qieset jekk din id-deroga kinitx tapplika għal "ħaddiema impjegati f'ċentri ta' vaganzi u ta' ħin liberu fil-kuntest ta' kuntratt ta' xogħol edukattiv". Hija bbażat il-valutazzjoni tagħha fuq in-nuqqas ta' informazzjoni li kienet tindika li l-ħaddiema kkonċernati kellhom "*il-possibbiltà li jiddeċiedu dwar in-numru ta' sigħat ta' xogħol li huma jwettqu*" kif ukoll fuq il-fatt li ma kienx hemm elementi li jindikaw li l-ħaddiema ma kinux "*obbligati li jkunu preżenti fuq il-post tax-xogħol tagħhom skont skeda fissa ta' ħinijiet*" u kkonkludiet li huma ma kinux jaqgħu fi ħdan il-kamp ta' applikazzjoni tad-deroga ([256]). L-abilità tal-ħaddiema li jiddeċiedu kemm dwar il-kwantità kif ukoll dwar l-iskedar tas-sigħat tax-xogħol tagħhom għalhekk tidher essenzjali.

Fid-dawl ta' dawn l-elementi, il-Kummissjoni tqis li d-deroga tista' tinkludi ċerti maniġers ta' livell għoli li l-ħin tax-xogħol tagħhom, fit-totalità tiegħu, mhuwiex imkejjel jew predeterminat billi mhumiex obbligati li jkunu fil-post tax-xogħol f'sigħat fissi iżda jistgħu jiddeċiedu dwar l-iskeda tagħhom b'mod awtonomu. Bl-istess mod, hija tista' pereżempju tapplika għal ċerti esperti, avukati anzjani f'relazzjoni ta' impjieg jew akkademiċi li għandhom awtonomija sostanzjali sabiex jiddeterminaw il-ħin tax-xogħol tagħhom.

L-Artikolu 17(1) jelenka tliet kategoriji speċifiċi ta' ħaddiema li t-tul tal-ħin tax-xogħol tagħhom ma jistax jiġi mkejjel u/jew predeterminat jew li jistgħu jiddeterminawh huma nfushom: dawn huma "eżekuttivi amministraturi jew persuni oħrajn b'poteri awtonomi ta' teħid ta' deċiżjonijiet", "ħaddiema parti mill-familja" jew "ħaddiema li juffiċċjaw f'ċerimonji reliġjużi fi knejjes u f'komunitajiet reliġjużi".

Fid-dawl tal-formulazzjoni tad-Direttiva: it-tliet kategoriji huma introdotti bil-frażi "*partikolarment fil-każ ta'*", il-Kummissjoni tqis li din il-lista mhijiex eżawrjenti.

Id-Direttiva tippreżenta 'l dawn il-ħaddiema bħala eżempji billi dawn ġeneralment għandhom grad għoli ta' setgħa awtonoma sabiex jorganizzaw il-ħin tax-xogħol tagħhom u jistgħu jikkwalifikaw bħala ħaddiema awtonomi. Madankollu, mhux il-ħaddiema kollha li jaqgħu fil-kategoriji elenkati, pereżempju mhux l-eżekuttivi amministraturi kollha, jikkwalifikaw għall-hekk imsejħa deroga għall-"ħaddiema awtonomi" skont l-Artikolu 17(1).

Ħaddiema li mhumiex f'dawn il-kategoriji jistgħu jikkwalifikaw ukoll jekk, minħabba l-karatteristiċi speċifiċi tal-attività kkonċernata, il-ħin tax-xogħol tagħhom ma jkunx imkejjel u/jew predeterminat jew ikun jista' jiġi determinat minnhom. Għad m'hemmx ġurisprudenza dwar kif id-deroga għall-"ħaddiema awtonomi" tista' tapplika għal ħaddiema f'forom ġodda ta' impjieg bħall-ekonomija tal-pjattaforma diġitali li jaqgħu taħt il-kamp ta' applikazzjoni ta' din id-Direttiva. Il-prinċipji stabbiliti hawnhekk jistgħu jgħinu sabiex tiġi determinata din il-kwistjoni meta tinħoloq fil-ġejjieni.

2. **Il-konsegwenzi tad-deroga għall-"ħaddiema awtonomi"**

L-hekk imsejħa "ħaddiema awtonomi" jibqgħu fi ħdan il-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva (l-esklużjoni hija permessa biss f'każijiet eċċezzjonali ħafna, ara l-Kapitolu III. B. 2). Kif indikat aktar 'il fuq, il-kamp ta' applikazzjoni ta' din id-deroga huwa soġġett għall-prinċipji ġenerali tal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema u limitat għad-dispożizzjonijiet elenkati fl-Artikolu 17(1):

— is-serħan ta' kuljum (l-Artikolu 3);

([255]) Is-sentenza fil-kawża C-484/04, *op cit.*, par. 20. Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 41. Filwaqt li l-Qorti ma qalet xejn dwar l-elementi preċiżi li jwasslu għal din l-interpretazzjoni, l-Opinjoni tal-Avukat Ġenerali Kokott fl-istess kawża analizzat il-formulazzjoni, il-kuntest kif ukoll l-għanijiet tad-Direttiva biex waslet għall-konklużjoni li d-deroga ma tistax tapplika għal każijiet li fihom parti biss mill-ħin tax-xogħol ma tiġix imkejla, predeterminata jew tista' tiġi determinata mill-ħaddiema nfushom. Ara l-Kawża C-484/04, l-Opinjoni tal-Avukat Ġenerali Kokott, id-9 ta' Marzu 2006, *Il-Kummissjoni tal-Komunitajiet Ewropej vs ir-Renju Unit tal-Gran Brittanja u l-Irlanda ta' Fuq*, ECLI:EU:C:2006:166, par. 22-32.

([256]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 41-43.

— il-waqfiet ta' mistrieħ (l-Artikolu 4)

— il-perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa (l-Artikolu 5);

— il-ħin massimu ta' xogħol ta' kull ġimgħa (l-Artikolu 6);

— it-tul tax-xogħol ta' billejl (l-Artikolu 8);

— il-perjodi ta' referenza għall-applikazzjoni, tal-perjodi ta' serħan ta' kull ġimgħa, il-ħin massimu ta' xogħol ta' kull ġimgħa u t-tul tax-xogħol ta' billejl (l-Artikolu 16).

L-Artikolu 17(1) ma jispeċifika l-ebda kundizzjoni għad-derogi minn dawn id-dispożizzjonijiet. Għalhekk jidher li l-ħaddiema awtonomi huma kompletament esklużi minnhom u mhumiex intitolati għal mistrieħ kumpensatorju, b'differenza mill-ħaddiema li jaqgħu taħt id-derogi ta' hawn taħt.

Il-ħaddiema kkonċernati jibqgħu soġġetti għad-dispożizzjonijiet l-oħra kollha tad-Direttiva.

B. ***Derogi li jitolbu mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti jew protezzjoni xierqa***

L-Artikolu 17(3) jipprovdi għal eċċezzjonijiet għall-Artikoli 3 (serħan ta' kuljum), 4 (waqfiet ta' mistrieħ), 5 (perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa), 8 (tul tax-xogħol ta' bilejl) u 16 (perjodi ta' referenza) fil-każ ta' ċerti attivitajiet. Bl-istess mod, l-Artikolu 17(4) jipprovdi għal derogi mill-Artikoli 3 u 5. L-Artikolu 18 jipprovdi għal derogi mill-Artikoli 3, 4, 5, 8 u 16 permezz ta' ftehim kollettiv. Id-dispożizzjonijiet l-oħra kollha tad-Direttiva jibqgħu japplikaw.

Dawn id-derogi kollha, madankollu, huma soġġetti għall-kundizzjoni stabbilita fl-Artikolu 17(2) (u fl-Artikolu 18), jiġifieri *"li l-ħaddiema kkonċernati jkunu mogħtija perjodu ekwivalenti ta' mistrieħ kumpensatorju jew li, f'każi eċċezzjonali li fihom dan ma jkunx possibbli, għal raġunijiet oġġettivi, li jagħtu perjodi bħal dawn ta' serħan kumpensatorju, il-ħaddiema kkonċernati għandhom igawdu minn protezzjoni xierqa"* ([257]).

1. **Id-deroga għal "ċerti attivitajiet" skont l-Artikolu 17(3)**

L-Artikolu 17(3) jistipula li:

"3. B'konformità mal-paragrafu 2 ta' dan l-Artikolu, derogi jistgħu jsiru mill-Artikoli 3, 4, 5, 8 u 16:

(a) fil-każ ta' attivitajiet meta l-post tax-xogħol tal-ħaddiem u l-post tar-residenza tiegħu jkunu 'l bogħod minn xulxin, inkluż ix-xogħol offshore, jew meta l-postijiet tax-xogħol differenti tal-ħaddiem ikunu 'l bogħod wieħed mill-ieħor;

(b) fil-każ ta' attivitajiet ta' sigurtà u sorveljanza li jeħtieġu preżenza permanenti sabiex tkun protetta l-propjetà u persuni, partikolarment gwardji tas-sigurtà u purtinara jew ditti tas-sigurtà;

(c) fil-każ ta' attivitajiet li jinvolvu l-ħtieġa ta' servizz jew produzzjoni kontinwa, partikolarment:

(i) servizzi marbuta mar-riċeviment, trattament u/jew kura pprovduta minn sptarijiet jew stabbilimenti simili, inklużi l-attivitajiet ta' tobba waqt it-taħriġ, istituzzjonijiet residenzjali u ħabsijiet;

(ii) ħaddiema tax-xatt jew tal-ajruporti;

(iii) servizzi tal-istampa, tar-radju, tat-televiżjoni, tal-produzzjoni ċinematografika, tal-posta u tat-telekomunikazzjonijiet, tal-ambulanza, servizzi tat-tifi tan-nar u tal-protezzjoni ċivili;

(iv) tal-produzzjoni tal-gass, tal-ilma u tal-elettriku, tat-trasmissjoni u d-distribuzzjoni, tal-ġbir tal-iskart domestiku u tal-impjanti tal-inċenerazzjoni;

(v) industriji li fihom ix-xogħol ma jistax ikun interrott fuq bażi teknika;

([257]) Il-formulazzjoni tal-kliem fil-verżjoni bl-Ingliż tal-Artikolu 18 hija daqsxejn differenti u tgħid li l-kundizzjoni hija li *"perjodi ta' serħan ekwivalenti kompensatorji jkunu mogħtija lill-ħaddiema kkonċernati jew, f'każi eċċezzjonali meta dan ma jkunx possibbli għal raġunijiet oġġettivi li jingħataw perjodi bħal dawn, li l-ħaddiema kkonċernati jkollhom il-protezzjoni xierqa"*. Din id-differenza żgħira fil-formulazzjoni ma tidhirx daqshekk fil-verżjonijiet FR, DE jew IT tad-Direttiva.

(vi) *attivitajiet ta' riċerka u ta' żvilupp;*

(vii) *l-agrikoltura;*

(viii) *il-ħaddiema kkonċernati bil-ġarr ta' passiġġieri fuq servizzi regolari tat-trasport urban;*

(d) *meta jkun hemm previżjoni ta' żieda qawwija ta' attività, partikolarment fi:*

(i) *l-agrikoltura;*

(ii) *it-turiżmu;*

(iii) *is-servizzi postali;*

(e) *fil-każ ta' persuni li jaħdmu fit-trasport bil-ferroviji:*

(i) *li l-attivitajiet tagħhom huma intermittenti;*

(ii) *li jgħaddu l-ħin tax-xogħol tagħhom abbord ferroviji; jew*

(iii) *li l-attivitajiet tagħhom huma marbuta ma' tabelli tal-ħinijiet tat-trasport u sabiex jassiguraw il-kontinwità u r-regolarità tat-traffiku;*

(f) *fiċ-ċirkostanzi deskritti fl-Artikolu 5(4) tad-Direttiva 89/391/KEE;*

(g) *fil-każi ta' inċidenti jew riskju imminenti ta' inċident."*

a. *Is-setturi u l-attivitajiet ikkonċernati*

Il-biċċa l-kbira tal-elementi kontenuti fl-Artikolu 17(3) jirrigwardaw setturi u attivitajiet speċifiċi. Madankollu, jista' jiġi nnotat li din id-deroga tista' tintuża wkoll f'każijiet ta' inċidenti jew ta' riskju imminenti ta' inċident (il-punt g) jew fiċ-ċirkostanzi "*fejn l-okkorrenzi jkunu dovuti għal ċirkostanzi mhux tas-soltu u li ma setgħux jiġu mbassra, mhux fil-kontroll ta' min iħaddem, jew minħabba każijiet eċċezzjonali, li l-konsegwenzi tagħhom ma setgħux jiġu evitati minkejja li tkun ingħatat kull attenzjoni meħtieġa*" ([258]) (il-punt f).

Il-Qorti qieset li l-lista tas-setturi u l-attivitajiet fl-Artikolu 17(3) ma kinitx eżawrjenti ([259]).

B'mod partikolari, hija sostniet li l-attivitajiet li ġejjin jistgħu jkunu koperti mid-derogi previsti fl-Artikolu 17(3): l-attivitajiet ta' persunal mediku u infermiera f'timijiet tal-kura primarja ([260]), is-servizzi tal-ambulanzi ([261]), l-attivitajiet f'ċentri ta' vaganzi u ta' ħin liberu li jeħtieġu servizz kontinwu ([262]), u t-tifi tan-nar ([263]).

Dan ifisser li d-derogi jistgħu japplikaw għal attivitajiet li mhumiex imsemmija espliċitament fl-Artikolu 17(3), sakemm ikunu marbuta ma' xi waħda mill-partiti elenkati hawnhekk.

b. *Dispożizzjonijiet li minnhom huma permessi derogi*

Id-derogi jirrigwardaw id-dispożizzjonijiet li ġejjin:

— is-serħan ta' kuljum (l-Artikolu 3);

— il-waqfiet ta' mistrieħ (l-Artikolu 4)

— il-perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa (l-Artikolu 5);

— it-tul tax-xogħol ta' billejl (l-Artikolu 8);

— il-perjodi ta' referenza għall-applikazzjoni tal-perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa, il-ħin massimu ta' xogħol ta' kull ġimgħa u t-tul tax-xogħol ta' billejl (l-Artikolu 16).

([258]) L-Artikolu 5(4) tad-Direttiva 89/391/KEE.
([259]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 48.
([260]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 42-45. Id-digriet fil-kawża C-241/99, *op. cit.*, par. 29-32.
([261]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 97.
([262]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 49.
([263]) Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op. cit.*, par. 49.

Id-dispożizzjonijiet l-oħra tad-Direttiva jibqgħu japplikaw u l-Qorti saħqet li din id-deroga *"ma tippermettix derogi mid-definizzjonijiet tal-kunċett ta' "ħin tax-xogħol" u "perjodu ta' mistrieħ" li jinsabu fl-Artikolu 2 ta' din id-Direttiva"* ([264]).

2. **Id-deroga għax-xogħol bix-shift u x-xogħol imqassam**

L-Artikolu 17(4) jistabbilixxi li:

"4. B'konformità mal-paragrafu 2 ta' dan l-Artikolu, derogi jistgħu jsiru mill-Artikoli 3 u 5:

(a) fil-każ tal-attivitajiet ta' ħaddiema bix-shift, kull darba li l-ħaddiem jibdel ix-shift u ma jistax jieħu l-perjodi ta' serħan ta' kuljum jew ta' kull ġimgħa bejn it-tmiem ta' shift wieħed u l-bidu tax-shift li jmiss;

(b) fil-każ ta' attivitajiet li jinvolvu perjodi ta' xogħol imqassma matul il-jum, partikolarment dawk tal-persunal tat-tindif."

Din id-deroga ma kinitx is-suġġett ta' ġurisprudenza fil-Qorti.

Din hija limitata għal derogi mid-dispożizzjonijiet dwar is-serħan ta' kuljum u ta' kull ġimgħa. Id-dispożizzjonijiet l-oħra kollha tad-Direttiva għalhekk jibqgħu japplikaw u bhad-derogi kollha f'din il-parti, l-użu tagħhom huwa soġġett għall-għoti ta' mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti lill-ħaddiema jew, f'każijiet eċċezzjonali fejn dan ma jkunx possibbli għal raġunijiet oġġettivi, ta' protezzjoni xierqa.

3. **Id-deroga għas-setturi kollha permezz ta' ftehim kollettiv**

L-Artikolu 18 jistabbilixxi li:

"Derogi jistgħu jsiru mill-Artikoli 3, 4, 5, 8 u 16 permezz ta' ftehim kollettiv jew ta' ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija fil-livell nazzjonali jew reġjonali, jew b'konformità mar-regoli stabbiliti minnhom, permezz ta' ftehim kollettiv jew ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija fil-livell l-aktar baxx.

L-Istati Membri li fihom ma jkunx hemm sistema statutorja li tassigura l-konklużjoni ta' ftehim kollettiv jew ta' ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija f'livell nazzjonali jew reġjonali, dwar il-materja koperta b'din id-Direttiva, jew dawk l-Istati Membri li fihom hemm qafas leġiżlattiv speċifiku għal dan l-iskop u fi ħdan il-limiti tiegħu, jistgħu, b'konformità mal-leġiżlazzjoni nazzjonali u/jew prattika, jippermettu derogi mill-Artikoli 3, 4, 5, 8 u 16 permezz ta' ftehim kollettiv jew ta' ftehim konkluż bejn iż-żewġ naħat tal-industrija fil-livell kollettiv xieraq.

Id-derogi li hemm provvediment dwarhom fl-ewwel u fit-tieni subparagrafi għandhom jitħallew bil-kondizzjoni li perjodi ta' serħan ekwivalenti kompensatorji jkunu mogħtija lill-ħaddiema kkonċernati jew, f'każi eċċezzjonali meta dan ma jkunx possibbli għal raġunijiet oġġettivi li jingħataw perjodi bħal dawn, li l-ħaddiema kkonċernati jkollhom il-protezzjoni xierqa.

L-Istati Membri jistgħu jistabbilixxu regoli:

(a) għall-applikazzjoni ta' dan l-Artikolu miż-żewġ naħat tal-industrija; u

(b) għall-estensjoni tad-dispożizzjonijiet tal-ftehim kollettiv jew ftehim konklużi b'konformità ma' dan l-Artikolu lejn ħaddiema oħrajn b'konformità mal-leġiżlazzjoni nazzjonali u/jew prattika."

Fil-proposta tagħha għad-Direttiva tal-1993 ([265]), il-Kummissjoni enfasizzat li, minħabba d-differenzi li jinħolqu mill-prattiċi nazzjonali, is-suġġett tal-kundizzjonijiet tax-xogħol b'mod ġenerali kien jaqa' taħt l-awtonomija taż-żewġ naħat tal-industrija, li jaġixxu minflok l-awtoritajiet pubbliċi u/jew jikkumplimentaw l-azzjoni tagħhom. Madankollu kien enfasizzat li, għalkemm il-ftehimiet kollettivi jistgħu jikkontribwixxu għall-applikazzjoni tad-direttivi, dawn ma jeħilsux lill-Istati Membri kkonċernati mir-responsabbiltà li jilħqu l-għanijiet imfittxija permezz tad-direttivi.

([264]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 91.

([265]) Il-Memorandum ta' spjegazzjoni dwar il-proposta għal Direttiva tal-Kunsill dwar ċerti aspetti tal-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol, l-20 ta' Settembru 1990, COM(90)317 final — SYN 295, p. 4.

a. *Meta tista' tintuża d-deroga*

Il-Qorti ddeċidiet li l-Artikolu 18 huwa indipendenti fil-kamp ta' applikazzjoni mill-Artikolu 17(3), li jillimita d-derogi għal numru ta' setturi jew attivitajiet (ara s-sezzjoni 1 ([266])).

Dan ifisser li l-Artikolu 18 jippermetti derogi fis-setturi kollha jekk dawn ikunu stabbiliti "permezz ta' ftehim kollettiv jew ta' ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija fil-livell nazzjonali jew reġjonali, jew b'konformità mar-regoli stabbiliti minnhom, permezz ta' ftehim kollettiv jew ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija fil-livell l-aktar baxx".

Il-kunċett ta' "ftehim kollettiv" ma huwiex definit fid-Direttiva u ma jidhirx li ġie definit lanqas fi bċejjeċ oħra tad-dritt Ewropew, jew mill-Qorti.

Bl-istess mod, il-kunċett ta' "*ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija fil-livell nazzjonali jew reġjonali, jew b'konformità mar-regoli stabbiliti minnhom, permezz ta' ftehim kollettiv jew ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija fil-livell l-aktar baxx*" baqa' wkoll mhux speċifikat fid-Direttiva.

Il-Kummissjoni għalhekk tqis li dawn il-kunċetti jridu jiġu definiti mil-liġi u l-prattika nazzjonali. F'dan, l-Istati Membri għandhom madankollu jqisu l-istandards internazzjonali eżistenti dwar in-negozjar kollettiv u l-ftehimiet kollettivi ([267]) billi, b'mod simili għall-pożizzjoni meħuda mill-Qorti għal kunċetti oħra użati mid-dritt tal-UE u d-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol, it-titolu biss ta' "ftehim kollettiv" mogħti lil dokument ma huwiex biżżejjed ([268]).

b. *X'tippermetti d-deroga*

Id-dispożizzjonijiet li minnhom huma permessi derogi permezz ta' ftehim kollettiv huma elenkati fl-Artikolu 18 u jirrigwardaw:

— is-serħan ta' kuljum (l-Artikolu 3);

— il-waqfiet ta' mistrieħ (l-Artikolu 4)

— il-perjodu ta' serħan ta' kull ġimgħa (l-Artikolu 5);

— it-tul tax-xogħol ta' billejl (l-Artikolu 8);

— il-perjodi ta' referenza għall-applikazzjoni, tal-perjodi ta' serħan ta' kull ġimgħa, il-ħin massimu ta' xogħol ta' kull ġimgħa u t-tul tax-xogħol ta' billejl (l-Artikolu 16).

Id-dispożizzjonijiet l-oħra tad-Direttiva jibqgħu japplikaw.

4. **Ir-rekwiżit ta' mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti jew, b'mod eċċezzjonali, ta' protezzjoni xierqa**

L-Artikolu 17(2) jistabbilixxi li:

"2. *Id-derogi li hemm provvediment dwarhom fil-paragrafi 3, 4 u 5 jistgħu jkunu adottati permezz ta' liġijiet, regolamenti jew dispożizzjonijiet amministrattivi jew permezz ta' ftehim kollettiv jew ftehim bejn iż-żewġ naħat tal-industrija, basta li l-ħaddiema kkonċernati jkunu mogħtija perjodu ekwivalenti ta' mistrieħ kumpensatorju jew li, f'każi eċċezzjonali li fihom dan ma jkunx possibbli, għal raġunijiet oġġettivi, li jagħtu perjodi bħal dawn ta' serħan kumpensatorju, il-ħaddiema kkonċernati għandhom igawdu minn protezzjoni xierqa.*"

([266]) Is-sentenza fil-kawża C-227/09, *op. cit.*, par. 32-36.

([267]) Ara b'mod partikolari: L-Organizzazzjoni Internazzjonali tax-Xogħol, Ir-Rakkomandazzjoni dwar il-Ftehimiet Kollettivi, R091, 29 ta' Ġunju 1951. ir-Rakkomandazzjoni dwar il-Promozzjoni tan-Negozjar Kollettiv, R163, 19 ta' Ġunju 1981; Il-Konvenzjoni dwar l-Applikazzjoni tal-Prinċipji tad-Dritt ta' Organizzazzjoni u tal-Innegozjar Kollettiv, C098, 1 ta' Lulju, 1949, il-Konvenzjoni dwar il-Promozzjoni tan-Negozjar Kollettiv, C154, 3 ta' Ġunju 1981.Ara wkoll l-Organizzazzjoni Internazzjonali tax-Xogħol, il-Konvenzjoni dwar il-Protezzjoni tad-Dritt għall-Organizzazzjoni u l-Proċeduri biex jiġu Determinati l-Kundizzjonijiet għall-impjieg fis-Servizz Pubbliku, C151, 27 ta' Ġunju 1978, l-Artikolu 7, li fih l-Organizzazzjoni Internazzjonali tax-Xogħol irrikonoxxiet mhux biss in-"negozjar tat-termini u l-kundizzjonijiet ta' impjieg bejn l-awtoritajiet pubbliċi kkonċernati u l-organizzazzjonijiet tal-impjegati pubbliċi" iżda wkoll "kwalunkwe metodu ieħor li jippermetti lir-rappreżentanti tal-impjegati pubbliċi li jipparteċipaw fid-determinazzjoni ta' dawn il-kwistjonijiet".

([268]) B'mod partikolari, il-Qorti kostantement sostniet li "*n-natura ġuridika sui generis tar-relazzjoni tax-xogħol fid-dawl tal-liġi nazzjonali ma jista' jkollha ebda konsegwenza fuq il-kunċett ta' ħaddiem fis-sens tad-dritt tal-Unjoni*", ara b'mod partikolari s-sentenza fil-kawża C-316/13, *op. cit.*, par. 31.

L-Artikolu 18 jistipula wkoll li:

"[…]*Id-derogi li hemm provvediment dwarhom fl-ewwel u fit-tieni subparagrafi għandhom jitħallew bil-kondizzjoni li perjodi ta' serħan ekwivalenti kompensatorji jkunu mogħtija lill-ħaddiema kkonċernati jew, f'każi eċċezzjonali meta dan ma jkunx possibbli għal raġunijiet oġġettivi li jingħataw perijodi bħal dawn, li l-ħaddiema kkonċernati jkollhom il-protezzjoni xierqa.* […]"

Minkejja differenzi żgħar fil-formulazzjoni f'ċerti verżjonijiet lingwistiċi, iż-żewġ dispożizzjonijiet jitolbu li jiġu applikati l-istess kundizzjonijiet għad-derogi implimentati skont l-Artikolu 17(3) u (4) u l-Artikou 18 ([269]).

Hemm żewġ "livelli" ta' kundizzjonijiet: fil-biċċa l-kbira tal-każijiet, il-ħaddiema kkonċernati jridu jingħataw "perjodi ekwivalenti ta' mistrieħ kumpensatorju"; madankollu, f'"każijiet eċċezzjonali" fejn dawn ma jkunux jistgħu jingħataw għal raġunijiet oġġettivi, il-ħaddiema kkonċernati għandhom jibbenefikaw minn "protezzjoni xierqa".

a. *Rekwiżit li jiġi pprovdut mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti*

Kwalunkwe deroga trid tiġi kkumpensata b'perjodu ta' mistrieħ ekwivalenti. Għal kwalunkwe deroga mid-dispożizzjonijiet dwar il-mistrieħ ta' kuljum u ta' kull ġimgħat jew il-waqfiet ta' mistrieħ, ħaddiem li ma jkunx irċieva perjodu ta' mistrieħ sħiħ jew parti minnu jrid jirċievi l-unitajiet tal-ħin neqsin bħala kumpens.

Il-Kummissjoni hija tal-fehma li, għad-derogi mit-tul medju tax-xogħol ta' billejl u mill-perjodi ta' referenza, il-mistrieħ kumpensatorju jingħata b'mod awtomatiku. Fil-fatt, il-medja tibqa' applikabbli iżda tiġi kkalkulata fuq perjodu ta' żmien differenti, u b'hekk tassigura kumpens matul dak il-perjodu. Kwalunkwe approċċ ieħor iċaħħad il-possibbiltà ta' deroga minn dawn id-dispożizzjonijiet.

Fid-dawl tal-ġurisprudenza tal-Qorti, il-mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti huwa "*kkaratterizzat mill-fatt li, matul dawn il-perijodi, il-ħaddiem ma jkun suġġett għal ebda obbligu lejn min iħaddmu li jista' jwaqqfu milli b'mod liberu u mingħajr interruzzjonijiet jaqdi l-interessi tiegħu sabiex jinnewtralizza l-effetti tax-xogħol fuq is-sigurtà u s-saħħa tiegħu*"(enfasi tal-Kummissjoni) ([270]). Fil-fatt, il-Qorti enfasizzat li "*il-ħaddiem għandu jibbenefika mill-possibbiltà li jitlaq mill-ambjent tax-xogħol tiegħu*" u li dan għandu "*jippermettilu jirrilassa u jelimina l-għeja kkaġunata mit-twettiq tad-dmirijiet tiegħu*" ([271]).

Il-Kummissjoni tifhem li n-nuqqas ta' obbligu fil-konfront tal-impjegatur ifisser ukoll li l-ħaddiem ma jistax ikun fuq "stand-by" matul dak il-perjodu, minkejja l-fatt li l-istand-by huwa kkunsidrat bħala perjodu ta' mistrieħ (ara l-Kapitolu IV). Fil-fatt, waqt il-mistrieħ kumpensatorju, il-ħaddiem għandu jkun jista' jsegwi mingħajr interruzzjoni l-interessi tiegħu.

Rigward iż-żmien meta għandu jingħata l-mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti, il-Qorti kkjarifikat dan l-obbligu firrigward tas-serħan ta' kuljum, fejn qalet li dan irid isegwi immedjatament il-ħin tax-xogħol li huwa suppost jikkumpensa ([272]) billi l-perjodi ta' mistrieħ "*mhux biss għandhom ikunu konsekuttivi iżda għandhom ukoll isegwu direttament perjodu ta' xogħol*" ([271]). Fil-fatt, "*sabiex tkun żgurata protezzjoni effettiva tas-sigurtà u tas-saħħa tal-ħaddiem, għandu, bħala regola ġenerali, ikun previst li perijodu ta' xogħol jalterna b'mod regolari ma' perijodu ta' mistrieħ*" ([273]). Min-naħa l-oħra, "*serje ta' perijodi ta' xogħol maħduma mingħajr ma jkun ngħata l-ħin ta' mistrieħ neċċessarju tista', f'każ partikolari, tikkawża ħsara lill-ħaddiem jew, għal tal-inqas, riskju li l-ħaddiem jaħdem f'livell li jeċċedi l-kapaċitajiet fiżiċi tiegħu, b'mod li jipperikola s-saħħa u s-sigurtà tiegħu, bil-konsegwenza li perijodu ta' mistrieħ mogħti wara dawn il-perijodi ma huwiex tali li jiżgura korrettament il-protezzjoni tal-interessi inkwistjoni*" ([274]).

Minn dan joħroġ li Stat Membru jista', f'ċerti ċirkustanzi, jipprovdi għall-possibbiltà ta' posponiment, għalkemm b'mod strettament temporanju, tal-perjodu minimu ta' serħan ta' kuljum kollu jew parti minnu, iżda bil-kundizzjoni biss li l-ħaddiem jirċievi s-sigħat ta' mistrieħ kollha li huwa jkun intitolat għalihom fil-perjodu li jsegwi.

([269]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, op cit., par. 90.
([270]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op cit.*, par. 94. Is-sentenza fil-kawża C-428/09, op cit., par. 50.
([271]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 95.
([272]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 94.
([273]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op cit.*, par. 95. Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 51.
([274]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op. cit.*, par. 96.

Il-Qorti ma ddeċidietx b'mod speċifiku dwar meta għandu jittieħed il-mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti fir-rigward tad-derogi mill-perjodi ta' serħan ta' kull ġimgħa, il-waqfiet ta' mistrieħ, il-limitu medju u assolut għax-xogħol ta' bil-lejl jew il-perjodi ta' referenza.

Rigward il-waqfiet ta' mistrieħ, il-Kummissjoni tqis li, bħal fil-każ tas-serħan ta' kuljum, il-kumpens għandu jingħata mill-aktar fis possibbli u mhux aktar tard milli qabel il-perjodu tax-xogħol li jmiss.

Rigward is-serħan ta' kull ġimgħa, il-Kummissjoni tqis li s-sitwazzjoni hija kemxejn differenti minn dik tas-serħan ta' kuljum, kemm fid-dawl tal-ħtiġijiet fiżjoloġiċi tal-ħaddiema kkonċernati kif ukoll tal-perjodu ta' referenza eżistenti ta' ġimagħtejn għall-għoti tas-serħan ta' kull ġimgħa. Għalhekk hija tqis li l-kumpens għall-perjodi mitlufa ta' serħan ta' kull ġimgħa ma għandux għalfejn jingħata "immedjatament" iżda fi żmien li jassigura li l-ħaddiem ikun jista' jib-benefika minn mistrieħ regolari sabiex jipproteġi s-saħħa u s-sigurtà tiegħu, anki fid-dawl li l-alternanza regolari ta' perjodi ta' xogħol u ta' perjodi ta' mistrieħ diġà hija assigurata permezz tal-perjodi ta' serħan ta' kuljum jew kum-pensatorji.

b. *L-eċċezzjoni tal-"protezzjoni xierqa"*

It-"tieni livell ta' deroga" permess huwa l-garanzija ta' protezzjoni xierqa jekk ma jkunux jistgħu jingħataw perjodi ekwivalenti ta' mistrieħ kumpensatorju.

Kif innotat mill-Qorti, "*li, kif jirriżulta mill-kliem tal-Artikolu 17(2) tad-Direttiva 2003/88, huwa biss f'ċirkustanzi totalment eċċezzjonali li din id-dispożizzjoni tippermetti li tista' tingħata "protezzjoni xierqa oħra" lill-ħaddiema, peress li l-għoti ta' perijodi ekwivalenti ta' mistrieħ kumpensatorju ma jkunx possibbli għal raġunijiet oġġettivi*" ([275]).

Madankollu, fis-sentenza suċċessiva tagħha fil-kawża *Isère*, il-Qorti rreferiet għall-Premessa 15, li tgħid: "*In vista tal-kwestjonijiet imqajma mill-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol fi ħdan impriża, jidher li huwa mixtieq li jkun hemm provvediment għal flessibbiltà fl-applikazzjoni ta' ċerti dispożizzjonijiet ta' din id-Direttiva, waqt li jassiguraw konformità mal-prinċipji tal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema*".

F'dik is-sentenza, il-Qorti ddeċidiet li l-ħaddiema kkonċernati fil-kawża, jiġifieri membri tal-persunal li jwettqu attivitajiet okkażjonali u staġjonali mfassla sabiex jedukaw u jżommu okkupati t-tfal f'ċentri ta' vaganzi u ta' ħin liberu u jassiguraw is-sorveljanza kontinwa ta' dawk it-tfal, jistgħu jkunu koperti mit-tieni livell ta' deroga stabbilit mill-Artikolu 17(2) ([276]).

Il-Qorti għalhekk tidher li tqis li n-"natura partikolari tax-xogħol" jew il-"kuntest partikolari li fih isir dan ix-xogħol" jistgħu, b'mod eċċezzjonali, jiġġustifikaw derogi kemm mill-perjodi ta' serħan ta' kuljum kif ukoll mill-obbligu li tiġi assigurata alternanza regolari bejn perjodu ta' xogħol u perjodu ta' mistrieħ ([277]).

Minbarra l-ħaddiema f'ċentri ta' vaganzi u ta' ħin liberu, il-Kummissjoni tqis li dan jista', pereżempju, japplika għal persunal militari waqt operazzjonijiet 'il bogħod mill-post tax-xogħol normali tagħhom.

Madankollu, anki f'sitwazzjonijiet bħal dawn, il-Qorti qieset li, jekk l-Artikolu 17(2) jippermetti: "*ċertu marġni ta' diskrezzjoni lill-Istati Membri u, skont il-każ, lill-imsieħba soċjali għall-istabbiliment, f'każijiet eċċezzjonali, ta' protezzjoni xierqa lill-ħaddiema kkonċernati, xorta jibqa' l-fatt li din il-protezzjoni, li tikkonċerna s-sigurtà u s-saħħa ta' dawn il-ħaddiema, hija intiża wkoll, bl-istess mod bħal perijodu minimu ta' mistrieħ ta' kuljum previst fl-Artikolu 3 ta' din id-direttiva jew bħal perijodu ekwivalenti ta' mistrieħ kumpensatorju previst fl-Artikolu 17(2), li tippermetti lill-ħaddiema kkonċernati jirrilassaw u jeliminaw l-għeja kkaġunata mit-twettiq tad-dmirijiet tagħhom*" ([278]).

Il-Qorti għaldaqstant sostniet li l-impożizzjoni biss ta' limitu massimu fuq in-numru ta' jiem li jinħadmu ma tista' fl-ebda ċirkustanza titqies bħala "protezzjoni xierqa" fis-sens tal-Artikolu 17(2) ([279]).

([275]) Is-sentenza fil-kawża C-151/02, *op cit.*, par. 98. Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 55.
([276]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 45 u 57.
([277]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 60.
([278]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 59.
([279]) Is-sentenza fil-kawża C-428/09, *op. cit.*, par. 58.

Il-Kummissjoni hija tal-opinjoni li, f'konformità mal-objettiv tad-Direttiva li tipproteġi s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema, anki f'każijiet speċifiċi bħal dawn, il-"protezzjoni xierqa" li l-ħaddiem irid jirċievi trid tkun suffiċjenti sabiex tassigura mistrieħ matul il-perjodu sħiħ kkonċernat, minbarra l-kumpens kumplimentari wara l-perjodu kkonċernat.

5. **Derogi mill-perjodi ta' referenza**

L-Artikolu 19 jillimita l-għażla ta' deroga mill-perjodu ta' referenza għall-ħin massimu ta' xogħol ta' kull ġimgħa kif ġej:

"L-għażla ta' deroga mill-Artikolu 16(b), li hemm provvediment dwarha fl-Artikolu 17(3) u fl-Artikolu 18, ma tistax tirriżulta fl-istabbiliment ta' perjodu ta' referenza li jeċċedi sitt xhur.

B'dana kollu, l-Istati Membri għandu jkollhom l-għażla, bla ħsara għal konformità mal-prinċipji ġenerali li jirrigwardaw il-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa ta' ħaddiema, li jippermettu, għal raġunijiet oġġettivi jew tekniċi jew għal raġunijiet li jikkonċernaw l-organizzazzjoni tax-xogħol, ftehim kollettiv jew ftehim konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija ħalli jistabbilixxu perjodi ta' referenza li fl-ebda każ ma jeċċedu 12-il xahar.

Qabel it-23 ta' Novembru 2003, il-Kunsill għandu, fuq il-bażi ta' proposta tal-Kummissjoni akkumpanjata b'rapport ta' evalwazzjoni, jeżamina mill-ġdid id-dispożizzjonijiet ta' dan l-Artikolu u jiddeċiedi x'azzjoni jieħu."

Kif spjegat fil-Kapitolu VI, tista' tittieħed il-medja tal-ħin tax-xogħol ta' kull ġimgħa u l-Artikolu 16(b) jippermetti li l-perjodu ta' referenza għall-kalkolu ta' din il-medja jkun sa 4 xhur fis-setturi kollha u fl-attivitajiet kollha.

Madankollu, l-Artikolu 17(3) u l-Artikolu 18 jippermettu derogi mid-dispożizzjoni dwar il-perjodi ta' referenza f'ċerti każijiet. Id-derogi permessi għalhekk jirrigwardaw il-perjodi ta' referenza għall-għoti tal-perjodi ta' serħan ta' kull ġimgħa u għall-kalkolu tat-tul tax-xogħol ta' billejl u l-ħin tax-xogħol massimu medju ta' kull ġimgħa. L-Artikolu 19 jirregola din l-aħħar għażla ta' deroga mill-perjodi ta' referenza għall-kalkolu tal-ħin tax-xogħol ta' kull ġimgħa u jillimita l-perjodu ta' referenza għal:

— 6 xhur permezz ta' liġijiet, regolamenti jew dispożizzjonijiet amministrattivi f'ċerti setturi jew attivitajiet speċifiċi skont l-Artikolu 17(3) tad-Direttiva;

— 12-il xahar permezz ta' ftehimiet kollettivi jew ftehimiet konklużi bejn iż-żewġ naħat tal-industrija għal raġunijiet oġġettivi jew tekniċi jew raġunijiet li jirrigwardaw l-organizzazzjoni tax-xogħol u soġġett għall-konformità mal-prinċipji ġenerali relatati mal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema. Dan jista' jsir jew f'ċerti setturi jew f'attivitajiet speċifiċi skont l-Artikolu 17(3) tad-Direttiva, fi kwalunkwe settur skont l-Artikolu 18 tad-Direttiva jew għall-ħaddiema mobbli u offshore skont l-Artikolu 20 tad-Direttiva.

C. ***L-"esklużjoni fakultattiva" mill-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa***

L-Artikolu 22(1) tad-Direttiva jinkludi l-hekk imsejħa "esklużjoni fakultattiva", li hija fformulata kif ġej:

"1. Stat Membru għandu jkollu l-għażla li ma japplikax l-Artikolu 6, waqt li jirrispetta l-prinċipji ġenerali tal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa ta' ħaddiema, u basta li hu jieħu l-miżuri meħtieġa ħalli jassigura li:

(a) li min jimpjega ma jkunx jeħtieġ li ħaddiem jaħdem aktar minn 48 siegħa matul perjodu ta' sebat ijiem, ikkalkolati bħala medja għall-perjodu ta' referenza li hemm referenza għalihom fl-Artikolu 16(b), sakemm ma jkunx l-ewwel akkwista l-ftehim tal-ħaddiem ħalli jwettaq xogħol bħal dak;

(b) l-ebda ħaddiem ma jkun suġġett għal xi detriment minn min jimpjegah minħabba li hu ma jkunx lest li jagħti l-ftehim tiegħu għal twettiq ta' xogħol bħal dak;

(c) min jimpjega jżomm rekords aġġornati tal-ħaddiema kollha li jwettqu xogħol bħal dak;

(d) li r-rekords jitqiegħdu għad-dispożizzjoni tal-awtoritajiet kompetenti, li jistgħu, għal raġunijiet konnessi mas-sigurtà u/jew is-saħħa tal-ħaddiema, jipprojbixxu jew jirristrinġu l-possibbiltà li jkunu misbuqa s-sigħat massimi ta' xogħol matul ġimgħa;

(e) min jimpjega jipprovdi lill-awtoritajiet kompetenti fuq it-talba tagħhom b'informazzjoni dwar każi li fihom ftehim ikun sehħ ma' ħaddiema ħalli jwettqu xogħol b'eċċess ta' 48 siegħa matul perjodu ta' sebat ijiem, ikkalkolati bħala medja għall-perjodu ta' referenza kif hemm referenza għalih fl-Artikolu 16(b).

Qabel it-23 ta' Novembru 2003, il-Kunsill għandu, fuq il-bażi ta' proposta tal-Kummissjoni akkumpanjata b'rapport tal-evalwazzjoni, jeżamina mill-ġdid id-dispożizzjonijiet ta' dan il-paragrafu u jiddeċiedi x'azzjoni jieħu."

1. **Rekwiżit ta' traspożizzjoni ta' din id-dispożizzjoni**

L-istess bħal derogi oħra ppreżentati aktar 'il fuq, sabiex tkun applikabbli, din id-dispożizzjoni trid tiġi trasposta fil-liġi nazzjonali. Il-Qorti sostniet li mingħajr liġi nazzjonali li tagħtiha effett, id-deroga ma kinitx tapplika u għalhekk kienet irrilevanti għar-riżoluzzjoni ta' każ partikolari ([280]). Għalhekk il-ħin massimu medju ta' 48 siegħa ta' xogħol għal kull perjodu ta' sebat ijiem, inkluża s-saħra, baqa' applikabbli għall-ħaddiema kkonċernati.

2. **Il-kundizzjonijiet marbuta**

L-Artikolu jimponi numru ta' kundizzjonijiet speċifiċi li jridu jiġu applikati b'mod kumulattiv ([281]).

a. *Il-qbil tal-ħaddiem*

Il-Qorti ddeċidiet f'diversi okkażjonijiet li din id-dispożizzjoni teħtieġ il-kunsens tal-ħaddiem individwali ([282]).

B'mod partikolari, il-Qorti sostniet li l-kunsens espress mir-rappreżentanti ta' sindikat fil-kuntest ta' ftehim kollettiv jew ta' ftehim ieħor mhuwiex ekwivalenti għal dak mogħti mill-ħaddiem stess ([282]). Dan huwa appoġġat min-nuqqas tal-Artikolu 6 mil-lista tal-Artikoli li minnhom huma permessi derogi permezz ta' ftehim kollettiv skont l-Artikolu 18 ([283]).

Il-Qorti sostniet ukoll li "*fl-eventwalità li l-ħaddiem ikkonċernat jiġi inkoraġġut jirrinunzja għal dritt soċjali mogħti direttament lilu mill-imsemmija direttiva, huwa jagħmel dan b'mod liberu u b'għarfien sħiħ tal-fatti kollha*" ([284]) u li dan il-kunsens għandu jingħata wkoll b'mod espliċitu ([284]).

Il-Qorti sostniet li "*dawn il-kundizzjonijiet ma jkunux sodisfatti meta l-kuntratt ta' impjieg tal-ħaddiem ikkonċernat jagħmel biss riferiment għal ftehim kollettiv li jawtorizza t-titwil tat-tul ta' ħin massimu ta' xogħol fil-ġimgħa. Fil-fatt, bl-ebda mod ma hu ċert li, meta kkonkluda kuntratt bħal dan, il-ħaddiem kkonċernat kien jaf bir-restrizzjoni magħmula fir-rigward tad-drittijiet tiegħu taħt id-Direttiva 93/104.*" ([285])

Għalkemm id-Direttiva ma titlobx espliċitament li l-kunsens tal-ħaddiem ikun bil-miktub, fid-dawl ta' din il-ġurisprudenza, l-użu ta' formola bil-miktub li tistabbilixxi l-firxa eżatta tal-ftehim jista' jgħin sabiex jiġi ppruvat il-kunsens espliċitu u individwali tal-ħaddiem.

Il-Qorti insistiet li "*L-importanza ta' dawn ir-rekwiżiti tiżdied minħabba li l-ħaddiem għandu jitqies bħala l-parti dgħajfa fil-kuntratt ta' impjieg b'tali mod li huwa neċessarju li tkun evitata sitwazzjoni fejn il-prinċipal igawdi mill-fakultà li jinjora r-rieda tal-parti l-oħra fil-kuntratt jew li jimponilha restrizzjoni tad-drittijiet tagħha mingħajr ma din il-parti ma tkun esprimiet il-kunsens tagħha f'dan ir-rigward b'mod espliċitu.*" ([284]).

([280]) Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op. cit.*, par. 36-38.
([281]) Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op. cit.*, par. 50.
([282]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op cit.*, par. 74. Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 80.
([283]) Is-sentenza fil-kawża C-303/98, *op. cit.*, par. 73.
([284]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 82.
([285]) Is-sentenza fil-kawżi konġunti C-397/01 sa C-403/01, *op. cit.*, par. 85.

Fid-dawl ta' dan, il-Kummissjoni tqis ukoll li, sabiex jiġi ppreservat il-karattru liberu tal-kunsens tal-ħaddiem, dan tal-aħħar irid ikun revokabbli. Għalkemm id-dritt ta' kanċellazzjoni jista' jkun kwalifikat, pereżempju billi jkun meħtieġ perjodu ta' avviż bil-quddiem proporzjonat mal-ħtieġa li l-impjegatur isib soluzzjonijiet alternattivi, tidher kontra l-għanijiet tad-Direttiva u ta' din id-dispożizzjoni partikolari li l-esklużjonijiet fakultattivi tal-ħaddiema jkunu bla limitu u irrevokabbli.

b. *L-ebda detriment*

It-tieni kundizzjoni hija li l-ebda ħaddiem ma għandu jkun soġġett għal xi detriment mill-impjegatur tiegħu minħabba li ma jkunx lest li jagħti l-qbil tiegħu li jaħdem aktar mill-massimu medju ta' kull ġimgħa.

Il-Kummissjoni tqis li l-kunċett ta' detriment jipproteġi lill-ħaddiem ikkonċernat mhux biss kontra t-tkeċċija iżda jinkludi forom oħra ta' dannu jew żvantaġġi, pereżempju, it-trasferiment obbligatorju għal dipartiment jew pożizzjoni oħra. ([286]). Il-Kummissjoni tqis ukoll li dan l-obbligu ta' protezzjoni tal-ħaddiem minn kwalunkwe detriment japplika għall-irtirar tal-ħaddiem mill-ftehim.

Sabiex jikkonformaw ma' din il-kundizzjoni b'mod effettiv, l-Istati Membri huma obbligati jassiguraw li jkun hemm disponibbli mezzi ta' rimedju.

c. *Żamma tar-rekords*

Fejn tintuża l-"esklużjoni fakultattiva", il-liġi nazzjonali trid titlob li l-impjegaturi jżommu rekords aġġornati tal-ħaddiema kollha li jwettqu dak ix-xogħol.

d. *Disponibbiltà ta' dawk ir-rekords għall-awtoritajiet*

Ir-rekords tal-ħaddiema kollha soġġetti għal "esklużjoni fakultattiva" jridu jitpoġġew għad-dispożizzjoni tal-awtoritajiet kompetenti, li jrid ikollhom is-setgħa li jipprojbixxu jew jillimitaw l-użu tal-esklużjoni fakultattiva għal raġunijiet ta' saħħa u sigurtà.

a. *Disponibbiltà ta' informazzjoni dwar il-ħaddiema li jagħżlu l-esklużjoni fakultattiva*

L-impjegatur irid jipprovdi lill-awtoritajiet kompetenti informazzjoni dwar il-każijiet li fihom il-ħaddiema jkunu għażlu l-esklużjoni fakultattiva.

3. **Konsegwenzi tal-"esklużjoni fakultattiva"**

Jekk tkun trasposta fil-liġi nazzjonali, l-esklużjoni fakultattiva tippermetti lil ħaddiema individwali li jaħdmu aktar minn 48 siegħa fuq perjodu ta' sebat ijiem, ikkalkulati bħala medja fuq perjodu ta' referenza sa 4 xhur.

Fid-dawl ta' din il-formulazzjoni u tal-għażla tal-Istati Membri li japplikaw dispożizzjonijiet li huma aktar favorevoli għas-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema, dan ifisser li, fil-fehma tal-Kummissjoni, l-esklużjoni fakultattiva tista' tintuża b'mod differenti:

— deroga sħiħa mill-Artikolu 6 u mill-Artikolu 16(b): ħaddiem jista' jaħdem aktar minn 48 siegħa bħala medja fuq perjodu ta' referenza li għandu jiġi definit, li jista' jaqbeż ukoll 12-il xahar;

([286]) Is-sentenza fil-kawża C-243/09, *op. cit.*, par. 41-55. Madankollu jrid jiġi rrimarkat li din il-kawża kienet tirrigwarda ħaddiem li ma kienx soġġett għal dispożizzjoni ta' esklużjoni fakultattiva billi din ma kinitx trasposta fil-liġi nazzjonali. Xorta waħda, il-Qorti indikat li t-trasferiment obbligatorju ta' dak il-ħaddiem għal servizz ieħor wara t-talba tiegħu li jikkonforma mal-limitu massimu ta' 48 siegħa bħala medja kien ifisser li l-ħaddiem kien sofra detriment.

— derogi limitati b'mod alternattiv jew konkorrenti mill-Artikolu 6 jew mill-Artikolu 16(b). Eżempji possibbli huma:

— il-ħaddiema jitħallew jaħdmu aktar minn 48 siegħa fil-ġimgħa bħala medja fuq l-istess perjodu ta' referenza kif applikabbli għal ħaddiema oħra, billi jiġi stabbilit limitu massimu ogħla għall-ħin tax-xogħol fil-ġimgħa tal-ħaddiem, b'kont meħud tad-dispożizzjonijiet dwar il-perjodi ta' serħan;

— il-ħaddiema jitħallew jaqbżu l-massimu ta' 48 siegħa bħala medja fuq 4 xhur filwaqt li jiġi impost li dan il-limitu jiġi rrispettat fuq perjodu ta' referenza itwal — dan jammonta għal deroga mill-perjodu ta' referenza għall-kalkolu tal-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa.

Fi kwalunkwe każ, irid jiġi enfasizzat li l-"esklużjoni fakultattiva" ma tippermettix derogi minn dispożizzjonijiet għajr l-Artikolu 6, inklużi l-artikoli li jirrigwardaw il-perjodi minimi ta' serħan. Hija ma tippermettix derogi mill-perjodi minimi ta' serħan jew il-limiti għax-xogħol ta' billejl, pereżempju, u għalhekk hemm limitu naturali għall-użu tagħha.

Kif intqal aktar 'il fuq, l-Artikolu 22 jispeċifika li l-użu tal-esklużjoni fakultattiva huwa soġġett għar-"*rispett tal-prinċipji ġenerali tal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa ta' ħaddiema*" u jistipula espliċitament li anki l-ħaddiema li jkunu qablu ma' esklużjoni fakultattiva jistgħu jiġu impediti jew ristretti milli jaqbżu ġimgħa medja ta' 48 siegħa b'intervent tal-awtoritajiet kompetenti "*għal raġunijiet li jirrigwardaw is-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema*". Il-limiti preċiżi meħtieġa għal raġunijiet ta' saħħa u sigurtà jistgħu jiddependu mill-fatti eżatti u n-natura tal-attivitajiet involuti iżda jistgħu jkunu anqas mill-massimu teoretiku ta' 78 siegħa ([287]).

D. ***Deroga speċifika għall-ħaddiema mobbli u x-xogħol offshore***

L-Artikolu 20 jistabbilixxi dan li ġej:

"*1. L-Artikoli 3, 4, 5 u 8 m'għandhomx japplikaw għal ħaddiema mobbli.*

L-Istati Membri għandhom, b'dana kollu, jieħdu l-miżuri meħtieġa ħalli jassiguraw li ħaddiema mobbli bħal dawk ikunu intitolati għal serħan adegwat, apparti milli fiċ-ċirkostanzi stabbiliti fl-Artikolu 17(3)(f) u (g).

2. Suġġett għal konformità mal-prinċipji ġenerali li jirrigwardaw il-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa ta' ħaddiema, u basta li jkun hemm konsultazzjonijiet mar-rappreżentanti ta' min jimpjega u tal-ħaddiema kkonċernati u sforzi sabiex jinkoraġġixxu t-tipi relevanti kollha ta' djalogu soċjali, inklużi n-negozjati jekk il-partijiet hekk jixtiequ, l-Istati Membri jistgħu, għal raġunijiet oġġettivi jew tekniċi jew għal raġunijiet li jikkonċernaw l-organizzazzjoni tax-xogħol, jestendu l-perjodu ta' referenza li hemm referenza għalih fl-Artikolu 16(b) għal 12-il xahar fir-rigward ta' ħaddiema li primarjament iwettqu xogħol offshore.

3. Mhux aktar tard mill-1 ta' Awwissu 2005 il-Kummissjoni għandha, wara li tikkonsulta lill-Istati Membri u lill-amministraturi u l-ħaddiema fil-livell Ewropew, tirrevedi l-operazzjoni tad-dispożizzjonijiet fir-rigward tal-ħaddiema offshore mill-perspettiva tas-saħħa u tas-sigurtà bil-għan li tippreżenta, jekk meħtieġ, il-modifiki xierqa."

Din id-dispożizzjoni — u li jmiss, li tirrigwarda ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa — iddaħħlet meta d-Direttiva ġiet emendata bid-Direttiva 2000/34. L-għan tad-Direttiva emendatorja kien li tapplika d-dispożizzjonijiet kollha tad-Direttiva għall-akbar numru ta' ħaddiema possibbli, inklużi l-ħaddiema mhux mobbli,

([287]) Jekk wieħed iħares biss lejn il-perjodi ta' serħan ta' kuljum u ta' kull ġimgħa, mit-total ta' 168 siegħa (24 siegħa x 7 ijiem) f'kull ġimgħa, is-serħan minimu ta' kuljum u ta' kull ġimgħa mitlub mid-Direttiva diġà jammonta għal 90 siegħa ta' mistrieħ bħala medja (6 ijiem x 11-il siegħa ta' mistrieħ ta' kuljum + 24 siegħa ta' mistrieħ ta' kull ġimgħa). Għaldaqstant, is-sigħat tax-xogħol ma setgħux jaqbżu medja ta' 78 siegħa fil-ġimgħa, mingħajr ma jitqiesu l-waqfiet ta' mistrieħ u l-limiti aktar stretti possibbli applikabbli fil-każ tax-xogħol ta' billejl.

il-ħaddiema mobbli u mhux mobbli kollha tal-ferroviji u l-ħaddiema offshore; *li testendi għal ċerti ħaddiema mobbli d-dispożizzjonijiet tad-Direttiva dwar l-4 ġimgħat ta' leave annwali bil-ħlas u ċerti dispożizzjonijiet fir-rigward tax-xogħol ta' billejl u x-xogħol bix-shift (inklużi l-eżamijiet tas-saħħa); u li tipprovdi lil dawn il-ħaddiema garanzija ta' serħan adegwat u limitu fuq in-numru ta' sigħat li għandhom jinħadmu kull sena*. Din id-dispożizzjoni tal-aħħar se tapplika wkoll għall-ħaddiema offshore ([288]). It-test li rriżulta għalhekk jinkludi l-ħaddiema mobbli u l-ħaddiema offshore fil-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol iżda jipprovdi għal derogi speċifiċi.

1. Ħaddiema mobbli

Jekk il-ħaddiema mobbli ma jaqgħux fi ħdan il-kamp ta' applikazzjoni ta' waħda mid-Direttivi speċifiċi għas-settur, bħala alternattiva għad-derogi previsti skont l-Artikolu 17(3) u l-Artikolu 18 (ara l-Parti B), id-Direttiva tippermetti l-esklużjoni tagħhom mir-regoli dwar is-serħan ta' kuljum, il-waqfiet ta' mistrieħ, is-serħan ta' kull ġimgħa u t-tul tax-xogħol ta' billejl mingħajr ma tesiġi mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti jew protezzjoni xierqa.

Id-Direttiva madankollu titlob mhux biss konformità mal-prinċipji ġenerali relatati mal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema iżda wkoll li l-ħaddiema jkunu intitolati għal "serħan adegwat" (Ara l-Kapitolu IV aktar 'il fuq) ħlief f'ċirkustanzi ta' inċident jew ta' riskju imminenti ta' inċident. Minkejja l-proposta oriġinali tal-Kummissjoni ([288]), it-test adottat ma jippermettix derogi addizzjonali mill-perjodu ta' referenza għall-kalkolu tal-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa tal-ħaddiema mobbli.

2. Ħaddiema offshore

Għall-ħaddiema offshore, l-Istati Membri jistgħu jużaw id-derogi previsti fl-Artikolu 17(3), billi dawn huma disponibbli għal "*attivitajiet meta l-post tax-xogħol tal-ħaddiem u l-post tar-residenza tiegħu huma 'l bogħod minn xulxin, inkluż ix-xogħol offshore*". F'każijiet bħal dawn, il-ħaddiema jibqgħu intitolati għal perjodi ta' mistrieħ kumpensatorju ekwivalenti jew għal protezzjoni xierqa, kif spjegat fil-parti B.

Madankollu, minbarra dawn id-derogi u bħala eċċezzjoni mill-Artikolu 19 dwar id-derogi mill-perjodu ta' referenza għall-kalkolu tal-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa, l-Artikolu 20 jippermetti wkoll perjodu ta' referenza ta' 12-il xahar għall-ħaddiema li jwettqu prinċipalment xogħol offshore. L-Istati Membri jistgħu jistabbilixxu dan il-perjodu ta' referenza estiż għal raġunijiet oġġettivi jew tekniċi jew għal raġunijiet li jirrigwardaw l-organizzazzjoni tax-xogħol, bil-kundizzjoni li jiġu kkonsultati r-rappreżentanti tal-impjegaturi u tal-impjegati u li jiġu mħarsa l-prinċipji ġenerali relatati mal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema.

Dan l-approċċ flessibbli għall-perjodi ta' serħan għall-ħaddiema offshore kellu l-għan b'mod partikolari li jippermetti li s-sistemi ta' shift ibbażati fuq 2 shifts x 12-il siegħa x 14-il jum ikomplu u li jingħata rikonoxximent adegwat għan-natura internazzjonali u staġjonali tal-mudelli tax-xogħol tal-industrija billi jippermetti kalkolu annwalizzat tas-sigħat tax-xogħol ([289]). Fl-2006 saret valutazzjoni ta' dawn id-dispożizzjonijiet speċifiċi li kkonkludiet li dawn kienu adegwati għal dan is-settur ([290]).

E. *Deroga speċifika għal ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa*

> L-Artikolu 21 jistipula li:
>
> "*1. L-Artikoli 3 sa 6 u 8 m'għandhomx japplikaw għal xi ħaddiem abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa li jtajru l-bandiera ta' Stat Membru*
>
> *L-Istati Membri għandhom, b'dana kollu, jieħdu l-miżuri meħtieġa sabiex jassiguraw li kwalunkwe ħaddiem abbord dgħajsa tas-sajd li tbaħħar f'ilmijiet miftuħa li ttajjar il-bandiera ta' Stat Membru jkun intitolat għal serħan adegwat u għal-limitu ta' sigħat tax-xogħol ta' 48 siegħa fil-ġimgħa fuq medja kkalkolata matul perjodu ta' referenza li ma jeċċedix 12-il xahar.*

([288]) Il-Memorandum ta' Spjegazzjoni tal-Komunikazzjoni mill-Kummissjoni dwar l-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol fis-setturi u l-attivitajiet esklużi mid-Direttiva 93/104/KE tat-23 ta' Novembru 1993, 18 ta' Novembru 1998, COM(1998)662 final, par. 13.

([289]) White Paper dwar is-setturi u l-attivitajiet esklużi mid-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol, 15 ta' Lulju 1997, COM(97)334, par. 60.

([290]) Rapport mill-Kummissjoni dwar it-tħaddim tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva 2003/88/KE applikabbli għall-ħaddiema tal-offshore, 22 ta' Diċembru 2006, COM(2006) 853 final.

2. Fi ħdan il-limiti stabbiliti fil-paragrafu 1, it-tieni subparagrafu, u l-paragrafi 3 u 4, l-Istati Membri għandhom jieħdu l-miżuri meħtieġa sabiex jassiguraw li, b'konformità mal-ħtieġa tal-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa ta' ħaddiema bħal dawk:

(a) is-sigħat tax-xogħol ikunu llimitati għal numru massimu ta' sigħat li m'għandhomx ikunu misbuqa matul perjodu partikolari ta' żmien; jew

(b) numru minimu ta' sigħat ta' serħan ikunu pprovduti matul perjodu partikolari ta' żmien.

In-numru massimu ta' sigħat ta' xogħol jew in-numru minimu ta' sigħat ta' serħan għandhom ikunu speċifikati bil-liġi, regolamenti jew dispożizzjonijiet amministrattivi jew bi ftehim kollettiv jew bi ftehim bejn iż-żewġ naħat tal-industrija.

3. Il-limiti fuq is-sigħat ta' xogħol jew mistrieħ għandhom ikunu jew:

(a) sigħat massimi ta' xogħol li m'għandhomx jeċċedu:

(i) 14-il siegħa fi kwalunkwe perjodu ta' 24 siegħa; u

(ii) 72 siegħa fi kwalunkwe perjodu ta' sebat ijiem;

jew

(b) numru minimu ta' sigħat ta' mistrieħ li ma għandhomx ikunu inqas minn:

(i) 10 sigħat fi kwalunkwe perjodu ta' 24 siegħa; u

(ii) 77 siegħa fi kwalunkwe perjodu ta' sebat ijiem.

4. Is-sigħat ta' mistrieħ jistgħu jkunu diviżi f'mhux aktar minn żewġ perjodi, li wieħed minnhom għandu jkun ta' mill-anqas sitt sigħat fit-tul, u l-intervall bejn żewġ perjodi konsekuttivi ta' serħan m'għandux jeċċedi 14-il siegħa.

5. B'konformità mal-prinċipji ġenerali tal-protezzjoni tas-saħħa u s-sigurtà ta' ħaddiema, u għal raġunijiet oġġettivi jew tekniċi jew raġunijiet li jikkonċernaw l-organizzazzjoni tax-xogħol, l-Istati Membri jistgħu jippermettu eċċezzjonijiet, inkluż l-istabbiliment ta' perjodi ta' referenza, għal-limiti stabbiliti fil-paragrafu 1, it-tieni subparagrafu, u l-paragrafi 3 u 4. Eċċezzjonijiet bħal dawn għandhom, sakemm ikun possibbli, ikunu konformi man-normi stabbiliti imma jistgħu jieħdu akkont ta' perjodi aktar ta' spiss jew aktar twal ta' liv jew tal-għoti ta' liv b'kumpens lill-ħaddiema. Dawn l-eċċezzjonijiet jistgħu jiġu stabbiliti permezz ta':

(a) liġijiet, regolamenti jew dispożizzjonijiet amministrattivi basta li jkun hemm konsultazzjonijiet, meta possibbli, tar-rappreżentanti ta' min iħaddem u tal-ħaddiema kkonċernati u sforzi jkunu magħmula sabiex jinkoraġġixxu l-għamliet kollha relevanti ta' djalogu soċjali; jew

(b) ftehim kollettiv jew ftehim bejn iż-żewġ naħat tal-industrija.

6. Il-kaptan ta' dgħajsa tas-sajd li tbaħħar f'ilmijiet miftuħa għandu jkollu d-dritt li jeħtieġ li ħaddiema abbord iwettqu kwalunkwe sigħat ta' xogħol meħtieġa għas-sigurtà immedjata tad-dgħajsa, ta' persuni abbord jew tal-merkanzija, jew għal skopijiet sabiex jagħtu għajnuna lil xi dgħajjes jew persuni f'sitwazzjoni mwiegħra fil-baħar.

7. L-Istati Membri jistgħu jipprovdu li ħaddiema abbord dgħajsa tas-sajd li tbaħħar f'ilmijiet miftuħa li dwarhom leġiżlazzjoni nazzjonali jew prattika tiddetermina li dawn id-dgħajjes ma jkunux imħollija li joperaw f'perjodu speċifiku tas-sena kalendarja li jeċċedi xahar wieħed, għandhom jieħdu l-liv annwali b'konformità mal-Artikolu 7 fi żmien dak il-perjodu."

Bħall-ħaddiema mobbli u offshore, fejn il-ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa ma jaqgħux taħt il-kamp ta' applikazzjoni ta' dispożizzjonijiet aktar speċifiċi ([291]) huma jkunu suġġetti għad-Direttiva ġenerali dwar il-Ħin tax-Xogħol, li tinkludi wkoll dispożizzjonijiet speċifiċi għall-ħaddiema abbord dgħajjes tas-sajd li jbaħħru f'ilmijiet miftuħa li jtajru l-bandiera ta' Stat Membru.

L-Artikolu 21 jippermetti lill-Istati Membri li jidderogaw mid-dispożizzjonijiet dwar is-serħan ta' kuljum, il-waqfiet ta' mistrieħ, is-serħan ta' kull ġimgħa, il-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa u t-tul tax-xogħol ta' billejl għal dawn il-ħaddiema.

([291]) B'mod partikolari tad-Direttiva 1999/63/KE. Din id-direttiva tapplika għall-"baħħara", jiġifieri *"kwalunkwe persuna li hija impjegata jew ingaġġata jew taħdem f'kwalunkwe kapaċità fuq bastiment" li jbaħħar, "abbord kull vapur li jbaħħar, kemm jekk ikun propjetà pubblika u kemm jekk ikun propjetà privata, li jkun irreġistrat fit-territorju ta' kwalunkwe Stat Membru u li jkun involut f'ħidmiet marittimi kummerċjali."*. Fir-rigward ta' wieħed mill-kriterji ta' applikabbiltà, id-Direttiva tistipula li *"fil-każ ta' dubju dwar jekk kwalunkwe vapur għandux jitqies bħala vapur li jbaħħar jew involut f'ħidmiet marittimi kummerċjali jew le għall-għan tal-Ftehim, il-każ għandu jiġi stabbilit mill-awtorità kompetenti tal-Istat Membru. L-organizzazzjonijiet tas-sidien tal-vapuri u baħħara konċernati għandhom jiġu kkonsultati."*.

Madankollu, l-Istati Membri huma meħtieġa jieħdu miżuri sabiex jassiguraw li l-ħaddiema kkonċernati jkunu intitolati għal "mistrieħ adegwat" (ara l-Kapitolu IV) u jillimitaw il-ħin tax-xogħol massimu ta' kull ġimgħa għal 48 siegħa bħala medja fuq perjodu ta' referenza sa 12-il xahar.

Barra minn hekk, il-ħaddiema kkonċernati jridu jkunu soġġetti jew għal sigħat massimi ta' xogħol jew għal numru minimu ta' sigħat ta' mistrieħ li l-limiti ta' referenza għalihom huma stabbiliti fl-Artikolu 21(3). Id-Direttiva tistabbilixxi wkoll li s-sigħat ta' mistrieħ jistgħu jinqasmu f'mhux iktar minn żewġ perjodi, li wieħed minnhom irid ikun twil mill-anqas 6 sigħat u li l-intervall bejn il-perjodi ta' mistrieħ ma jridx jaqbeż 14-il siegħa. Dawn id-dispożizzjonijiet jirriflettu dawk tad-Direttiva 1999/63/KE.

Derogi minn dawn id-dispożizzjonijiet ta' akkomodazzjoni xorta għadhom permessi permezz ta' liġi, regolamenti jew ftehimiet kollettivi taħt żewġ kundizzjonijiet: (i) l-eċċezzjonijiet iridu jkunu skont il-prinċipji ġenerali tal-protezzjoni tas-saħħa u s-sigurtà; u (ii) huma jistgħu jingħataw biss għal raġunijiet oġġettivi jew tekniċi jew għal raġunijiet li jirrigwardaw l-organizzazzjoni tax-xogħol. F'każijiet bħal dawn, id-derogi għandhom, safejn ikun possibbli, jikkonformaw mal-istandards stabbiliti iżda jistgħu jwasslu għal "*perjodi ta' leave aktar frekwenti jew itwal jew l-għoti ta' leave kumpensatorju*".

Barra minn hekk, il-kaptan ta' dgħajsa tas-sajd li tbaħħar f'ilmijiet miftuħa għandu jkollu d-dritt li jwarrab ir-regoli dwar il-ħin tax-xogħol u l-perjodi minimi ta' serħan għas-sigurtà immedjata tad-dgħajsa, tal-persuni abbord jew tal-merkanzija jew sabiex tingħata għajnuna lil dgħajjes jew persuni oħra f'sitwazzjoni mwiegħra fil-baħar.

L-Artikolu 21(7) jippermetti wkoll lill-Istati Membri li jistipulaw li l-ħaddiema jridu jieħu l-leave annwali tagħhom fi żmien perjodu speċifiku tas-sena kalendarja ta' xahar jew aktar li matulu l-bastiment(i) ma jitħalliex/jitħallewx jopera(w).

X. **KONKLUŻJONI**

Id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol hija strument kumpless. L-għan tagħha huwa li tipproteġi s-saħħa u s-sigurtà tal-ħaddiema billi tistabbilixxi rekwiżiti minimi tas-saħħa u s-sigurtà għall-organizzazzjoni tal-ħin tax-xogħol u ma għandhiex tiġi subordinata għal konsiderazzjonijiet purament ekonomiċi.

Id-Direttiva tibqa' strument flessibbli billi, kif muri f'dan id-dokument, hija toffri possibbiltajiet għall-applikazzjoni flessibbli tal-istandards prinċipali tagħha kif ukoll numru ta' derogi li jippermettu li jiġu akkomodati l-ispeċifiċitajiet ta' setturi partikolari jew ta' ċerti kategoriji ta' ħaddiema filwaqt li tipproteġi lill-ħaddiema kontra l-effetti avversi ta' sigħat twal iżżejjed jew ta' mistrieħ inadegwat.

B'mod importanti, id-Direttiva dwar il-Ħin tax-Xogħol, l-istess bħad-Direttivi kollha tal-UE, torbot lill-Istati Membri iżda d-dispożizzjonijiet tagħha jridu jiġu trasposti fil-liġi nazzjonali. Għalhekk hija qabelxejn ir-responsabbiltà tal-Istati Membri tal-UE li jiżviluppaw l-oqfsa legali tagħhom sabiex japplikaw ir-regoli protettivi tad-Direttiva, li jadottaw kif ikun xieraq l-elementi ta' flessibbiltà li hija toffri jew li jintroduċu dispożizzjonijiet li jkunu aktar favorevoli għall-protezzjoni tas-sigurtà u s-saħħa tal-ħaddiema.

Fid-dawl tal-arkitettura kumplessa tad-Direttiva, l-għan ta' din il-Komunikazzjoni huwa li tagħti kemm jista' jkun gwida dwar l-interpretazzjoni tad-Direttiva abbażi primarjament tal-ġurisprudenza tagħha. Hija ma għandhiex l-intenzjoni li toħloq regoli ġodda u l-elementi ppreżentati fiha għalhekk jibqgħu soġġetti għal aktar żviluppi u kumplimenti mill-Qorti.